

Utlåtande 2004: RIV (Dnr 322-2391/2004)

Kvalitetsredovisning för skolväsendet i Stockholms stad för 2003

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Rapporten ”Kvalitetsredovisning för skolväsendet i Stockholms stad för 2003” godkänns.
2. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att ge kompetensutveckling och genomföra samverkansinsatser samt utveckla metoder för bedömaröverensstämmelse.
3. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att ge kompetensutveckling kring styrdokument samt mål- och resultatstyrning.
4. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att utveckla metoder och fora för inflytande för barn och elever.
5. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att utveckla metoder för överlämning mellan olika skolformer.
6. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att stödja stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden genom att genomföra kompetensutvecklingsinsatser när det gäller bedömaröverensstämmelse, kunskaper om styrdokument, mål och resultatstyrning, metoder för inflytande för barn och elever samt metoder för samverkan mellan olika skolformer.
7. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att återkomma med strategi för personalförsörjning inom förskolan och skolbarnsomsorgen.
8. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att besluta om uppföljningsstruktur för 2004 års kvalitetsredovisning.

Föredragande borgarrådet Erik Nilsson anför följande.

Bakgrund

I förordning (SFS 2001:649) föreskriver regeringen att skolor och kommuner varje år skall upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar som skall innehålla en bedömning av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts samt en redogörelse för vilka åtgärder för utveckling som kommunen avser att vidta om målen inte uppnåtts.

Stadens samlade kvalitetsredovisning omfattar förskola, grundskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och den obligatoriska särskolan, gymnasiesärskolan samt särvox. Därutöver redovisas barn och elever i behov av särskilt stöd separat under respektive skolform. I grundskolans avsnitt ingår en kort redovisning av skolbarnsomsorgen. Bedömningsunderlaget för kvalitetsredovisningen har utgjorts av stadsdelsnämndernas och skolornas/utbildningsanordnarnas kvalitetsredovisningar, inspektörsrapporter, kommunövergripande brukarundersökningar och kommuncentral verksamhetsstatistik.

Utbildningsnämnden beslutade den 19 maj 2004 att godkänna och överlämna kvalitetsredovisningen till kommunstyrelsen med förslag på följande åtgärder:

- ? Utvecklingsinsatser för ledare och medarbetare inom förskola och skola kring styrdokument samt mål- och resultatstyrning
- ? Utveckling av metoder och arbetssätt för att tillgodose specifika behov hos elever med svenska som andraspråk samt fortsatta satsningar på kompetensutveckling i svenska som andra språk
- ? Kompetensutveckling för skolledning och lärare i bedömning av elevers kunskapsutveckling
- ? Kompetensutveckling och samverkansinsatser för skolledning och lärare i betygssättning och bedömaröverensstämmelse i samtliga skolformer och ämnen
- ? Utveckling av strategier för inflytande för barn och elever utifrån läroplanernas mål
- ? Utveckling av samverkan och övergång mellan olika verksamhetsformer och professioner inom de pedagogiska verksamheterna
- ? Utveckling av strategier för personalförsörjning inom förskolan.

Mina synpunkter

För första gången får kommunfullmäktige ta del av stadens kvalitetsredovisning för skolväsendet. Skolverksamheterna i staden genomgår under året en rad granskningar och uppföljningar. Sällan utmynnar dessa i en analys som ligger till grund för strategiska beslut för stöd till utveckling av verksamheten. Jag anser att detta behöver förändras. Detta måste ske dels genom att minska antalet uppföljningar, dels genom bättre analys av de uppföljningar som tas fram.

Kvalitetsredovisning anser jag ska vara det ledande dokumentet för den uppföljning som görs av skolverksamheterna. Samordning kan här ske av de statliga kraven på uppföljning och de kommunala kraven på uppföljning. Kvalitetsredovisningen ska ge en beskrivning av skolverksamheternas kvalitet och kan utgöra ett underlag för stadens budget inom området barn och unga. För att kvalitetsredovisningen ska vara detta underlag bör kommunstyrelsen besluta om dokumentets uppföljningsstruktur. Detta utifrån nationella krav som föreskrivs i nationella styrdokument och de lokala krav som staden har. Jag anser, dels att kvalitetsredovisningen årligen ska behandlas i kommunfullmäktige, dels att de 19 nämnder som är ansvariga för skolverksamhet i staden årligen med kvalitetsredovisningen som grund diskuterar, bedömer och prioriterar åtgärder för den enskilda nämndens skolverksamhet. I kvalitetsredovisning för 2003 framkommer att åtgärder har gjorts utifrån tidigare års kvalitetsredovisning men att arbete fortfarande kvarstår.

Medarbetare inom skolverksamheterna behöver utveckla en större kompetens när det gäller de nationella styrdokumenten samt kring mål- och resultatstyrning. Kompetens kring detta anser jag utgör grunden för att förstå och kunna arbeta efter de rådande nationella styrdokumenten. Skolverkets och stadens inspektörers utvärderingar visar att det är ett allmänt problem inom skolverksamheten att implementeringen av läroplanen från 1994 (Lpo 94) inte är helt genomförd.

Språkutvecklingen och framförallt arbetet med elever med svenska som andra språk är ett aktuellt utvecklingsområde. Detta lyfts fram i den nya skolplanen och är ett av de områden som kompetensfonden gör stora satsningar inom. Dessa satsningar är nödvändiga. Språket är en viktig kraft för att motverka den segregation som finns inom Stockholms skolor.

När det målrelaterade betygssystemet infördes innebar det en stor förändring för lärarens bedömning av betyg. Det handlar inte längre om att jämföra elever mot varandra utan om att bedöma varje elevs kunskaper och

förmågor mot bestämda mål. Det visar sig att det är stora skillnader på vad enskilda lärare både inom skolor och mellan skolor har som bedömningsgrund. Detta är ett problem ur rättsäkerhetssynpunkt, vilket gör att det krävs insatser för att få en tydligare bedömaröverensstämmelse. Det är också viktigt utifrån elevernas tilltro till skolans och skolornas rättvisa bedömningsförmåga.

En annan aspekt på lärares bedömning av elevers kunskapsutveckling är vilka metoder som används för detta. Skolverket påpekar i sina rapporter att alltför stor del av bedömningen grundar sig på prov. Skolverket är också kritiskt till att prov tar alltför stor tid från själva kunskapsinhämtningen. Även här behövs det utvecklingsinsatser för att ta fram olika metoder för att bedöma elevens kunskapsutveckling och där metoden kan vara en del i själva lärandet. Det är också viktigt att påpeka att elever lär sig på olika sätt och att bedömning genom prov inte passar alla.

Skolinspektörerna visar i sina rapporter att när det gäller elevers inflytande, så fungerar elevråd och klassråd bra på många skolor. Den stora bristen när det gäller inflytande framkommer när det gäller elevers möjlighet att påverka själva lärsituationen. Eleverna får inte möjlighet att diskutera vilken kunskap som ska uppnås, på vilket sätt, hur bedömningen ska ske och ha en djupare diskussion om vad syftet är med själva kursen, uppgiften eller ämnet.

Ett återkommande problem är övergångarna mellan skolformerna, speciellt i områden där skolorna och förskolorna ligger tätt. För barnets och elevens livslånga lärande måste detta utvecklas. De ska inte behöva vara oskrivna blad vid varje verksamhetsövergång. De olika professionerna måste samverka för att övergångarna ska bli så bra som möjligt för det enskilda barnet. Nya metoder måste utvecklas som kan ta tillvara den kunskap som avlämnande verksamhet har om barnet.

Personalförsörjningen inom förskolan är fortfarande oroande och jag anser att en strategi ska tas fram som analyserar behov och lägger fram strategi för hur nivån på kompetensen ska kunna bibehållas och helst utvecklas.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Kristina Axén Olin* (m) och *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

I Stockholms skolväsende har många bottenrekord noterats under läsåret 2003/04. För första gången är det individuella programmet den största utbildningsvägen i gymnasieskolans årskurs ett. En jämförelse av antalet elever i årskurs ett år 2000 och

antalet som var kvar efter tre år på de yrkesförberedande programmen, visar att endast hälften fått slutbetyg. På fordonsprogrammet hade endast 31 procent fått slutbetyg efter tre år, på livsmedelsprogrammet var motsvarande siffra 25 procent.

Fortfarande når drygt elva procent av grundskoleeleverna inte gymnasiebehörighet, vilket är högre än rikssnittet. 26,5 procent av grundskoleeleverna når inte målen i ett, flera eller alla ämnen. Samtidigt har andelen behöriga lärare för första gången på många år sjunkit i staden. Med tanke på att skolväsendet i Stockholms stads resultat är sämre än i de flesta andra svenska kommuner är det djupt olyckligt att många av de instrument som har utvecklats för att stärka grundskolans kvalitet, t ex Stockholmsproven i svenska, kommer att avskaffas under året.

Bristen på förskollärare är alltså akut i Stockholm. I den kommunala förskolan har andelen förskollärare minskat under år 2003. Variationen är stor mellan förskolor i olika stadsdelsområden. Norrmalm har 63 procent förskollärare, Rinkeby 43 procent, Kungsholmen 35 procent och Hässelby-Vällingby 32 procent. Även om barngruppernas storlek i genomsnitt har minskat något under året, är det fortfarande långt kvar till det utsatta målet om en minskning med två barn per grupp. I flera stadsdelsnämnder har barngruppernas storlek till och med ökat.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Rapporten "Kvalitetsredovisning för skolväsendet i Stockholms stad för 2003" godkänns.
2. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att ge kompetensutveckling och genomföra samverkansinsatser samt utveckla metoder för bedömaröverensstämmelse.
3. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att ge kompetensutveckling kring styrdokument samt mål- och resultatstyrning.
4. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att utveckla metoder och fora för inflytande för barn och elever.
5. Stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden ges i uppdrag att utveckla metoder för överlämning mellan olika skolformer.
6. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att stödja stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden genom att genomföra kompetensutvecklingsinsatser när det gäller bedömaröverensstämmelse, kunskaper om styrdokument, mål och resultatstyrning, metoder för inflytande för barn och elever samt
7. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att utveckla strategier för personalförsörjning inom förskolan och skolbarnsomsorgen.

8. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att besluta om uppföljningsstruktur för 2004 års kvalitetsredovisning.

Stockholm den

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Erik Nilsson

Anette Otteborn

ÄRENDET

Kvalitetsredovisning för skolväsendet i Stockholms stad för 2003

I förordning (2001:649) föreskrivet regeringen att skolor och kommuner varje år skall upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar som skall innehålla en bedömning av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts samt en redogörelse för vilka åtgärder för utveckling som kommunen avser att vidta om målen inte uppnåtts.

Stadens samlade kvalitetsredovisning omfattar förskola, grundskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och den obligatoriska särskolan, gymnasiesärskolan samt särvox. Därutöver redovisas barn och elever i behov av särskilt stöd separat under respektive skolform. I grundskolans avsnitt ingår en kort redovisning av skolbarnsomsorgen. Bedömningsunderlaget för kvalitetsredovisningen har utgjorts av stadsdelsnämndernas och skolornas/utbildningsanordnarnas kvalitetsredovisningar, inspektörsrapporter, kommunövergripande brukarundersökningar och kommuncentral verksamhetsstatistik.

Utbildningsnämnden beslutade den 19 maj 2004 att

1. godkänna och överlämna kvalitetsredovisningen till kommunstyrelsen med förslag på följande åtgärder:
 - ? Utvecklingsinsatser för ledare och medarbetare inom förskola och skola kring styrdokument samt mål- och resultatstyrning
 - ? Utveckling av metoder och arbetssätt för att tillgodose specifika behov hos elever med svenska som andraspråk samt fortsatt satsningar på kompetensutveckling i svenska som andra språk
 - ? Kompetensutveckling för skolledning och lärare i bedömning av elevers kunskapsutveckling
 - ? Kompetensutveckling och samverkansinsatser för skolledning och lärare i betygssättning och bedömaröverensstämmelse i samtliga skolformer och ämnen
 - ? Utveckling av strategier för inflytande för barn och elever utifrån läroplanernas mål
 - ? Utveckling av samverkan och övergång mellan olika verksamhetsformer och professioner inom de pedagogiska verksamheterna
 - ? Utveckling av strategier för personalförsörjning inom förskolan

2. Kvalitetsredovisningen överlämnas till stadsdelsnämnderna för kännedom.

Reservation anfördes av *Mikaels Söderlund m fl* (m) till förmån för eget förslag till beslut, *bilaga*.

Reservation anfördes av *Helen Jäderlund Eckardt* (fp) till förmån för eget förslag till beslut, *bilaga*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 28 april har i huvudsak följande lydelse.

Stadens samlade kvalitetsredovisning omfattar förskola, grundskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och den obligatoriska särskolan, gymnasiesärskolan samt särvox. Därutöver redovisas barn och elever i behov av särskilt stöd under respektive skolform. I grundskolans avsnitt ingår en kortfattad redovisning av skolbarnsomsorgen. Kvalitetsredovisningen visar inte på några stora förändringar inom stadens skolväsende jämfört med föregående år. Det är ändå tydligt och bör framhållas att det lokalt ute på förskolor och skolor pågår en positiv utveckling och att goda resultat uppnås på flera målområden.

Bakgrund

I förordning (2001:649) föreskriver regeringen att skolor och kommuner varje år skall upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar som skall innehålla en bedömning av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts samt en redogörelse för vilka åtgärder för utveckling som kommunen avser att vidta om målen inte uppnåtts.

Stadens samlade kvalitetsredovisning omfattar förskola, grundskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och den obligatoriska särskolan, gymnasiesärskolan samt särvox. Därutöver redovisas barn och elever i behov av särskilt stöd separat under respektive skolform. I grundskolans avsnitt ingår en kort redovisning av skolbarnsomsorgen. Bedömningsunderlaget för kvalitetsredovisningen har utgjorts av stadsdelsnämndernas och skolornas/utbildningsanordnarnas kvalitetsredovisningar, inspektörsrapporter, kommunövergripande brukarundersökningar och kommuncentral verksamhetsstatistik.

Kvalitetsredovisningens struktur och översiktligt innehåll

För stadens kvalitetsredovisning används i stort sett den struktur som förordas av Skolverket enligt följande:

- ? Förutsättningar
- ? Mål

? Resultat och måluppfyllelse

? Åtgärder för utveckling

Under rubriken *Förutsättningar* redovisas organisation, volymuppgifter, statistik m.m. för respektive skolform. Under avsnittet *Mål* redovisas de mål i läroplanen som är prioriterade för stadens uppföljning och utvärdering. I avsnittet om *Resultat och måluppfyllelse* presenteras uppnådda resultat samt en analys av graden av måluppfyllelse. Åtgärder i föregående års kvalitetsredovisning följs upp under rubriken *Uppföljning av förslag till åtgärder i kvalitetsredovisning för 2002*. I *Åtgärder för utveckling* redovisas förslag till utvecklingsinsatser.

Utöver dessa rubriker ingår under varje skolform rubriker och avsnitt som är specifika för skolformen.

Kvalitetsredovisningen visar inte på några stora förändringar inom stadens skolväsende jämfört med föregående år när det gäller måluppfyllelsen. Det är ändå tydligt och bör framhållas att det lokalt ute på förskolor och skolor pågår en positiv utveckling och att goda resultat uppnås på flera målområden.

De utvecklingsområden som identifierats i tidigare kvalitetsredovisningar är fortfarande aktuella. Dessa är främst målområdena *Elevernas ansvar och inflytande*, *Bedömning och betyg* samt *Samverkan och övergång*. För alla skolformer gäller att *mål- och resultatstyrningen* enligt läroplanernas intentioner ännu inte är fullt genomförd. För förskolan är bl.a. *personalförsörjningen*, särskilt tillgången till förskollärare, ett område som kräver fortsatta insatser och framför allt inom vuxenutbildningen är den *höga frånvaron* ett hinder för måluppfyllelse.

Kvalitetsredovisning för skolväsendet i Stockholm stad 2003

Innehållsförteckning

1 INLEDNING

- 1.1 BAKGRUND
- 1.2 SAMMANFATTNING

2 FÖRSKOLA

- 2.1 FÖRUTSÄTTNINGAR
- 2.2 MÅL
- 2.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE
- 2.4 ÖVRIGT
- 2.4 BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD
 - 2.4.1 Resultat och måluppfyllelse
- 2.5 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002
- 2.6 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

3 GRUNDSKOLA

- 3.1 FÖRUTSÄTTNINGAR
- 3.2 MÅL
- 3.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE
- 3.4 ANDRA KVALITETSOMRÅDEN
 - 3.4.1 Elevhälsa
 - 3.4.2 Mål- och resultatstyrning
 - 3.4.3 Uppföljning, utvärdering och utveckling
- 3.5 ELEVER I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD
 - 3.5.1 Förutsättningar
 - 3.5.2 Resultat och måluppfyllelse
 - 3.5.3 S:t Örjans skolor
- 3.6 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002
- 3.7 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

4 OBLIGATORISKA SÄRSKOLAN

- 4.1 FÖRUTSÄTTNINGAR
- 4.2 MÅL
- 4.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE
- 4.4 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

5 GYMNASIESKOLA

- 5.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

- 5.2 MÅL
- 5.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE
- 5.4 ELEVER I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD
 - 5.4.1 Individuella programmet
 - 5.4.2 Skolstödsenheten
 - 5.4.3 ESS-skolorna (Elevstöd - Socialtjänst - Sjukhus)
- 5.5 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002
- 5.6 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

6 GYMNASIESÄRSKOLAN

- 6.1 FÖRUTSÄTTNINGAR
- 6.2 MÅL
- 6.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE
- 6.4 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

7 VUXENUTBILDNING

- 7.1 FÖRUTSÄTTNINGAR
- 7.2 MÅL
- 7.3 GRUNDLÄGGANDE OCH GYMNASIAL UTBILDNING FÖR VUXNA
- 7.4 SVENSKA FÖR INVANDRARE, sfi
- 7.5 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002
- 7.6 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

8 VUXENUTBILDNING FÖR UTVECKLINGSSTÖRDA (SÄRVUX)

- 8.1 FÖRUTSÄTTNINGAR
- 8.2 MÅL
- 8.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE
- 8.4 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002
- 8.5 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

1 INLEDNING

1.1. BAKGRUND

Med denna kvalitetsredovisning vill utbildningsförvaltningen ge en samlad och övergripande bild av kvalitetsutvecklingen i stadens utbildningsväsende. Kvalitetsredovisningen för 2003 omfattar förskola, grundskola, gymnasieskola, vuxenutbildning, obligatorisk särskola, gymnasiesärskola samt särvux. Verksamhet för barn och elever i behov av särskilt stöd inom samtliga skolformer redovisas i ett särskilt avsnitt.

Kvalitetsredovisningen innehåller i enlighet med regeringens förordning en bedömning av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts och förslag till åtgärder för utveckling för en bättre måluppfyllelse. Skolformerna redovisas var för sig med en bedömning av några prioriterade gemensamma mål ur läroplanerna samt en redovisning av mål och kvalitetsområden som är specifika för varje skolform. Kvalitetsredovisningen följer den struktur som Skolverket förordar i sina allmänna råd för kvalitetsredovisning och innehåller följande rubriker

- ? Förutsättningar
- ? Mål
- ? Resultat och måluppfyllelse
- ? Åtgärder för utveckling.

1.2 SAMMANFATTNING

Kvalitetsredovisningen för år 2003 visar inte på några stora förändringar generellt inom stadens utbildningsväsende när det gäller måluppfyllelsen av de nationella målen. Det bör ändå framhållas att det inom samtliga skolformer pågår ett positivt utvecklingsarbete inom de målområden som kvalitetsredovisningen omfattar. Goda resultat av utvecklings- och förbättringsarbetet kan påvisas på förskolor och skolor i staden, men kommer inte till uttryck i en övergripande redovisning. Detta gäller särskilt inom området Normer och värden, där ett viktigt och ambitiöst arbete bedrivs och goda resultat har uppnåtts.

De utvecklingsområden som identifierats i tidigare kvalitetsredovisningar gäller i stor utsträckning fortfarande. Dessa är främst målområdena *Elevernas ansvar och inflytande*, *Bedömning och betyg* samt *Samverkan och övergång*. På dessa områden är måluppfyllelsen fortfarande bristfällig. För alla skolformer gäller att *mål- och resultatstyrning* enligt läroplanernas intentioner inte är fullt genomförd. För förskolan är bl.a. *personalförsörjningen* ett område som kräver fortsatta insatser och inom vuxenutbildningen är fortfarande den *stora frånvaron* ett hinder för måluppfyllelse.

Nedan sammanfattas förslag till utvecklingsinsatser inom respektive skolform.

Förskolan

- ? Satsa på fler förskollärare och på kompetensutveckling, särskilt inom området barns språkutveckling.
- ? Förbättra samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet utifrån läroplan och förskoleplan.
- ? Utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av den pedagogiska verksamheten.

Grundskolan

- ? Utveckla metoder och arbetssätt för att tillgodose specifika behov hos elever med svenska som andraspråk samt fortsatta satsningar på kompetensutveckling för lärare i svenska som andraspråk.
- ? Utveckla strategier för elevinflytande med tydlig progression utifrån läroplanens mål.
- ? Satsa på kompetensutveckling i bedömning och betygssättning i alla ämnen och skolår för skolledning och lärare.

Gymnasieskolan

- ? Minska andelen elever med betyget Icke Godkänd i kärnämnen Matematik och Svenska.
- ? Utforma och samordna introduktionskurser för att stödja och hjälpa antagna elever i gymnasieskolans årskurs 1.
- ? Utveckla likvärdigheten vad gäller betygskriterier och därvid stöd till lärarna i arbetet med lokala konkretiseringar av kursplanemål och betygskriterier.
- ? Utveckla elevernas rätt till delaktighet ifråga om fortlöpande information om kursmål och betygskriterier.
- ? Förbättra efterlevnaden av skolans ordningsregler när det gäller frånvaro, sen ankomst och tobaksrökning inom skolans område.

Vuxenutbildning

- ? Insatser för att öka andelen studerande som klarar utbildningen med godkänt resultat.
- ? Fortsatt utvecklingsarbete dels med att konkretisera betygskriterier och kravnivåer, dels med att göra dem mer likvärdiga. Insatser för att öka den studerandes rätt till delaktighet och fortlöpande information om kursmål och betygskriterier.
- ? Fortsatt arbete för att öka närvaron och minska antalet studieavbrott.
- ? Ökad samverkan med arbetsliv och högskolor.

Obligatoriska särskolan

- ? Satsa på kompetensutveckling i observations- och utvärderingsteknik.
- ? Intensifierat arbete med inkluderings/integrationsstrategierna.

Gymnasiesärskolan

- ? Satsa på kompetensutveckling för att tydliggöra och konkretisera gymnasiesärskolans pedagogiska mål.

Särvux

- ? Utveckla studie- och yrkesvägledarfunktionen.

2 FÖRSKOLA

Denna kvalitetsredovisning omfattar förskolan i Stockholms stad samt ett avsnitt om barn i behov av särskilt stöd inom förskolan. Stadsdelsnämndernas sammanställningarna av förskolornas kvalitetsredovisningar och verksamhetsberättelserna utgör det huvudsakliga bedömningsunderlaget för den samlade kvalitetsredovisningen för förskolan. Underlag för redovisningen har även i viss mån utgjorts av förskoleinspektörernas rapporter från hösten 2003 samt kommunens kvalitetsredovisning för förskolan innehåller främst representativa exempel ur stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar på förskolornas arbete i förhållande till strävansmålen i läroplanen och de prioriterade områdena i förskoleplanen. Exempel ur förskoleinspektörernas rapporter kompletterar delvis bilden av förskolornas utveckling. Det framgår av redovisningen att förskolornas pedagogiska utveckling ser olika ut beroende på lokala förutsättningar, som t.ex. andel förskollärare, antal inskrivna barn, andel barn per personal, lokaler m.m.

En kvalitetsredovisning skall enligt förordning innehålla en bedömning av resultat och måluppfyllelse i förhållande till de uppställda målen i läroplanen. Det saknas bra metoder för att kvalitativt utvärdera en verksamhet med långsiktiga strävansmål. Kvalitetsredovisningen för förskolan blir främst en beskrivning av den pedagogiska verksamheten med fokus på förskolans inre arbete och processer på såväl kommunnivå som på stadsdels- och verksamhetsnivå. Det är därför en angelägen uppgift att ta fram kvalitetsindikatorer och metoder för bedömning av kvalitet och måluppfyllelse för förskoleverksamheten om kvalitetsredovisningen skall kunna bli ett stöd och verktyg för utveckling och förbättring av måluppfyllelsen på såväl kommun- som verksamhetsnivå.

Bedömningsunderlag

- ? *Stadsdelsnämndernas sammanställningar av förskolornas kvalitetsredovisningar verksamhetsberättelser utifrån utbildningsförvaltningens eller stadsdelsnämndens anvisningar*
- ? *Inspektionsrapporter från förskolor i kommunal regi, omfattar inspektioner av 15 förskolor under hösten 2003.*
- ? *Utbildningsnämndens verksamhetsberättelse 2003*

2.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Organisation

Stockholms 18 stadsdelsnämnder har ansvaret för driften och utvecklingen av den kommunala förskoleverksamheten. Utbildningsnämnden ansvarar för den enskilt drivna förskoleverksamheten, d.v.s. utbetalning av barnomsorgspeng, tillståndsprövning samt tillsyn och inspektion. Utbildningsnämnden har det övergripande uppföljnings- och utvärderingsansvaret för den kommunala förskolan, vari även ingår inspektion.

Förskoleplatser

För att få plats i förskoleverksamhet krävs att föräldrar förvärvsarbetar, studerar, är föräldralediga, är arbetslösa och aktivt söker arbete, eller på grund av barnets eget behov. Plats garanteras därefter senast inom tre månader räknat från månadsskiftet efter det ansökan inlämnats. I staden fanns år 2003 i genomsnitt 472 kommunala förskolor och 126 kommunala familjedaghem.

Inskrivningsgrad i förskoleverksamheten (förskola och familjedaghem) i Stockholms stad, kommunal och enskild

	2002	2003
Befolkning, barn 1 – 5 år	39 015	40 054
Antal inskrivna barn i genomsnitt	33 479	33 944
Andel inskrivna barn i %	85 %	85 %

Inskrivningen är generellt hög i staden. Andelen inskrivna barn i verksamheten varierar dock mellan olika stadsdelsområden. Barnomsorgsgarantin har klarats av i stort sett alla stadsdelsnämnder under 2003. I innerstaden finns några stadsdelsnämnder som haft problem i december, men dessa har erbjudit plats i januari 2004.

Förskolans öppethållande

Förskolans öppethållande skall anpassas till föräldrars och barns behov. Det innebär att de kommunala förskolorna i allmänhet har ett dagligt öppethållande mellan klockan 7.00 och klockan 18.00, d.v.s. elva timmar per dag. Nästan hälften av förskolorna öppnar 06.30 och nästan 90 % av förskolorna har öppnat kl. 07.00. Nästan alla förskolor stänger klockan 18.00. (*Utbildningsförvaltningens undersökning 2001*)

Gruppstorlekar

Den genomsnittliga gruppstorleken i förskolan 2003 var 16 barn jämfört med 17 barn per grupp år 2002.

Antal barn per anställd

Antal barn per anställd var år 2003 i genomsnitt 4,6 barn per anställd i den kommunala förskolan. År 2002 var motsvarande siffra 4,7 barn per anställd. Anställd definieras som månadsanställd förskollärare och barnskötare.

Andel förskollärare

I kommunala förskolan var andelen förskollärare i genomsnitt 41 % under år 2003, år 2002 var motsvarande andel 42 %. Variationen mellan stadsdelsområden och förskolor är stor. Norrmalm har 63 % förskollärare, Rinkeby 43 %, Hässelby-Vällingby 32 % och Kungsholmen 35 %. Resultatet visar att målsättningen att öka andelen förskollärare inte har uppnåtts under året.

Flerspråkiga barn

Andelen barn i förskolan med annat dagligt umgängesspråk i hemmet än svenska varierar kraftigt mellan stadsdelsområdena.

I Kista har 92% av barnen i förskolan ett annat modersmål än svenska. I Rinkeby har i stort sett alla barn ett annat första språk än svenska. I Spånga-Tensta är andelen 64 %, om man bara tar stadsdelen Tensta är andelen 95 %. I Skärholmen är motsvarande andel 83 %. Det är för Skärholmens del en ökning med 32% sedan 1995.

I Vantör har något över hälften av barnen ett annat modersmål, i stadsdelen Rågsved är andelen 98 %. I Hägersten har i snitt 20% av barnen annat modersmål än svenska, Liljeholmen 7 % , Kungsholmen 10 % för att ge några exempel

Enskilt driven förskoleverksamhet

Verksamheter – inskrivna barn

Verksamhet	Antal enheter	Antal inskrivna barn
Förskolor	314	9922
Fritidshem*	97	5451
Familjedaghem	221	1273
Trefamiljssystem	1	5
Allmän förskola	7	54
Förskoleklass	5	

*se grundskola

Av det totala antalet inskrivna barn i åldern 1-5 år är 29 % inskrivna i enskilt driven förskoleverksamhet, jämfört med 56 % i kommunal förskoleverksamhet. I enskilt driven skolbarnsomsorg är 19 % av barnen 6-9 år inskrivna, jämfört med 73 % i kommunal verksamhet.

Verksamhet per stadsdel

Stadsdelsförvaltningar	Andel förskollärare i %	Barn/avd	Barn/pers.
Kista	31,2	15,4	5,4
Rinkeby	19,0	17,0	5,7
Spånga-Tensta	41,2	16,7	5,5
Hässelby-Vällingby	39,5	15,0	5,7
Bromma	48,0	14,6	5,6
Kungsholmen	54,1	16,9	6,3
Norrmalm	48,7	15,5	5,4
Östermalm	52,1	15,5	5,3
Maria-Gamla Stan	61,6	14,6	5,7
Katarina-Sofia	52,0	16,5	5,9
Enskede-Årsta	50,3	14,8	5,6
Skarpnäck	56,2	15,9	5,7
Farsta	57,5	14,6	6,4
Vantör	39,6	15,8	6,1
Älvsjö	44,2	14,8	7,0
Liljeholmen	45,2	21,1	5,4
Hägersten	55,2	14,5	6,0
Skärholmen	23,3	14,8	5,1
Totalt staden	45,4	15,7	5,8

Tillstånd

Under 2003 har utbildningsförvaltningen gett tillstånd till 18 nya förskolor, varav en specialförskola med inriktning på autistiska barn. 14 nya familjedaghem har startat, 10 familjedaghem lagt ner sin verksamhet.

Inspektion och tillsyn

Inspektionsuppdraget omfattar kontroll av måluppfyllelsen gentemot de nationella målen och förskoleplanens prioriterade områden samt att utifrån inhämtat faktaunderlag ge underlag för åtgärder och utvecklingsinsatser. Under hösten 2003 påbörjades uppdraget att inspektera enskilt drivna förskolor i staden på samma grunder som de kommunala förskolorna. Inspektion har genomförts vid 3 enskilt drivna förskolor under hösten, vilket är för få att generella bedömningar skall kunna göras om måluppfyllelsen.

Tillsynen skall säkerställa att verksamheten fortlöpande bedrivs baserat på de underlag och uppgifter på vilka tillståndet grundas. Tillsynens omfattning skall variera efter behov. Tillsynen skall tjäna både som kontroll av och återkoppling till verksamheten.

Under året har tillsynen främst riktats till de verksamheter, på vilka klagomål inkommit, samt nyetablerade eller förändrade verksamheter. Inför varje besök begärs underlag in i form av aktuellt verksamhetsprogram och verksamhetsberättelse. Förutom ovanstående har tillsynen varit inriktad på verksamheternas organisation och styrdokument. Samtliga verksamheter har besvarat en enkät om bland annat rutiner för barnsäkerhet, personalsammansättning, utbildningsnivå och barngruppernas storlek. Tillsynsbesök har under 2003 utförts på 122 enskilt drivna förskolor, 105 familjedaghem och 3 allmänna förskolor. Utifrån genomförda besök konstaterade inspektörerna att det finns behov av utveckling när det gäller formulering av mål och metoder för utvärdering samt rutiner för barnsäkerhet. Generellt bedöms de enskilt drivna förskolorna hålla en god kvalitet.

2.2 MÅL

Förskolan styrs förutom av läroplan, lagar och förordningar även av stadens förskoleplan och inriktningsmål som beslutats av kommunfullmäktige att gälla för Stockholms alla verksamheter.

I läroplanen formuleras förskolans värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för verksamheten. Däremot anger inte läroplanen hur målen skall uppnås. Målen anger inriktningen på förskolans arbete och uttrycker en önskvärd kvalitetsutveckling i förskolan. I förskolan är det svårt att skilja resultatet från processen. Enligt läroplanen ska inte heller enskilda barns resultat utvärderas. Det är den pedagogiska verksamhetens kvalitet som ska bedömas så att underlag för utvecklingsåtgärder skapas.

I juni 2003 antog Stockholms stads kommunfullmäktige stadens första förskoleplan. Förskoleplanen prioriterar med utgångspunkt från de speciella förutsättningar som råder i en mångkulturell stad som Stockholm vissa av läroplanens områden. De områden som särskilt lyfts fram i förskoleplanen är dels kommunikation, språk och kultur och dels olikhet som tillgång. Nödvändiga verktyg i detta arbete är rum för lek, lärande och omsorg, planering, dokumentation, gemensamt ansvar föräldrar-förskola, mindre barngrupper, fortbildning och kompetensutveckling, lokaler samt uppföljning, utvärdering och utveckling.

Kvalitetsredovisningen koncentreras på strävansmålen i läroplanen för förskolan och de prioriterade områden i stadens förskoleplan; *Normer och värden, Utveckling och lärande, Barns inflytande, Förskola och hem samt Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet.*

Under målområdet Normer och värden redovisas utvecklingen med särskild tonvikt på värdegrunden och miljö. Arbetet med barn som behöver mer hjälp och stöd för sin utveckling än andra redovisas separat.

Under målområdet Utveckling och lärande redovisas utvecklingen avseende särskilt arbetet med att stärka barnens identitet och självkänsla, kommunikativ och social kompetens, empatisk förmåga, utforskande arbetssätt, språkutveckling samt modernmålsstöd.

Under Barns inflytande redovisas utvecklingen med särskild tonvikt på barns inflytande och möjlighet att påverka förskolans verksamhet, demokratisk kompetens hos barnen, pedagogisk dokumentation samt individuella utvecklingsplaner

Under Förskola och hem redovisas utvecklingen när det gäller föräldrars möjlighet till insyn, inflytande och delaktighet i förskolans verksamhet

Under Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet redovisas utvecklingen med särskild vikt på förskolans samarbete med förskoleklass, skola och fritidshem och pedagogisk kontinuitet och dokumentation vid övergången från förskola till skola.

För att utvärdera måluppfyllelse på enhetsnivå har förskolorna använt olika metoder; t.ex. pedagogisk dokumentation, barnobservationer och -intervjuer, föräldraenkäter, personal- och föräldramöten, föräldraråd.

2.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Normer och värden

"Förskolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera barnen att utveckla förståelse för vårt samhälles gemensamma demokratiska värderingar och efter hand omfatta dem."

(Lpfö 98)

I läroplanen och förskoleplanen betonas att förskolornas verksamhet skall vila på en demokratisk värdegrund och att öppenhet, respekt och omsorg om det enskilda barnet skall prägla förskolan. Kvalitetsgarantier och åtaganden har tagits fram för att konkretisera och bryta ner det övergripande läroplansmålet i det dagliga arbetet med barnen. Många förskolor har utarbetat en egen gemensam värdegrund eller verksamhetsidé, som betonar vikten av att visa respekt mot varandra och tolerans för det Annokvalitetsredovisningarna och inspektionsrapporterna framgår tydligt att förskolan lägger stor vikt vid värdegrundsarbetet och har en hög ambitionsnivå i sin strävan mot detta mål. Man strävar efter att läroplanens mål skall avspegl sig i vardagsarbete och i förhållningssätt. Förskolorna beskriver arbetssätt för att stärka barnens självkänsla och förmåga till empati. I kvalitetsredovisningen från Rinkeby stadsdelsförvaltning skrivs t.ex. att "det mångkulturella ställer krav på integration, flexibilitet och nytänkande bland de som arbetar i verksamheten". Förskolorna i en stadsdel har tillsammans med skolorna utarbetat en gemensam värdegrund för trygghet, respekt, ansvar, samarbetsförmåga och kreativitet. Man arbetar konkret med dessa ord och varje ord har en betydelse. I inspektionsrapporterna beskrivs hur personal lyfter fram olikheter på ett sätt som stärker barnens identitet och självkänsla. Inspektörerna beskriver många exempel som de sett på fint bemötande och respekt för barn. Förhållningssättet beskriver förskolornas arbete och engagemang i miljöfrågor och naturen. Många förskolor har valt att profilera sig inom miljö. Det pedagogiska miljöarbetet utövas t.ex. genom skogsutflykter, källsortering och odlingsverksamhet. I miljöarbetet ingår också t.ex. att spara energi och återanvända material. Man försöker köpa in miljövänliga produkter och utöka den ekologiska mathållningen. Några förskolor har en miljöpedagog eller förskollärare med särskilt miljöansvar som ansvarar för arbetet med natur och miljö. Man värnar om att miljön såväl inom- som utomhus skall vara trygg och säker för barnen och beskriver upparbetade rutiner för barnsäkerhetskontroll.

Utveckling och lärande

"Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildare en helhet. Den pedagogiska verksamheten skall genomföras så att den stimulerar och utmanar barnens utveckling och lärande. Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta tillvara och stärka barns intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. Verksamheten skall bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten. Den skall utgå från barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Flödet av barns tankar och idéer skall tas till vara för att skapa mångfald i lärandet."
(Lpfö 98)

Förskolorna uttrycker mål och åtaganden för att stimulera och utmana varje barns utveckling och lärande och lägga en grund för det livslånga lärandet. Förskolorna betonar att verksamheten skall präglas av en pedagogik där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande skall bilda en helhet.

I kvalitetsredovisningarna beskrivs hur barnens förmåga och lust att lära tas till vara i det vardagliga arbetet, i leken och i rutiner. Det framgår att det finns en stark medvetenhet om lekens betydelse för lärandet och för utvecklingen av den sociala kompetensen. Barnen ges möjlighet till forskande och prövande arbetssätt. Stor vikt läggs vid kontinuitet i verksamheten och i personalen. Arbetet med utveckling av barnens matematiska förståelse beskrivs i flera redovisningar. Barnen ges tillfällen till kulturella upplevelser i olika former.

Förskoleinspektörerna pekar på många goda exempel när det gäller förskolornas strävan att stimulera barns utveckling och lärande. Förskolor arbetar på ett medvetet sätt och använder sig av miljön och barngruppernas storlek och sammansättning som pedagogiska verktyg. På några av de besökta förskolorna framgår brister, framför allt när det gäller dokumentationen av barnens individuella utveckling och i utformningen av den pedagogiska miljön.

Pedagogisk dokumentation

I kvalitetsredovisningarna beskrivs hur arbetet med pedagogisk dokumentation sker med utgångspunkt från observationer, barnintervjuer, videofilmning och fotografering av barnens läroprocesser. Många förskolor arbetar med dokumentationsverktyget portfolio som modell för att synliggöra barnens lärande och utveckling för pedagoger och föräldrar. Modellen innebär att barnens utveckling och skapande på ett genomtänkt och systematiskt sätt dokumenteras. På detta sätt kan barnens utveckling synliggöras och följas under åren av personal, föräldrar och barnen själva. Det framgår av kvalitetsredovisningarna och inspektörsrapporterna att förskolornas arbete med utveckling av den pedagogiska dokumentationen har nått olika långt. På några förskolor är den pedagogiska dokumentationen bristfällig och sparsam, inte systematiskt genomförd och barnens möjligheter att ha tillgång till och påverka innehållet är små. En genomtänkt strategi saknas på sina håll för hur barnen ska få ta del av sitt lärande och kunna bearbeta och reflektera över vad de lärt sig och få återkoppling av personalen.

Pedagogisk miljö

I läroplanen och stadens förskoleplan lyfts fram betydelsen av rummets utformning både inom- och utomhus för kvaliteten i det pedagogiska arbetet. Arbetet med miljön är på många förskolor ett prioriterat område och man beskriver ett ambitiöst och kontinuerligt arbete för att utforma miljön så att den blir ett hjälpmedel i den pedagogiska verksamheten. Men det framgår av inspektörernas rapporter att även detta är ett utvecklingsområde på några av de förskolor inspektörerna besökt.

Språk och kommunikation

I stadens förskoleplan lyfts läroplanens strävansmål om språk och kommunikation fram som prioriterat område utifrån de speciella förutsättningar som råder i en mångkulturell stad som Stockholm. Det framgår tydligt att förskolor generellt arbetar medvetet med språkutveckling. Språkutvecklande arbetssätt beskrivs, t.ex. hur man medvetet använder vardagliga situationer och rutiner för kommunikation och språklig stimulans. Sång, sagoläsning, rim och ramsor, språkpåsar är några metoder som tas upp. Särskilt i förskolorna i stadsdelarna Rinkeby, Kista, Spånga-Tensta, Vantör och Skärholmen är barnens språkutveckling i ständigt fokus. Med stöd av medel från storstadssatsningen har dessa stadsdelar kunnat göra särskilda insatser för att stärka barnens språkutveckling i förskolan, t.ex. har man anställt pedagoger med särskilt ansvar för språkutveckling. I flera stadsdelar har utbildning erbjudits personal i tvåspråkiga barns språkutveckling samt pedagogisk handledning i språkstödande arbetssätt.

Att utveckla språket hos barn med svenska som andraspråk innebär enligt förskoleplanen att aktivt stödja modersmålet och att utveckla andraspråket svenska. I förskolan skall modersmålsstödet utvecklas och vara integrerad i förskolans verksamhet. Av kvalitetsredovisningarna framgår att man ofta inom förskolan arbetar medvetet och strategiskt med språkutveckling och med språkanalys. Det finns goda exempel på hur modersmålet integreras som en naturlig del i förskolans pedagogiska verksamhet. Barnen arbetar i modersmålsgrupper med sagoläsning och teman under ledning av en pedagog som talar barnens modersmål. En stadsdel betonar att den viktigaste uppgiften för att kunna utveckla modersmålsstödet är att i dialog med föräldrarna komma fram till en gemensam syn på vad modersmålsstödet innefattar. Det handlar också om att som pedagog stödja föräldrarna i deras roll som barnens viktigaste stödjare i utvecklingen av modersmålet.

Det framkommer även att det i flera stadsdelar och förskolor finns behov av fördjupad kunskap om modersmålets betydelse och andraspråksinläring. Det finns exempel på förskolor där en medveten strategi för arbetet med språkutveckling hos barn med svenska som andraspråk helt saknas. Några stadsdelar erbjuder inte modersmålsstöd.

Barns inflytande

"I förskolan läggs grunden för att barnen skall förstå vad demokrati är. Barnens sociala utveckling förutsätter att de efter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av den pedagogiska verksamheten." Lpfö 98

Stadsdelarna och förskolorna har formulerat mål och åtaganden kring barns möjlighet att efter ökande förmåga påverka verksamhetens innehåll och arbetssätt och delta i

utvärderingen av verksamheten. Barnet ska alltid respekteras genom att personalen är lyhörd för barnets egna synpunkter samt att barnet själv har inflytande och kan påverka sin situation.

Av bedömningsunderlaget framgår att förskolorna överlag har en hög ambition, när det gäller att ge barnen inflytande över och delaktighet i utformningen av förskolans miljö och verksamhet på det sätt som formuleras i läroplan och förskoleplan. Många förskolor arbetar medvetet med barnens inflytande och använder sig av den pedagogiska dokumentationen och individuella utvecklingsplaner för att ge barnen möjlighet till att påverka och reflektera över sitt eget lärande. Stadsdelen Skarpnäck beskriver att ”för att barnet ska få inflytande över sin vistelse krävs att pedagogerna lyssnar aktivt, dokumenterar och visar tilltro till barnets vilja och kunnande”. Inspektörerna konstaterar dock att flera av de besökta förskolorna ännu har en bit kvar till att uppnå målet om ett reellt inflytande för barnen i de vardagen. Det saknas framför allt på flera håll ett medvetet arbetssätt och forum för att göra barnen själva medvetna om sin möjlighet att påverka verksamheten, vilket måste sägas vara en förutsättning för att barnen skall förstå vad demokrati står för. I några kvalitetsredovisningar beskrivs att utvärdering av barn inflytande sker genom barnintervjuer. Några andra utvärderingsmetoder beskrivs inte.

Individuella utvecklingsplaner

Individuella utvecklingsplaner skall utarbetas tillsammans med föräldrarna för varje barn. Utvecklingssamtalet skall vara grunden för utvecklingsplanen. Det framgår av bedömningsunderlaget att många förskolor har en medveten strategi för arbetet med utvecklingsplaner, men det finns också förskolor, som inte har någon sådan strategi och som inte har påbörjat arbetet med detta uppdrag.

Förskola och hem

”Föräldrarna skall ha möjlighet att inom ramen för de nationella målen vara med och påverka verksamheten i förskolan. Att förskolan är tydlig ifråga om mål och innehåll är därför en förutsättning för barnens och föräldrarnas möjligheter till inflytande.”

I förskoleplanen betonas att föräldrarna skall ges möjlighet till reellt inflytande och att varje förälder under hela förskoletiden aktivt skall kunna samverka om sitt barns allsidiga utveckling. Utvecklingssamtal skall genomföras regelbundet och baseras på den dokumentation och utvärdering som förskolan gör. Den pedagogiska dokumentationen ska synliggöra verksamhetens innehåll och arbetssätt.

Förskolorna tycks ha väl organiserade former för föräldrainflytande, t.ex. föräldramöten, utvecklingssamtal, skriftlig och muntlig information om verksamheten m.m. Det uttrycks en ambition att göra föräldrarna delaktiga och ge dem insyn i verksamheten, särskilt beskrivs en strävan att underlätta för föräldrar med annat modersmål än svenska att få insyn i förskolans arbete och följa sina barns utveckling.

Det tycks också som att allt fler förskolor inrättar eller har för avsikt att inrätta föräldrarråd/styrelser för att ge föräldrarna ökade möjligheter till insyn och inflytande över verksamheten. Flera stadsdelar har på stadsdelsnivå inrättat ett förskoleforum där föräldrarepresentanter från varje förskola ges möjlighet till dialog med förvaltningen och stadsdelsnämnden kring aktuella förskolefrågor. Den pedagogiska dokumentationens betydelse för att ge föräldrarna möjlighet att följa sitt barns lärande och utveckling lyfts fram i redovisningarna. En stadsdel beskriver att man för att underlätta för föräldrar som inte har svenska som modersmål använder dokumentation i form av fotografier och videofilm.

Det har inte under året genomförts någon undersökning på kommuncentral nivå av föräldrarnas uppfattning om möjligheterna till inflytande och delaktighet. Av brukarundersökningen som gjordes 2002 framgår att 88 % av föräldrarna var mycket nöjda eller nöjda med hur personalen tar hänsyn till föräldrarnas önskemål och behov. Resultatet visade vidare att 78 % av föräldrarna var mycket nöjda eller nöjda med möjligheten till inflytande över verksamheten. Även föräldramöten och samtal var 87 % mycket nöjda eller nöjda med.

Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet

”Förskolan skall sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet för att stödja barnens allsidiga utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv. Samarbetet skall utföras från de nationella och lokala mål som gäller för respektive verksamhet. När barnets övergång till de nya verksamheterna närmar sig har förskolan den särskilda uppgiften att finna former för att avrunda och avsluta förskoleperioden. Vid övergången till nya verksamheter skall särskild uppmärksamhet ägnas de barn som behöver särskilt stöd.” (Lpfö 98)

Stadsdelarna har formulerat åtaganden och garantier som uttrycker strävan att förbättra samverkan utifrån läroplanens och förskoleplanens intentioner.

Det är tydligt, och det uttalas också i flertalet kvalitetsredovisningar, att det finns behov av vidareutveckling av rutiner och innehåll i samverkan. Särskilt gäller detta vid överlämnandet mellan förskola och förskoleklass. Samarbetet behöver utvecklas för att som en stadsdel uttrycker det ”hitta den röda tråden i lärandet”. Det uttrycks behov av gemensamma diskussioner kring pedagogiska frågor mellan förskola och grundskola. Särskilt framkommer brister i dokumentationen av vad förskolan har arbetat med vid överlämnandet från förskolan till förskoleklassen. I förskoleplanen betonas vikten av att övergången skall innefatta vad förskolan har arbetat med, barnets behov och kompetens för att upprätthålla en pedagogisk kontinuitet samt att dokumentationen här är av avgörande betydelse.

Det fria valet av skola har gjort det vanligare att barnen inom en förskola börjar i flera olika skolor, vilket komplicerar förskolans möjligheter till samverkan.

Av kvalitetsredovisningarna framkommer inte hur och i vilken utsträckning samverkan sker med fritidshemmen. Inspektörernas bedömning är dock att de flesta förskolor samverkar med fritidshemmen.

2.3 ÖVRIGT

Någon systematisk och regelbunden uppföljning av måluppfyllelsen redovisas inte i kvalitetsredovisningarna. Framtagande av bra utvärderingsmetoder som fångar ”kvalitéerna” i verksamheten både på kommunövergripande nivå och på enhetsnivå framstår som ett angeläget utvecklingsområde. Enligt Skolverkets bedömning krävs nya innovativa sätt att bedöma och beskriva resultat såväl på barn- och elevnivå, som på verksamhets- och personalnivå. Skolverket har fått i uppdrag av regeringen att ta fram förslag till indikatorområden och indikatorer för kvalitetsredovisning. Redovisningen av uppdraget avseende förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg lämnas i april 2004.

Ett viktigt verktyg och underlag för stadens utvärdering av måluppfyllelsen utgörs av inspektörernas verksamhet och de besöksrapporter som utarbetas efter varje besök och som sedan återkopplas till förskolan. I rapporterna bedöms måluppfyllelsen utifrån de nationella målen i läroplanen och de prioriterade områden i förskoleplanen. Förskolans svaga respektive starka sidor redovisas liksom utvecklingsområden. Efter läsårets slut kommer en årsrapport att utarbetas med en sammanfattande bedömning av måluppfyllelsen och utvecklingen inom förskolan.

Det bedömningsunderlag som utbildningsförvaltningen har haft tillgång för kvalitetsredovisningen för 2003 tyder på att den pedagogiska verksamheten inom förskolan har utvecklats, även om utvecklingen ser olika ut. Förskolan lägger stor vikt vid värdegrundsarbetet och har en hög ambitionsnivå i detta uppdrag. Arbetet med barns språkutveckling är prioriterat och betydande insatser görs för att höja kompetensen inom detta område. Rutiner för dokumentation har utvecklats. Förskoleplanens tillkomst och implementering tycks ha haft stor betydelse för verksamheternas utveckling och bidragit till att också läroplanens mål kommit i fokus på ett tydligare sätt och genomsyrat verksamheten. Medvetenheten och insikten om vad styrdokumenten kräver av förskolan har utvecklats. Till detta bidrar också förskoleinspektörernas verksamhet som utgår från de nationella målen och förskoleplanens prioriterade områden och därmed lyfter fram vikten av dessa styrdokument i den dagliga verksamheten. Det praktiska arbetet inom förskolan tycks i högre grad än tidigare kopplas till teori och styrdokumenten för förskolan.

Av tidigare undersökningar som genomförts på kommuncentral nivå framgår att en majoritet av föräldrarna och personalen är nöjda med innehållet i förskolans verksamhet. Föräldrars och personals missnöje riktar sig framför allt mot stora barngrupper, hög ljudnivå, för lite tid för planering och reflektion över arbetet. Staden kan genom nyrekrytering av förskollärare, ytterligare minskning

barngruppsstorlekarna och genom fortsatta satsningar på kompetensutveckling bidra till att förskolans arbetsmiljö förbättras och att det pedagogiska arbetet fortsätter att utvecklas.

2.4 BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

Under året har staden fördjupat sin uppföljning och utvärdering av verksamheternas arbete för barn i behov av särskilt stöd. En inspektörstjänst med inriktning mot förskolebarn i behov av särskilt stöd har inrättats från hösten 2003.

Nästan alla stadsdelsförvaltningar har någon form av central stödenhet eller motsvarande för barn i behov av särskilt stöd. I dessa ingår förskolepsykolog, specialpedagog och ofta en talpedagog, som ger pedagogisk och psykologisk handledning till förskolorna och ibland även till grundskolorna. Genom stadsdelens stödenhet kan personalen erhålla handledning för att utveckla arbetet för och med de barn som behöver extra stöd. Fyra stadsdelar har mer tvärprofessionella stödenheter där ingår t.ex. LSS-handläggare, SoL-handläggare, drogsamordnare och/eller fältskötare förskolebarn, som erhållit extra stöd varierar mellan 4,0 % och 7,6 % i stadsdelarna (sju stadsdelar har redovisat detta). I enskilt driven verksamhet är andelen 2,4%.

Skärholmens stadsdelsförvaltning har undersökt vilka barn som förskolorna sökt verksamhetsstöd för i stadsdelen. Det är främst barn med kontaktsvårigheter, koncentrationssvårigheter, brister i lekförmåga samt tal och språksvårigheter som aktualiserat stöd. Under våren 2003 gick 78% av det beviljade verksamhetsstödet till pojkar och 22% till flickor, under hösten hade skillnaderna utjämnats något.

I staden fanns år 2003 några kommunövergripande smågrupper inom förskolan; för barn med rörelsehinder, för språkstörda barn samt tre avdelningar för hörselskadade barn. Därutöver har cirka två tredjedelar av stadsdelarna någon eller några smågrupper för barn i behov av särskilt stöd, d.v.s. med psykosociala svårigheter, autismliknade drag, allergier eller andra psykiska eller fysiska svårigheter.

De flesta förskolebarn i behov av särskilt stöd vistas i en förskola nära hemmet, individintegrerade. De extra resurser förskolan tilldelas utformas på olika sätt. Personalförstärkning är det vanligaste. En annan mindre vanlig modell är sänkt barnantal med bibehållen personaltäthet.

2.4.1 Resultat och måluppfyllelse

Under höstterminen inspekterades sju kommunala förskoleenheter i fyra stadsdelar. En av dessa var en specialförskola för barn med autismliknade drag. I rapporterna lyfts fem områden fram, handlingsplaner, samverkan vid övergång till skola, föräldrasamverkan, samverkan med andra instanser samt ansvarsfördelningen inom förskolan.

Hälften av de besökta förskolorna saknade strategi för innehåll, uppföljning och revidering av handlingsplaner. I dessa förskolor fanns inte heller handlingsplaner för alla barn i behov av särskilt stöd och där de fanns var de sällan upprättade i samverkan med föräldrar. I de övriga förskolorna lyfts däremot arbetet runt handlingsplaner fram som en styrka.

När det gäller övergång mellan förskola- skola framkommer samma skillnader i rapporterna. Några förskolor har väl fungerade rutiner med bland annat överlämnandesamtal med föräldrar eller med föräldrars samtycke. Vid övriga förskolor är överlämnandet begränsat till att barnens blivande lärare besöker barngruppen och ibland sker inget överlämnande överhuvudtaget.

I några förskolor fanns ingen tydlig ansvarsfördelning mellan förskolechef, avdelningsansvarig, avdelningspersonal samt resursperson när det gällde barn i behov av särskilt stöd.

Att förskolepersonalens specifika kunskaper tas till vara och att barnet var väl integrerat i gruppen var styrkor som lyfts fram i flera rapporter.

De inspekterade förskolorna hade en fungerande samverkan med individ- och familjeomsorgen. Däremot saknade de flesta samverkan med BVC och landstinget.

2.5 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002

? Personalförsörjning och kompetensutveckling

? Satsning på fler förskollärare och minskade barngrupper

Under året har insatser gjorts för att behålla och utveckla medarbetares kunskap och kompetens, utveckla och stödja chefsarbete och ledarskap. Kompetensfonden, som inrättades i maj 2003, har fortsatt stadens arbete med satsningar på kompetensutveckling av barnskötare till förskollärare i nära samarbete med Lärarhögskolan och Länsarbetsnämnden. Under hösten har 50 barnskötare erbjudits att söka till förskollärarytbildningen vid Lärarhögskolan.

Målsättningen att öka andelen förskollärare har inte uppfyllts under året, i genomsnitt var andelen förskollärare 41 %, jämfört med 42 % år 2002. Variationen mellan stadsdelsområden och förskolor är stor. Under året har barngruppernas storlek minskat till 16 barn från per grupp och antalet barn per anställd uppgick till 4,6 jämfört med 4,7 året före.

? Uppföljning, utvärdering ,dokumentation och reflektion i verksamheten

Av bedömningsunderlaget kan inte dras några tydliga slutsatser om hur detta område har utvecklats. Det tycks dock som om medvetenheten om vikten av att systematiskt och kontinuerligt dokumentera den pedagogiska verksamheten har ökat och att man inom förskolan arbetar med att utveckla metoder för att följa upp och utvärdera sin egen verksamhet. På den övergripande nivån har tillsättningen av förskoleinspektörer förstärkt arbetet med utvärdering av förskolan och barn i behov av särskilt stöd.

? *Barns språkutveckling och kompetensutveckling inom området*

I stadens förskoleplan lyfts läroplanens strävansmål om språk och kommunikation fram som ett prioriterat område. Det framgår också av tillgängligt bedömningsunderlag att man inom förskolan arbetar medvetet och strategiskt med barns språkutveckling och man betonar vikten av att arbeta språkutvecklande. Medel från storstadssatsningen har använts för att utveckla ett språkutvecklande arbetssätt i stadsdelarna Rinkeby, Kista, Spånga-Tensta, Vantör och Skärholmen. Inom ramen för Kompetensfonden fortsätter stadens satsningar på kompetensutveckling i svenska som andraspråk på olika nivåer.

? *En översyn av stadens insatser för barn och elever i behov av särskilt stöd görs under 2003 av kommunstyrelsen i samråd med stadsdelsnämnderna och utbildningsnämnden.*

Arbetet med översynen kom inte i gång under 2003. Under våren 2004 har en arbetsgrupp påbörjat arbetet.

2.6 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

Strategiska frågor

Det kan konstateras att de utvecklingsområden som definierades i kvalitetsredovisningen för år 2002 kräver fortsatta insatser. Fortsatta intensifierade insatser behövs särskilt avseende

- ? Personalförsörjning, nyrekrytering av förskollärare
- ? Kompetensutveckling inom språkområdet

Pedagogisk utveckling

En positiv utveckling pågår i det pedagogiska arbetet på många områden. Detta gäller särskilt värdegrundsområdet och arbetet med barns språkutveckling. Av bedömningsunderlaget kan konstateras att fortsatt utvecklingsarbete behövs på följande områden

- ? Utveckling av den pedagogiska miljön och dokumentationen
- ? Strategier för och metoder för utvärdering av barns inflytande enligt läroplan och förskoleplan
- ? Arbetsformer och dokumentation för att stärka föräldrarnas möjligheter till insyn och delaktighet i förskolans verksamhet.
- ? Strategier och arbetssätt för samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet utifrån läroplan och förskoleplan
- ? Utveckling av dokumentationen av förskolans arbete, barnens behov och kompetens vid överlämnandet från förskola till förskoleklass.
- ? Utveckling av metoder för uppföljning och utvärdering i verksamheten

3 GRUNDSKOLA

Denna kvalitetsredovisning omfattar förskoleklass och grundskola i Stockholms stad, volymuppgifter och fakta när det gäller skolbarnsomsorgen samt ett avsnitt som rör elever i behov av särskilt stöd. Redovisningen bygger delvis på stadsdelsnämndernas sammanställningar av de kommunala grundskolornas kvalitetsredovisningar och verksamhetsberättelser. Bedömningsunderlaget i övrigt utgörs av grundskoleinspektörernas verksamhetsrapport 2002/03, skolrapporter samt kommunövergripande undersökningar och kommuncentral verksamhetsstatistik. Bedömningsunderlaget för elever i behov av särskilt stöd framgår av detta avsnitt. Kvalitetsredovisningen är en övergripande beskrivning av den pedagogiska verksamheten och ger inte uttryck för kvaliteten på enskilda skolor.

Bedömningsunderlag

? *Stadsdelsnämndernas verksamhetsberättelser*

Stadsdelsnämnderna har i sina verksamhetsberättelser för 2003 sammanfattat grundskolornas kvalitetsredovisningar eller verksamhetsberättelser. Kvalitetsredovisningarna/verksamhetsberättelserna omfattar i huvudsak skolverksamheten, några stadsdelar har också redovisat skolbarnsomsorgen. De flesta stadsdelar har upprättat kvalitetsredovisningarna utifrån de statliga kraven på sådana redovisningar. Några stadsdelar redovisar en uppföljning och utvärdering av stadsdelens egna mål och åtaganden som en del av stadsdelsnämndens verksamhetsberättelse.

? *Skolinspektörernas årsrapport 2002/2003*

Grundskoleinspektörernas redovisning av sitt uppdrag under läsåret 2002/2003. Inspektörerna har under läsåret besökt 49 kommunala och 26 fristående grundskolor av totalt 223.

? *Skolinspektörernas skolrapporter 2003*

Rapporter från skolinspektörernas inspektioner av 20 kommunala grundskolor, varav fyra omfattade också skolbarnsomsorgen, under hösten 2003.

? *Årsrapport för enskilt driven förskoleverksamhet och fritidshem 2002/03.*

? *Läsutveckling läsåret 2002/03*

Sammanställning av kunskapsutveckling i läsning i förskoleklass, skolår 3, 6 och 9.

? *Stockholmsprov vårterminen 2003*

Sammanställning av resultat från stockholmsproven i matematik och svenska i skolår 3 och 7 och engelska i år 7.

? *Nationella prov vårterminen 2003*

Sammanställning av resultat från nationella proven i skolår 5 och 9. Resultaten har samlats in av förvaltningen från samtliga grundskolor efter läsårets slut.

? *Slutbetyg i år 9 vårterminen 2003*

Sammanställning av betygsresultat för elever i skolår 9 i stadens grundskolor. Sammanställningen bygger på Skolverkets betygsstatistik.

? *"Från grundskola till gymnasieskola"*

En rapport sammanställd av utbildningsförvaltningen om samband mellan grundskolebetyg och gymnasiebetyg i Stockholms stad läsåret 2002/2003.

? *Elevhälsa - Skolhälsans verksamhetsrapport för läsåret 2002/2003.*

? *Kuratorers arbete med elever läsåret 2002/2003 - Skolkuratorsenhetens årsrapport*

? *Verksamhetsberättelse 2003 – Psykologenheten*

? *Utbildningsnämndens verksamhetsberättelse 2003*

? *Stadens verksamhetsberättelse 2003*

3.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Organisation

Stadens 18 stadsdelsnämnder har ansvaret för drift och planering av den kommunala grundskolan inom sina respektive stadsdelsområden. Uppföljnings- och utvärderingsansvaret delas mellan stadsdelsnämnderna och utbildningsnämnden. På utbildningsnämndens uppdrag utvärderar utbildningsförvaltningen den pedagogiska verksamheten i staden genom att kontrollera måluppfyllelsen gentemot de nationella målen och skolplanens mål. En viktig del av utvärderingen av den pedagogiska verksamheten utgörs av inspektioner av de olika skolformerna samt förskolan.

Verksamhet - elever

I staden finns 147 kommunala grundskolor. Vid mättillfället den 30 september 2003 var antalet elever 65 312, varav 5 596 var elever i förskoleklass. Antalet elever med svenska som andraspråk var 16 211, varav 1 407 elever i förskoleklass. Andelen elever med svenska som andraspråk är således 25 % av det totala antalet elever i grundskolan. Antalet elever som deltog i modersmålsundervisning var 15 527, varav 1 610 i förskoleklass.

I staden finns 78 fristående grundskolor, varav 16 med enbart förskoleklass, samt fyra internationella skolor. Elevantalet i fristående grundskolor uppgick till 10 080 elever, varav 1 061 elever i förskoleklass. Antalet elever i fristående grundskola med undervisning i svenska som andraspråk var totalt 2 466 elever, varav 230 i förskoleklass. 3 120 elever hade modersmålsundervisning. Antalet elever inskrivna i internationella skolor var 487 elever, därav 13 i förskoleklass. Av dessa var 7 elever med svenska som andraspråk och 7 elever hade modersmålsstöd. Av samtliga grundskoleelever i Stockholm var nästan 14 % inskrivna i fristående grundskolor, vilket är en ökning från förra året med nästan 3 %.

Antal elever/lärare

Det genomsnittliga antalet elever per lärare i staden uppgick till 12,0. Lärartätheten är störst i stadsdelarna Rinkeby, Kista, Spånga-Tensta och lägst i stadsdelarna Östermalm, Enskede-Årsta och Maria-Gamla stan. Antalet elever per lärare varierar mellan 8,5 elever per lärare i Rinkeby och 15, 1 i stadsdelen Östermalm.

Antal lärare per 100 elever

Genomsnittligt antal lärare per 100 elever var 8,3 för hela staden. Antalet varierar mellan 11,7 lärare i Rinkeby och 6,6 lärare i Östermalm per 100 elever. År 2002 fanns 8,5 lärare per 100 elever i staden.

Obehöriga lärare

Utbildningsförvaltningens enkätundersökning i början av höstterminen 2003 visade att andelen obehöriga lärare i kommunala grundskolorna då uppgick till 1,4 % av den totala antalet lärartjänster per skola, vilket var en liten minskning jämfört med år 2002. Den största andelen obehöriga lärare fanns inom området praktiskt-estetiska ämnen, därefter i skolåren 4-6 och i skolåren F-3. Antalet vakanta lärartjänster uppgick vid samma tillfälle till 0,4 tjänst per skolenhet, vilket var en liten ökning jämfört med året före.

Skolbarnsomsorg

Organisation

Skolbarnsomsorgens uppgift är enligt skollagen att komplettera skolan samt erbjuda barnen en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

För närvarande finns cirka 510 fritidshemsenheter i staden, varav 97 är enskilt drivna. Enligt kommuncentral statistik är av stadens elever i skolår F-3 totalt 27 649 inskrivna i skolbarnsomsorg, varav 21 970 i kommunal verksamhet och 5 679 i enskilt driven. Detta innebär att ca 92 % av samtliga barn i åldern 6-9 år är inskrivna i skolbarnsomsorg. Av dessa är 72 % inskrivna i kommunal verksamhet och 19 % i enskilt driven verksamhet.

Under året var i genomsnitt gruppstorlekarna 32 barn/avd. Andelen personal med pedagogisk högskoleutbildning var 41 %, i riket i övrigt är genomsnittet 58 %. Andelen barn per personal är i Stockholm 14,9, i riket totalt är andelen 18,2 barn per personal. (*Skolverkets rapport: Jämförelsetal för huvudmän del 1, april 2004*).

En enkät som utbildningsförvaltningen genomförde i augusti 2003 till samtliga enskilt drivna fritidshem visade att andelen utbildade fritidspedagoger uppgick till 53 % samt att antalet barn per personal var 16.

Styrdokument

- ? Skollagen; fastställer vissa kvalitetskrav på den pedagogiska verksamheten inom fritidshemmet, t.ex. personalens utbildning
- ? Läroplanen för de obligatoriska skolorna; skall tillämpas inom fritidshemmet
- ? Skolverkets Allmänna råd för fritidshem; framtagna för att vara ett stöd för såväl kommuner som fritidshem för planering och målformulering av fritidshemsverksamheten. De allmänna råden är knutna till fritidshemmets verksamhet och ej till huvudmannaskapet.
- ? Stockholms stads riktlinjer för tillståndsgivning; kriterier för god kvalitet och säkerhet för enskilt drivna fritidshem.

Inspektion

Inspektionen av skolbarnsomsorgen omfattar såväl kommunal som enskilt driven verksamhet. Inspektionen skall omfatta en bedömning av verksamhetens styrkor och svagheter samt utvecklingsområden utifrån de nationella och kommunala styrdokument. Under hösten 2003 har sex grundskolor med totalt 21 kommunala fritidshemsenheter samt fyra enskilt drivna verksamheter inspekterats.

Inspektionen visade när det gäller de kommunala fritidshemmen att avsaknad av eller brister i genomförandet av utvecklingssamtal med föräldrarna är en svaghet på flera av de besökta fritidshemmen. Det finns också generellt ett behov av att utveckla tydliga och utvärderingsbara mål för verksamheterna och metoder för utvärdering av dessa. På några fritidshemmen finns behov av att utveckla samverkan med skolan. En svaghet på de integrerade fritidshemmen är bristen på möjligheter till avskildhet och lugn och ro för barnen. Styrkorna är nästan genomgående att det finns en god struktur och planering i verksamheten, att barnen trivs och att förhållningssättet mellan personal och barn är gott.

Inspektionen av de fyra enskilt drivna fritidshemmen visade att formerna för utvecklingssamtal och metoder för uppföljning och utvärdering av verksamheten var utvecklingsområden på tre av fritidshemmen. Styrkorna var t.ex. bra och varierande aktiviteter, som barnen var nöjda med.

Tillsyn

Utbildningsförvaltningen har tillsynsansvaret för den enskilt drivna förskoleverksamheten och fritidshem. Under läsåret 2002/03 genomfördes tillsynsbesök på 36 av 97 fritidshem. Granskningen var inriktad på förutsättningar, barnsäkerhet, verksamhetens innehåll, mål- och resultatstyrning samt samverkan föräldrar/skola. I årsrapporten för tillsyn konstaterades behov av utveckling när det gäller utvecklingssamtal, planering och utvärdering samt rutiner för barnsäkerhet.

3.2 MÅL

Följande mål och riktlinjer ur läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo 94, har prioriterats för uppföljning i denna kvalitetsredovisning och för skolinspektörernas granskning a måuppfyllelsen.

? Normer och värden

Här redovisas och analyseras skolans arbete med värdegrunden, d.v.s. skolans arbete för att skapa gemensamma normer och värden som omfattar alla på skolan och hur elever och föräldrar involveras i detta arbete.

? Kunskaper

Resultat och måuppfyllelse när det gäller kunskapsmålen med utgångspunkt framför allt från redovisade studieresultat.

? Elevernas ansvar och inflytande

Arbete och utveckling när det gäller att utveckla elevernas ansvar och inflytande, inte bara det organiserade elevinflytande utan också ett fördjupat inflytande över skolgång och arbetsmiljö.

? Övergång och samverkan

Arbetet med att utveckla samarbetet mellan förskoleklass, skola och fritidshem samt med gymnasieskolan.

? Bedömning och betyg

Arbete och utveckling när det gäller att uppnå bedömaröverensstämmelse avseende både kunskapstillväxten och betygssättning. Beskrivning av hur utvärdering av elevernas kunskaper vägs in och kompletterar bedömningen av elevernas kunskaper vid betygssättningen så att läroplanens mål om en allsidig utvärdering av elevernas kunskaper kan uppnås.

3.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Normer och värden

”Skolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling.” Lpo 94

Av kvalitetsredovisningarna framgår att skolorna fortsätter att utveckla värdegrundsarbetet utifrån målområdet normer och värden. Gemensamma värdegrundsdokument utarbetas för att skapa ett gott socialt och arbetsbefrämjande klimat på skolan. Det är vanligt att arbeta med kamratstödjare, fadderverksamhet, mentorer, ”klassmorfar” för att hjälpa och stödja eleverna i kamratrelationerna och öka elevernas trygghet och trivsel på skolan. I arbetet mot mobbning arbetar många skolor med den s.k. Charlie-metoden för att utveckla och stärka elevernas självkänsla och förmåga till konfliktlösning. Samarbete med och utbildning genom stiftelsen Friends är också vanligt förekommande.

Skolinspektörerna konstaterar i sin rapport att en övervägande del av stadens grundskolor är väl medvetna om värdegrundsuppdraget och att det finns inskrivet i skollagen och läroplanen. Inspektörerna har sett att där värdegrundsarbetet är väl förankrat bland såväl personal som bland elever och föräldrar fungerar den dagliga verksamheten på ett mycket bra sätt. En lugn arbetsmiljö och ett demokratiskt arbetssätt är kännetecknande för dessa skolor.

Inspektörerna har sett goda exempel på att eleverna bereds utrymme i värdegrundsarbetet vid sina möten med elevgrupper under skolbesöken. De skolor som har brister i värdegrundsarbetet har nästan alltid problem med elevernas lärande. Dåligt engagemang från skolledningen, otydligt skrivna styrdokument eller andra svagheter i verksamheten leder till brister i värdegrundens efterlevnad.

Graden av måluppfyllelse är svår att bedöma på grund av målets karaktär av långsiktigt utvecklingsmål. Värdegrundsarbetet pågår ständigt och utvecklas kontinuerligt. Av skolhälsans verksamhetsrapporter framgår att den psykiska ohälsan hos eleverna har blivit synligare, bl.a. på grund av stress och krav på prestationer. Det finns problem med hög skolfrånvaro och mobbning (se avsnittet om elevhälsa).

Det kan konstateras att ett ambitiöst arbete med värdegrundsuppdraget fortsätter i skolorna överlag. Elevers och föräldrars delaktighet i detta arbete har ökat även om delaktigheten bör utvecklas ytterligare. Det behövs ett fortsatt arbete för att värdegrunden skall få genomslag hos alla i skolan och i den dagliga verksamheten och det är viktigt att diskussion och samtal kring värdegrundsfrågor ges tillräckligt utrymme.

Kunskaper

"Skolan skall ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Dessa ger också en grund för fortsatt utbildning. Skolan skall bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra en grund för undervisningen. Lärarna skall sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former." Lpo 94.

Stadsdelarnas kvalitetsredovisningar visar tydligt att den målmedvetna satsningen på läsning fortsätter. Stadsdelarnas redovisningar under målområdet Kunskaper är nästan genomgående inriktad på beskrivning av skolornas arbete med utveckling av elevernas läsning och olika metoder och projekt relaterade till läsning. Stadsdelar med många elever med invandrarbakgrund beskriver hur skolorna arbetar med språkutveckling generellt och med kompetensutveckling i svenska som andraspråk. De allra flesta av Stockholms grundskolor använder sig av läsutvecklingsschemat, LUS, som verktyg för uppföljning av varje elevs läsutveckling och som bedömningsinstrument för eventuella stödåtgärder. Stadsdelarna redovisar att satsningarna, särskilt avseende läsutvecklingsschemat, medfört att elevernas läsning utvecklats positivt. Utvecklingsscheman för matematik används också i viss utsträckning. Skolornas resultat i nationella prov, stockholmsprov, läsutveckling och slutbetyg redovisas och kommenteras i kvalitetsredovisningarna. Även åtgärder för de elever som inte når målen redovisas. Några stadsdelar beskriver hur skolorna arbetar tematiskt och ämnesövergripande i undervisningen utifrån läroplanens mål. En stadsdel, Maria-Gamla stan, som med alla sina grundskolor, deltar i det nationella försöksprojektet med skola utan timplan, beskriver att detta har gett skolorna i stadsdelen möjligheter till ämnesövergripande och tematiskt arbetssätt och ökad individualisering. Inspektörerna konstaterar att temaarbete och ämnesövergripande projekt oftast är bundna till ämnesgrupp som är samhällsorienterande eller naturorienterande och mera sällan kombineras de humanistiska och tekniska naturvetenskapliga perspektiven med varandra. Generellt gäller att matematik och moderna språk så gott som uteslutande behandlas som enskilda ämnen och ej ingår i de mer temaorienterade studierna.

Studieresultat

Nedan redovisas det samlade resultatet av läsutvecklingen i förskoleklass, skolår 3, 6 och 9 och resultaten av under läsåret genomförda nationella prov i år 5 och 9, stockholmsprov i år 3 och 7 samt slutbetygen i år 9.

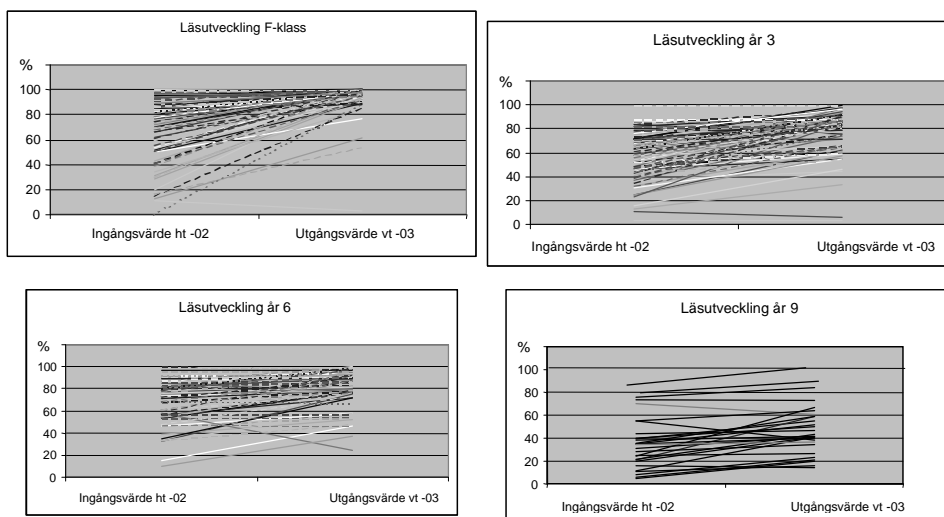
Läsutveckling

Staden har, som en del av att följa upp kunskapstillväxten i grundskolan, valt att följa elevernas läsutveckling med det s.k. läsutvecklingsschemat som består av 22 punkter eller kvalitetssteg. Eleverna kan följa sin egen läsutveckling och föräldrar kan följa barnens utveckling och dessutom ställa krav på skolan att adekvata åtgärder sätts in när så behövs.

Diagrammen nedan beskriver läsutvecklingen läsåret 2002/2003 i år F, 3, 6 och 9.

Tendensen visar att utvecklingen är störst i år F och att den minskar i de äldre åldrarna. Det finns en osäkerhetsfaktor vad gäller resultatets trovärdighet i år 9 eftersom endast cirka hälften av skolorna har redovisat resultat.

Av diagrammen framgår också att en del skolor "går bakåt". Det kan bero på att de har kommit in sent i arbetet med att bedöma elevers läskvalitet enligt läsutvecklingsschemat och att överbedömningar är vanliga inledningsvis.

Kommentar: Värdet till vänster är ingångsvärdet vid höstterminens start medan värdet till höger är utgångsvärdet vid vårterminens slut. Båda värdena beskriver andelen elever som uppnått den läskvalitet som är en förutsättning för den fortsatta skolgången. Ingångsvärdet i förskoleklasserna visar skolans förutsättningar vid läsårets början. Utgångsvärdet illustrerar resultatet av det arbete som ägt rum under läsåret. Ingångsvärdet i år 3, 6 och 9 är i hög grad beroende av det arbete som har bedrivits tidigare i skolan medan utgångsvärdet visar resultatet av det arbete som gjorts under läsåret.

Stockholmsprov

Stockholmsproven skall utgöra ett utvärderingsinstrument för den enskilde elevens prestation och ge en uppfattning om behovet av extra stödinsatser. Proven skall förutom att beskriva den enskilda skolans resultat ge en övergripande bild av situationen i såväl stadsdelen som staden.

Matematik i år 3 och 7

Stockholmsprovet i matematik bestod av fyra matematikområden: sortering, symboler, taluppfattning och mätning.

I stadens kommunala skolor nådde 91 procent av de deltagande eleverna i år 3 den sammanvägda kravnivån. För år 7 var motsvarande resultat 75 procent. Resultatet var mycket bra för skolår 3 över hela staden. För skolår 7 är lösningsfrekvensen genomgående lägre. Standarden är jämn över alla stadsdelar. Resultaten för både skolår 3 och 7 har höjts – med tre respektive sju procentenheter – i jämförelse med resultaten från år 2002.

Resultatet av stockholmsundersökningen i matematik utgör grund för vidare analys och riktade åtgärder för att utveckla elevernas matematiska kunnande. Förvaltningen anser också att insatser bör göras för en vidare kompetensutveckling med tyngdpunkt på skolmatematikens mål och lärarnas förmåga att bedöma elevernas matematiska kunnande

Svenska år 3 och 7

Provet bestod av en läs- och skrivdel vars resultat sedan sammanvägts. I staden som helhet nådde år 2003 78% av de deltagande eleverna i år 3 och 76 % i år 7 den sammanvägda kravnivån. Betydligt fler nådde nivån på läsdelarna – 88 % i år 3 och 91 % i år 7 - jämfört med 77% i år 3 och 74 % i år 7 på skrivdelarna.

Något generaliserat kan siffrorna tolkas så här: 12% av eleverna i år 3 kan varken läsa eller skriva på det sätt som provet definierar. Ytterligare ca 10% kan inte skriva motsvarande nivån. Tillsammans utgör båda dessa grupper 22% av samtliga elever som inte nådde den sammanvägda nivån. Motsvarande siffror för år 7 är 9% och 15% - d.v.s. 24% nådde inte den sammanvägda nivån.

Förvaltningen bedömer att resultatet utgör grund för vidare analys och riktade åtgärder för att utveckla såväl elevernas läs - och skrivförmåga som bedömaröverensstämmelsen i stadens grundskolor. Det av nämnden tagna beslutet att ersätta stockholmsprovet i svenska med obligatorisk, kontinuerlig bedömning av elevernas läs - och skrivutveckling innebär ytterligare intensifiering av arbetet med resultatstyrning, utvecklandet av tillförlitliga bedömningsinstrument och bedömningskompetens.

Engelska år 7

Provet bestod av tre delmoment; *Listening*, *Reading* och *Writing*. I staden som helhet nådde 89 % av de deltagande eleverna den sammanvägda kravnivån. Av de deltagande eleverna i del 1, *Listening*, har 92 % uppnått kravnivån, 91 % har uppnått kravnivån i del 2, *Reading* och 84 % har uppnått kravnivån i del 3, *Writing*. Resultatet för staden som helhet med deltagande kommunala och fristående grundskolor visar att 89 % av eleverna har uppnått den sammanvägda kravnivån i engelska.

Resultatet av provet i engelska visar att elevernas kunskaper i delmomenten *Listening* och *Reading* i högre grad motsvarar kravnivåerna än delmomentet *Writing*. Detta gäller dock inte för de fristående skolorna. Resultatet ger, särskilt när det gäller delmomentet *Writing* grund för vidare analys och riktade åtgärder

Nationella prov

Resultaten av de nationella proven har utbildningsförvaltningen samlat in från skolorna och sammanställt i samband med utvärderingen av skolans resultat, kunskapstillväxt och studie- och arbetsmiljö. Av för utbildningsförvaltningen okända orsaker har 10 skolor av totalt 120 inte deltagit i proven i år 5 eller inte redovisat sina resultat. Därutöver saknas redovisning i matematik för en skola. I år 9 har 9 av 60 skolor inte deltagit eller redovisat sina resultat. Dessutom saknas redovisning i matematik för 11 skolor för detta skolår.

Resultatet av nationellt prov i skolår 5 visade att andel elever som uppnått en sådan nivå på sitt kunnande att de bedöms kunna fortsätta utan särskilda åtgärder var 92,7 % i engelska, 90,1 % i matematik och 91,1 % i svenska. Resultatet i år 9 visade att andelen elever i skolår 9 som uppnått kravnivån var i engelska 92,9 %, i matematik 82,1 % (resultatet baserat på 40 skolor av 60) samt i svenska 92,1 %.

Slutbetyg skolår 9 vårterminen 2003

Som framgår av tabellen nedan är andelen gymnasiebehöriga 88,6 % av det totala antalet elever i kommunala grundskolor. Motsvarande andel för de fristående skolorna enbart är 93,6 % gymnasiebehöriga. Uppgifterna för samtliga läsår är hämtade ur Skolverkets betygsstatistik. Staden har inte gjort någon egen sammanställning och analys av betygsresultatet för läsåret 2002/03.

År	Andel elever behöriga till gymnasiesk		Genomsnittligt meritvärde		Andel elever som ej uppnått målen i ett, flera eller alla ämnen	
	Sthlm	Samtl kom	Sthlm	Samtl kom	Sthlm	Samtl kom
2000	87,9	89,3	209,8	202,4	26,9	24,3
2001	86,8	89,1	209,8	202,2	28,1	25,9
2002	87,3	89,4	212,2	203,8	28,0	25,5
2003	88,6	89,6	215,4	204,4	26,5	25,5

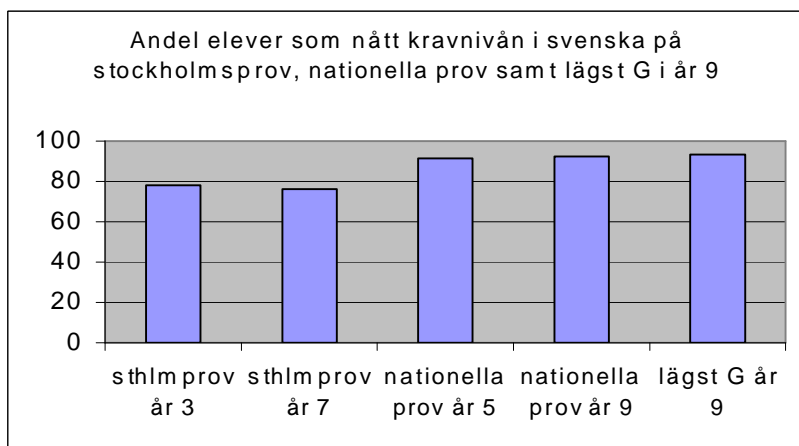
Statistiken visar att en viss förbättring av resultatet skett för staden totalt, andelen gymnasiebehöriga har ökat med 1,3 % jämfört med vårterminen 2002. Samma tendens visas när det gäller andelen elever som ej uppnått målen i ett, flera eller alla ämnen som inte är behörighetsgivande. Denna andel har minskat med 1,5 % jämfört med läsåret före.

Andelen icke godkända är lägst i svenska med 3,3 % av eleverna som inte uppnått godkändnivån. För fristående grundskolor är motsvarande andel 2,7 %. I engelska och matematik är andelen elever som inte uppnått godkänd nivå 7,0 % i båda ämnena. Motsvarande andelar för fristående skolor är 3,3 % och 5,0 %.

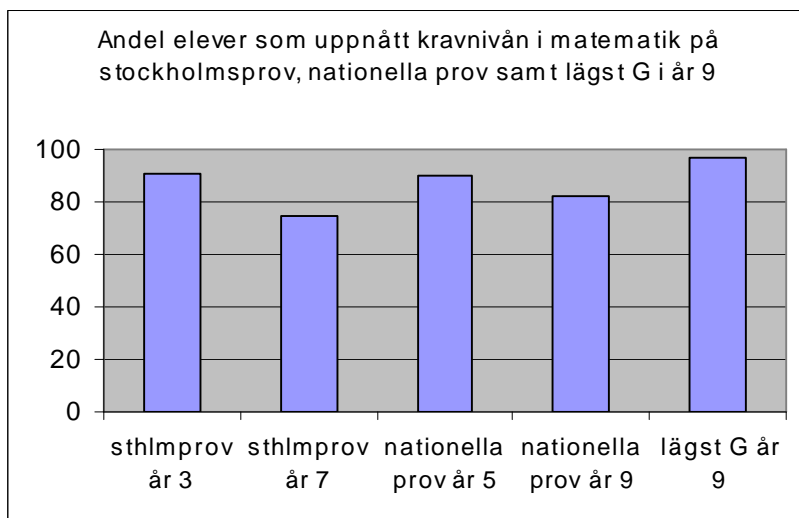
I likhet med tidigare läsår varierar resultatet mycket mellan stadsdelar och skolor. Det finns skolor där alla elever är gymnasiebehöriga och skolor där knappt hälften är gymnasiebehöriga. Förändringar i andelen gymnasiebehöriga i stadsdelarna är små mellan läsåren. Av statistiken framkommer att det är skolor som ligger i områden, där stora andelar av de boende har utländsk bakgrund, låg inkomst och utbildning, som har lägst andel gymnasiebehöriga elever.

Samlad resultatredovisning

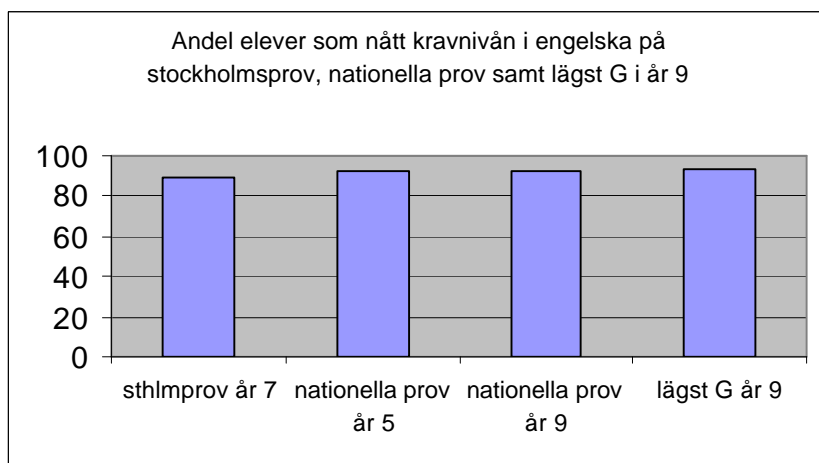
Svenska

Matematik

Engelska

Som framgår av diagrammen skiljer sig resultatet i matematik i år 9 i nationella proven och slutbetyget. Det bör dock observeras att det finns ett stort bortfall i rapporterade resultat i matematik i de nationella proven i år 9. Det är vidare en viss skillnad mellan resultaten i svenska i nationella proven respektive slutbetyg. I engelska är överensstämmelsen mellan resultaten däremot nästan fullständig.

Stadens grundskolor lyckas relativt väl att få eleverna att nå upp till förväntat resultat. Skillnaderna mellan skolorna är dock stor. Det märks tydligt att matematik,

svenska och engelska är behörighetsgivande för att studera på nationellt program. Oftast används en stor del av skolans resurser i form av tid och stöd till elever för att stärka dessa ämnen på bekostnad av andra ämnen.

Läraren är enligt undersökningar den viktigaste resursen för att stärka elevernas kunskapsutveckling. Vid de av inspektörerna besökta grundskolorna har läraren oftast adekvat utbildning. De brister som finns är till största delen kompetens inom matematik, No-ämnen, specialpedagogik och svenska som andraspråk.

Enligt läroplanen skall skolan "ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift". Flera skolor har inte utvecklat vare sig mål, medel eller metoder för att arbeta med svenska som andraspråk. Detta medför ibland att eleverna inte får den undervisning de har rätt till och att de blir bedömda utifrån felaktiga mål och kriterier. I de flesta fall bottnar detta i att skolan saknar kompetens inom svenska som andraspråk.

Skolorna har utvecklat olika strategier för att möta de förändrade villkor som en förändrad elevsammansättning kan skapa. Flera skolor med en hög andel elever med invandrarbakgrund har utvecklat arbetssätt och metoder för att möta denna elevgrupp utifrån deras specifika behov. Andra skolor ser den förändrade elevsammansättningen som ett problem som medför att man har svårt att vid skolan uppnå kunskapsmålen. Här betraktas ofta de språkliga bristerna snarare som intellektuella begränsningar. Detta medför att man ställer alltför låga krav och därmed har alltför låga förväntningar på elevens möjligheter att nå upp till målen.

Cirka 11 % av eleverna i skolår 9 har inte uppnått gymnasiebehörighet och drygt 26 % har inte uppnått kunskapsmålen i ett, flera eller alla ämnen. Resultatet är en viss förbättring jämfört med tidigare år. Fördelningen av studieresultaten över staden visar på ett fortsatt samband mellan resultat och elevernas socioekonomiska bakgrund. Inspektörerna pekar också på andra faktorer som har betydelse för elevens studieresultat, d.v.s. lärarnas kompetens, arbetssätt, pedagogiskt ledarskap, organisation, lokalernas utrustning m.m. Kvaliteten i undervisningen i svenska som andraspråk och skolans förhållningssätt när det gäller elever med invandrarbakgrund och bemötandet av deras specifika behov lyfts fram som en viktig aspekt för att uppnå kunskapsmålen. Kompetensutveckling av svenska som andraspråk samt utveckling av metoder och arbetssätt när det gäller bemötandet av denna elevgrupp är därför viktiga.

Analysen av resultatet av bl.a. stockholmsproven visar att fortsatta satsningar och riktade åtgärder behövs för att utveckla elevernas läs- och skrivförmåga och matematiska kunnande och kompetensutveckling för lärare med tyngdpunkt på skolmatematikens mål och kompetens att bedöma elevernas matematiska kunnande. Ett viktigt utvecklingsområde är systematisk uppföljning och dokumentation av elevernas kunskapsutveckling i alla ämnen.

Elevernas ansvar och inflytande

"De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktiga skall omfatta alla elever. Elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön, samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning. Enligt skollagen åligger det alla som arbetar i skolan att verka för demokratiska arbetsformer".(Lpo 94)

Statsdelarna beskriver att former för att stärka elevernas inflytande i elevråd, klassråd och olika råd. t.ex. matråd, kulturråd, jämställdhetsråd, miljöråd utvecklas. Man prövar nya former för elevinflytande och förstärker elevrepresentationen i de styrande organen. Flera stadsdelar beskriver att man arbetar aktivt för att få eleverna mer delaktiga i sitt lärande. Det konstateras ändå i flera kvalitetsredovisningar att uppdraget att ge eleverna mer inflytande och ansvar över sitt lärande är ett utvecklingsområde där fortsatta insatser behövs.

Skolinspektörerna lyfter i sin rapport särskilt fram följande synpunkter när det gäller skolornas arbete med elevinflytande:

- ? Elevernas kännedom om mål och kravnivåer är dålig, även om det finns goda exempel på motsatsen.
- ? Yngre elever tycks ha större inflytande än äldre elever.
- ? Möjligheten till inflytande varierar mellan olika ämnen. För de äldre eleverna tycks det vara svårare att kunna påverka målformulering och innehåll i matematik, engelska, moderna språk och no än vad det är i övriga ämnen.
- ? Strategier för inflytande saknas, de flesta skolor saknar gemensamma strategier med tydlig progression för att nå god måluppfyllelse.
- ? Utvärdering av det egna lärandet förekommer sällan.
- ? Utvecklingssamtalet viktigt och centralt. Kvaliteten på utvecklingssamtalet varierar stort, det skiljer sig mycket åt både mellan olika skolor och enskilda lärare hur samtalet förbereds, dokumenteras och följs upp.
- ? Den formella organisationen för elevinflytande i form av elevråd och klassråd fungerar på de flesta besökta skolor. Frågor kring undervisningsmål, innehåll och redovisningssätt finns oftast inte med på dagordningen.

Sammanfattningsvis är skolinspektörernas bedömning av utvecklingen när det gäller detta målområde att elevernas möjligheter till inflytande på undervisningen och den egna kunskapsutvecklingen varierar i hög grad både till innehåll och form. Skolorna ger i alltför begränsad utsträckning utrymme för eleverna att vara med och utforma individuella undervisningsmål, planera utbildningens innehåll, välja arbetsformer och redovisningssätt och de flesta av de besökta skolorna når därför inte upp till målen i läroplanen när det gäller elevernas ansvar och inflytande.

Övergång och samverkan

"Samarbetsformer mellan förskoleklass, skola och fritidshem skall utvecklas för att berika varje elevs mångsidiga utveckling och lärande. För att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv skall skolan också sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskolan samt med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till. Samarbetet skall utgå från de nationella och lokala mål och riktlinjer som gäller för respektive verksamhet. " Lpo 94

I kvalitetsredovisningarna ges inte en fullständig bild av hur skolorna arbetar med samverkan och övergångar för att uppnå läroplanens mål. Några stadsdelar beskriver dock att det finns utarbetade handlingsplaner och rutiner för samverkan och övergångar. Studie- och yrkesvägledare har kontinuerliga kontakter med gymnasieskolor för att underlätta val till gymnasieskola och det finns på stadsdelsnivå ett samarbete mellan chefer inom förskolan och grundskolan.

Av stadens verksamhetsberättelse för 2003 framgår att arbetet med att integrera skolbarnsomsorgen i grundskolorna fortsätter. Huvuddelen av skolbarnsomsorgsverksamheterna är i dag integrerade i skolan. Personal inom skolbarnsomsorgen och lärare arbetar ofta i arbetslag. Detta har medfört att en utvidgad pedagogisk debatt sker utifrån de olika styrdokumenterna och målen. Ett ökat samutnyttjande har blivit möjligt då medarbetarna inom skolbarnsomsorgen går in som resurs i klass och förskoleklass.

Inspektörernas bedömning är att reell samverkan inte förekommer i någon större utsträckning. Inte heller förs diskussioner om syftet med samverkan utifrån styrdokumentens syn på lärande och kunskap. I samverkan mellan förskoleklasser, fritidshem och de lägre skolåren innebär det ibland att man inte i tillräcklig utsträckning använder sig av personalens samlade kompetens för att möta elevernas olika förutsättningar och behov. Detta ser dock olika ut i olika skolor och förutsättningarna för gemensamma pedagogiska diskussioner har ökat i samband med att integrationen av skolbarnsomsorgen i skolan har utvecklats som framgår ovan.

Ett annat område som inspektörerna menar behöver utvecklas är övergångarna mellan olika skolformer och skolår. Formerna är otydliga för hur övergångarna rent praktiskt skall gå till, men framför allt för att säkerställa att barnens/elevernas kunskaper och kompetenser tas till vara på nästa nivå. En ökad medvetenhet är därför nödvändig om vikten av en kontinuerlig och systematisk dokumentation för att synliggöra elevernas kunskaper och kompetenser. Fortsatt arbete behövs för att utveckla en reell samverkan utifrån läroplanen och andra styrdokument.

Bedömning och betyg

"Betygen uttrycker i vad mån den enskilda eleven har uppnått de mål som uttrycks i kursplanen för respektive ämne eller ämnesblock. Som stöd för betygssättningen finns ämnesspecifika kriterier för olika kvalitetssteg."

Skolan skall sträva efter att varje elev

? utvecklar ett allt större ansvar för sina studier och

? utvecklar förmågan att själv bedöma sina resultat och ställa egen och andras bedömning i relation till de egna arbetsprestationerna och förutsättningarna." Lpo 94

En ökad medvetenhet om brister i bedömarkompetensen och behov av fortsatta insatser för att öka likvärdigheten i betygssättningen framgår av de flesta kvalitetsredovisningar. I några kvalitetsredovisningar ges exempel på hur skolor arbetar med att förbättra och förtydliga kriterier för bedömningar utifrån läroplanen. Rättningar och bedömningar av bl.a. stockholmsproven och nationella proven stäms av och diskuteras på gemensamma möten. I Spånga-Tensta pekar man på svårigheten att bedöma elevernas kunskaper när nästan alla elever har ett annat modersmål än svenska. Skolorna där har försökt att utveckla andra bedömningsgrunder "som ger eleverna möjligheter att välja andra uttrycksformer än de gängse för att visa sin kunskap". Skolinspektörerna beskriver målområdet som ett område med fortsatt dålig måloppfyllelse.

Måldokument och kriterier är otydliga och elevernas kännedom om mål, målformuleringar, kravnivåer och kriterier är för liten. Bedömningsgrunderna är ibland kvantitativa istället för kvalitativa och även beteendekriterier kan förekomma. Ett vanligt förekommande problem är olikheter i bedömning både inom skolor, mellan skolor och mellan stadsdelar. Det förekommer få diskussioner om bedömning och betygssättning på skolorna.

Frågan om bedömaröverensstämmelse och likvärdighet vid betygssättning belyses också i utbildningsförvaltningens rapport om sambandet mellan grundskolebetyg och gymnasiebetyg läsåret 2002/03. Undersökningen visar på påtagliga brister vad gäller bedömaröverensstämmelsen och likvärdighet vid betygssättning. Undersökningsmetoden har varit att matcha betygsuppgifter från grundskolan med data från betygssystemet i gymnasieskolan. Undersökningen visar att det finns ett statistiskt säkerställt samband mellan grundskolebetygen för eleverna i stadens grundskolor och deras genomsnittliga betyg i gymnasiet. Ju högre grundskolebetyg, desto högre gymnasiebetyg.

Resultaten i rapporten visar att markanta avvikelser förekommer bland stadens grundskolor både när det gäller utveckling av meritvärde från år 9 till slutbetyg i gymnasiet och när det gäller utvecklingen av grundskolebetyg och gymnasiebetyg i svenska respektive matematik. Såväl betyg som förefaller vara för låga som för höga förekommer.

Undersökningen visar också att elever med svenska som andraspråk i båda skolformerna erhåller betydligt lägre betyg i ämnet än elever med svenska som förstaspråk. Det är också tydligt att kunskapsbrister i svenska får genomslag även i andra ämnen, som t.ex. matematik.

Sammanfattningsvis kan konstateras att bedömarkompetensen och bedömaröverensstämmelsen är ett fortsatt utvecklingsområde för Stockholms skolor. Det är viktigt inte minst utifrån ett rättsäkerhetsperspektiv att en gemensam grundsyn uppnås vad gäller bedömningen av elevernas prestationer

3.4 ANDRA KVALITETSOMRÅDEN

3.4.1 Elevhälsa

Ett av stadens verksamhetsmål i budget för 2003 är att förbättra elevernas fysiska och psykiska hälsa. Inte minst den psykosociala situationen är en viktig faktor för elevens möjlighet att uppnå goda resultat. Även i budgeten för 2004 lyfts elevhälsan fram. Under våren 2004 kommer en samlad strategi för stadens arbete med elevhälsa att föreläggas Kommunstyrelsen.

Utbildningsnämnden har det övergripande ansvaret för stadens skolhälsovård. Inom utbildningsförvaltningens avdelning för elevstöd finns tre enheter med tydliga ansvarsområden; skolhälsan, skolkuratorsenheten och skolpsykologenheten.

Skolhälsan har det medicinska ledningsansvaret och ansvarar för skolhälsovården i staden.

Skolhälsan erbjuder skolhälsovård till stadsdelar/grundskolor och gymnasieskolor samt tillgång till ungdomsmottagning. Skolhälsan representeras av skolöverläkaren och består utöver denne av två skolsköterskor, fyra skolpsykiatriker samt ca 20 skolläkare. Skolläkarna och skolpsykiatrikerna arbetar ute på skolenheterna.

Av psykologenhetens verksamhetsberättelse för år 2003 framgår att psykologenheten tillhandahåller psykologtjänster i form av abonnemang eller för enskilda uppdrag som handledning, utredningar, akut krishantering, konflikthantering och utbildningsinsatser. Antalet anställda psykologer uppgick vid årets slut till 52 personer. Sammanlagt har 68 grundskolor, 4 gymnasieskolor och 10 fristående skolor haft abonnemang från psykologenheten. Det finns också direktanställda psykologer vid skolorna.

I skolkuratorsenhetens årsrapport "Kuratorsers arbete med elever läsåret 2002/03 redovisas att 46 skolenheter har abonnerat på tjänster genom skolkuratorsenheten, varav 20 grundskolor, 9 gymnasieskolor samt 5 fristående skolor under läsåret. Den sammanlagda kuratorsinsatsen vid dessa skolor motsvarar 29,9 kuratorstjänster. Elevunderlaget utgörs av 27 % av alla elever inom den kommunala grundskolan och 36 % av alla elever inom gymnasieskolan. Vid 22 % av Stockholms grundskolor finns

kuratorer från skolkuratorsenheten. Vid ytterligare ca 20 % av skolorna finns direktanställda kuratorer.

Den höga frånvaron är den vanligaste orsaken till elevers kontakt med skolkurator. Skolkuratorsenheten har på utbildningsnämndens uppdrag gjort en fördjupad studie av problemet med hög frånvaro. En inventering är gjord och ”visar att det bakom den höga frånvaron vanligen finns både sociala och psykiska problem som får till följd att eleven inte orkar med eller tappar lusten för skolarbetet.” I rapporten lyfts fram vikten av att ”elevernas ofta komplexa problembild får bli belysta och bemötta ur olika yrkesperspektiv och att elevhälsans olika yrkeskunskaper inte bara tas i anspråk för att lösa problem utan också vid utvecklandet av skolans psykosociala miljö.”

Skolhälsan följer upp sin verksamhet och sammanställer varje år en rapport för att ge en bild kvaliteten i verksamheten och av elevernas hälsa samt information om aktuella frågeställningar inom skolhälsovården. I rapporten för läsåret 2002/03 redovisas bl.a. en sammanställning av elevhälsodata under rubriken ”Hur mår våra elever?” Av undersökningen avseende elever i skolår 4 framgår att 91 % av eleverna känner sig friska och lika många trivs i skolan. På frågan ”har du blivit mobbad någon gång?” svarar 14 % av eleverna eller 827 elever ja. Undersökningen av elever i skolår 8 visar sammanfattningsvis att flickor i högre grad än pojkar upplever psykosomatiska besvär och vardagsbekymmer. En stor andel både pojkar och flickor svarar att de är ”deppiga” ofta eller ibland. Pojkarna liksom flickorna är generellt kritiska till skolan.

Sammanfattningsvis visar verksamhetsrapporterna att de flesta elever i skolan mår bra, men att den psykiska ohälsan blivit allt mer synlig. Bl.a. stress och höga prestationskrav anges som skäl. Yngre elever blir aktuella för ångslan och oro och med stigande ålder är de nedstämdhet och depression som är skäl till kuratorskontakt. Flickornas andel inom problemområdet ökar, nedstämdhet/depression är tre gånger så vanligt bland flickor som bland pojkar.

Stadens revisorer konstaterar i sin granskningsrapport ”Skolhälsovården och elevvården i stadens grundskolor och gymnasieskolor” att det finns tecken på att elevernas hälsa försämrats under senare år. Uppskattningsvis är det ca 10 % av alla elever som behöver särskilda stödinsatser. Revisorernas granskning visar när det gäller skolhälsovården att staden i stort har en väl fungerande organisation och övergripande styrning för att säkerställa en god kvalitet. Resurserna för skolhälsovården varierar dock mellan enskilda skolenheter och revisorerna anser att skolsköterskornas arbetsuppgifter och tidsåtgången bör undersökas för att avgöra om resurserna räcker och om de används på bästa sätt.

3.4.2 Mål och resultatstyrning

Utbildningsförvaltningen har under läsåret fortsatt arbetet med att erbjuda stadens grundskolor stöd för att förverkliga mål- och resultatstyrningen. Arbetet har byggts upp stegvis och omfattar alla rektorer/grundskolor i staden samt de fristående skolor

som så önskar. Arbetet har mer och mer fokuserat på förmågan och behovet att kunna bedöma kvalitéer – i detta sammanhang hur elevernas läsning utvecklat kvalitativt – och att uppnå bedömaröverensstämmelse, i första hand på den enskilda skolan, men också mellan skolor.

Inspektörerna konstaterar i sin årsrapport att det forfarande finns behov av att utveckla mål- och resultatstyrningen och att verksamheterna måste få stöd i att utveckla sin organisation och sina arbetssätt. I detta arbete vilar ett stort ansvar på skolans pedagogiska ledning att bidra till att skapa en organisation som ger utrymme för och styrning av sådana gemensamma diskussioner.

3.4.3 Uppföljning, utvärdering och utveckling

Till kommunens och skolans uppgifter hör att följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten gentemot uppställda mål. Detta regleras bl.a. i läroplanen och i regeringens förordning om kvalitetsredovisning. Inspektörerna pekar på att det finns gott om utvärderingar och resultat i skolorna, men att dessa inte används för analysera, utveckla och sätta nya mål. Inspektörerna konstaterar att kvalitetsredovisningar enligt *förordningen* görs i begränsad utsträckning i Stockholms skolor. Detta kan delvis bero på att sammanhanget mellan de olika styrdokument, skolans utvärderingar och kvalitetsredovisningen inte är tydlig ute på skolorna. Därför blir inte heller kvalitetsredovisningen det hjälpmedel för att utveckla och förbättra verksamheten som syftet är. Dessutom är det fortfarande oklart på många skolor vad som gäller för verksamhetsberättelsen till stadsdelen och kvalitetsredovisningen till staten samt mellan stadens kvalitetssystem och statens krav på kvalitetsredovisning. Oklarheten i de olika kvalitetssystemen avspeglas också i stadsdelarnas kvalitetsredovisningar till utbildningsförvaltningen.

Det pågår för närvarande ett arbete i staden med att se över och samordna det kommunala och statliga kraven på redovisningar i syfte att tydliggöra de olika systemen för samtliga aktörer samt att förenkla formerna för skolornas resultatrapporteringar till såväl stadsdel som kommunövergripande nivå. Inom ramen för detta arbete bör också syftet med kvalitetsredovisningarna som verktyg för förbättringsarbete och utveckling kunna bli tydligare för skolorna.

3.5 ELEVER I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

3.5.1 Förutsättningar

Under året har staden fördjupat sin uppföljning och utvärdering av verksamheterna för barn och elever i behov av särskilt stöd i alla skolformer samt förskolan. Den obligatoriska grundsärskolan och S:t Örjans skolor har särskilt granskats av grundskoleinspektörerna. Elever och målsmän inom grundsärskolan och S:t Örjans

skolor har fått möjlighet att uttrycka sina åsikter om sin skola och undervisning i av staden genomförda brukarundersökningar.

Över staden har antalet mindre undervisningsgrupper i grundskolan ökat, höstterminen 2003 fanns 180 grupper, en ökning med 15 grupper sedan föregående höst. Elever från särskolan och grundskolan samundervisades i drygt 20 av grupperna, varav fyra med tillägget autism. Andra vanligt förekommande grupper (i fallande skala) var för elever med långsam inlärningstakt, elever med koncentrationssvårigheter, utagerande elever med eller utan diagnoser, elever med dyslexi/läs- och skrivsvårigheter. Några skolor/stadsdelar har även inrättat speciella grupper för elever med Aspergers syndrom, för yngre skolelever under utredning, för elever med psykosocial problematik och/eller för elever med språkstörning.

Vid Alvikskolan bedrivs undervisning för ca 130 elever med hörselskada i skolåren F-9, varav mer än hälften av eleverna, ca 80 elever, kommer från kranskommunerna. Elever med rörelsehinder går i skola vid Skanskvarnskolan, skolår F-6 och vid Österholmsskolan, skolår 7-9.

År 2003 beviljades verksamhetsstöd till 5,2% av eleverna i fristående grundskolor/skolbarnsomsorgen. En ökning med 1,2 % jämfört med föregående år.

Bedömningsunderlag

? *Stadsdelsnämndernas verksamhetsberättelser/kvalitetsredovisningar*

? *Revisionsrapport "Elever i behov av särskilt stöd inom grundskolan". Granskningen omfattade samtliga stadsdelsnämnder och presenterades i början av året.*

3.5.2 Resultat och måluppfyllelse

I kvalitetsredovisningarna lyfts generellt fram de goda exemplen när det gäller elever i behov av särskilt stöd och i liten utsträckning, och då ofta indirekt, det som fungerar mindre bra och orsakerna till detta. Redovisningarna berör främst fyra områden.

- ? inkluderande arbetsätt
- ? samarbete /samverkan inom stadsdelsförvaltningen och andra
- ? minskat antal externa placeringar
- ? åtgärdsprogram

Inkluderande arbetsätt. Några skolor har en genomgående grundtanke att arbeta inkluderande. De strävar mot att anpassa verksamheten efter eleverna så att alla känner gemenskap och delaktighet i skolan. De arbetslag, som har elever i behov av särskilt stöd, har förstärkts med utbildade lärare, fritidspedagoger och/eller förskollärare.

Andra exempel på inkluderande arbetssätt är skolor som fördelat sina resurser till att skapa mindre klasser eller nivågrupperingar. En mer frekvent inkluderingsmetod är s.k. studios eller oaser, där eleverna i skolår 7-9 får den hjälp och stöd man behöver.

Stadsdelen Hässelby – Vällingby har påbörjat ett treårigt projekt och utbildningssatsning för att genomföra den s.k. Manchestermodellen, som är en inkluderings- och samverkansmodell mellan skola och Individ och familjeomsorgen (IoF). Modellen fokuserar på alla elevers rätt till kunskap, att alla elever vill vara normala, d.v.s. kvar i klassrummet och inte i specialverksamheter. Barns och ungas tillvaro skall normaliseras så långt som möjligt. Verksamheten riktar sig i första hand till utmanande barn aktuella i skola och inom IoF.

Samarbete/samverkan inom stadsdelsförvaltningarna och andra. För att samordna ansvaret om barn och ungdomar ingick länets kommuner ett avtal med landstinget i november 2001. Ett gemensamt policydokument med riktlinjer för Stockholms län har utarbetats och antagits av Stockholms stad - "Barn och Ungdomar med behov av särskilt stöd från såväl kommun som landstinget" (BUS-dokumentet).

Stadsdelarna har kommit olika långt i sin samverkan med landstinget. BUS-sydväst är ett gemensamt samarbetsorgan med representanter från fyra stadsdelsförvaltningar tillsammans med BUP, BVC, habilitering och landstingets beställare.

I flera stadsdelar finns sedan tidigare samarbete i lokala utredningsteam med landstinget (Bas-team/Studs-team). I dem ingår en specialpedagog från stadsdelarna med ansvar för utredningarnas pedagogiska bedömningar.

I BUS-policy fastslås att i varje kommun (och stadsdel) ska finnas ett s.k. internt forum. Forumet ska särskilt bevaka om ansvarsfrågan inom stadsdelsnämnden är löst och att förvaltningen gjort allt innan kontakt tas med landstinget. Interna forum, med personal från olika verksamheter har under året funnits i knappt hälften av stadsdelarna.

Minskat antal externa placeringar. Det är stora skillnader i omfattningen av externa placeringar mellan stadsdelsförvaltningarna. Av sju stadsdelar som redovisar andelen externa elever, varierar andelen externa placeringar från knappt 0,5% till 2 % av eleverna.

Det var även stora variationer mellan antalet placerade elever i S:t Örjans skolor i mitten av höstterminen. Till exempel hade stadsdelen Katarina -Sofia två elever placerade och stadsdelen Skarpnäck 28 elever, genomsnittet var 11 elever/stadsdel.

När det gäller antalet mindre undervisningsgrupper finns också stora skillnader mellan stadens stadsdelar, nästan utan samband med antalet bosatta elever. Några stadsdelar har över 15 grupper medan andra har 2 till 3 grupper.

Några stadsdelar har stadsdelsövergripande mindre undervisningsgrupper med någon form av central intagning. Det kan vara stadsdelens samordnare som beslutar, men i några stadsdelar finns bedömningsråd sammansatta av representanter för de olika skolorna. I andra stadsdelar är det skolorna själva som initierar och driver grupperna.

Åtgärdsprogram. I flera stadsdelsförvaltningar bedrivs utvecklingsarbete med åtgärdsprogram på skolnivå. I en del skolor utarbetas åtgärdsprogram för såväl elever som inte uppnått målen, som för elever som riskerar att inte nå målen.

Några skolor har börjat upprätta utvecklingsplaner för samtliga elever för att få en överblick över kunskapsnivån. Elever som förmodas vara i risk att inte nå målen, fångas upp genom ett systematiskt arbete med dokumentation och uppföljning. Arbetet påbörjas redan under förskoletiden, i förskoleklassen eller under första skolåret.

Revisionsrapport ”Elever i behov av särskilt stöd inom grundskolan”

Revisionskontoret har granskat hur staden arbetar med elever i behov av särskilt stöd inom den kommunala grundskolan. Syftet med granskningen var att beskriva hur stadsdelsnämnderna arbetar för att ta reda på elevers behov av särskilt stöd men också hur beslut om åtgärder fattas och hur resurserna fördelas. Vidare undersökte kontoret samverkan inom stadsdelsförvaltningen kring elever i behov av särskilt stöd samt om den ekonomiska redovisningen ger en rättvisande och tillförlitlig bild av verksamheten.

Sammantaget gavs en bild av att stadsdelarna saknade en övergripande kunskap om hur arbetet bedrivs inom de olika skolenheterna och vilket resultat som uppnåts. Därmed kan vare sig stadsdelsnämnderna eller staden centralt vara säkra på att det nationella kravet på en likvärdig utbildning är uppnått. Granskningen visar på brister såväl i stadens, stadsdelsnämndernas som skolenheternas redovisning av uppföljning och utvärdering av beslutade åtgärder för elever i behov av särskilt stöd.

Rapporten visar att många skolenheter upprättar åtgärdsprogram och anser att arbetet med ta fram och följa upp åtgärdsprogrammen är en förutsättning för att säkra att eleverna får det stöd och de insatser som erfordras.

I kvalitetsredovisningarna beskrivs i begränsad omfattning åtgärder som initierats till följd av revisionsrapporten. I de fall de gör det är det främst samarbete med landstinget och i någon mån insatser för att utveckla åtgärdsprogrammen.

3.5.3 S:t Örjans skolor

S:t Örjans skolor är ett intäktsfinansierat rektorsområde som erbjuder undervisning i särskilda undervisningsgrupper för grundskoleelever i behov av särskilt stöd. S:t Örjan har även ett specialpedagogiskt centrum, som erbjuder stadsdelarna och grundskolorna hjälp med exempelvis handledning, utredning, konsultation mm. S:t Örjans skolor har central skollledning bestående av rektor, samt två biträdande rektorer och två centralt placerade föreståndare alla fyra med ansvar för ett antal enheter/grupper. En del enheter har egna föreståndare.

Målet med S:t Örjans skolors undervisning är att under en överenskommen period tillhandahålla stöd och hjälp så att varje enskild elev tillförsäkras en optimal skolgång, så att eleverna får förutsättningar att återgå till sin hemskola. För vissa elever är målet att skapa den för dem mest gynnsamma undervisningssituationen under grundskoletiden. I erbjudandet ingår att planera och förbereda övergången till gymnasieskolan.

Vid elevmätningen 30 oktober 2003 var 391 elever från Stockholm och närliggande kommuner inskrivna. Andelen pojkar var 79% och andelen elever med svenska som andraspråk var 1% enligt uppgift från S:t Örjans skolor.

S:t Örjan organiserar verksamheten i 42 olika undervisningsgrupper. Rektorsområdets anställda består av lärare och speciallärare samt förskole-/fritidspedagoger, assistenter samt några fritidsledare och administrativ personal. Elevvårdsresursen, som utgörs av psykologer och kuratorer, samt inköpt psykiatrikerresurs, är fördelade på fler enheter. Detsamma gäller skolhälsovården, där rektorsområdet har fyra egna skolsköterskor - med varierande anställningsgrad. De tre studie- och yrkesvägledarna ambulerar i huvudsak mellan enheter med skolår 6 - 9.

Bedömningsunderlag

? *S:t Örjans skolors kvalitetsredovisning*

? *Inspektionsrapport S:t Örjans skolor*

? *Brukarundersökning S:t Örjans skolor Undersökningen riktades till föräldrar till samtliga barn i S:t Örjans skolor vårterminen 2003, ca 400 elever.*

3. 5.4 Resultat och måluppfyllelse

Inspektörerna konstaterar en positiv utveckling sedan föregående inspektörsbesök. Det finns en tydligare fokusering på läroplanens och kursplanernas mål. De flesta enheter försöker i dag att erbjuda en fullständig grundskoleutbildning för sina elever och elevernas kunskapsutveckling och resultat är betydligt mer i fokus. Det är fortfarande så att elevernas sociala och emotionella utveckling betonas, men ses inte längre som en förutsättning för kunskapsutvecklingen. Istället är inriktningen att elevernas självförtroende och koncentration främjas genom att betona kunskaper.

Brukarundersökningen visar att målsmän till barn i S:t Örjans skolor överlag är nöjda med barnets skola. Föräldrarna till barn i S:t Örjans skolor är genomgående mer nöjda i jämförelse med brukarundersökningen i grundskolorna år 2002. I brukarundersökningen är det två områden som får relativt lägre omdömen; den skriftliga informationen om barnets kunskapsutveckling samt skolmaten.

Föräldrar till barn i skolår 1-3 tenderar att vara mer nöjda än föräldrar till barn i de högre skolåren. Det finns även tendens till att föräldrar till barn som gått längre än två år inom S:t Örjans skolor är mindre nöjda.

Kunskaper

Vårterminen 2003 var 43% av eleverna behöriga till gymnasieskolans nationella program, motsvarande andel var 42 % vårterminen 2002. Basämnena matematik, svenska och engelska dominerar men vid några enheter undervisas i alla ämnen. Den

pedagogiska utbildningsnivån bland personalen har höjts. Assistenten utan pedagogisk utbildning har getts möjlighet till vidareutbildning. Flera enheter har vid nyrekryteringar anställt förskolepedagoger och fritidspedagoger istället för utbildade elevassistenter. Målet var att höja kvaliteten under såväl skoltid som övrig tid samt att minska personalomsättningen.

Normer och värden

Värdegrundsarbetet är väl synligt i den dagliga verksamheten. Det är en lugn arbetsmiljö i de flesta grupper och eleverna trivs. Eleverna tycker att de blir sedda, lyssnade på och att de får den hjälp de behöver. De vuxna har ett mycket bra förhållningssätt till eleverna och elever och personal förefaller att mycket väl ”respektera andra människors egenvärde och integritet” (Lpo94) enligt inspektörerna.

Brukarundersökningen visar att både föräldrar och elever är generellt nöjda med de faktorer som följer av små klasser. Föräldrarna är nöjda med lärarnas sätt att vara mot eleverna, möjligheterna för eleverna att få individuellt stöd och hjälp, tillgången på vuxna som eleverna kan känna tillit till och möjligheten för eleven att känna sig trygg. S:t Örjansgrupper i Stockholms södra förorter får överlag högre omdömen än de övriga i frågor som berör den yttre och inre miljön.

Elevernas ansvar och inflytande

De flesta enheter har någon form av klassråd. Inspektörerna anser dock att det finns grupper och elever inom S:t Örjan som skulle kunna klara av att ha ett större inflytande över sitt lärande och sin skolgång. Det går sällan att av de individuella studieplanerna utläsa hur eleven förväntas ta ett större inflytande över planering och genomförande av undervisningen och det egna lärandet.

Bedömning och betyg

Personalen i S:t Örjans rektorsområde har med utgångspunkt i de nationella styr-dokumenterna tagit fram kursplaner och betygskriterier som stöd för bedömningar och betygssättning. Lärarna är mycket medvetna om risken för att bli ”hemmablind” efter att ha arbetat en längre tid inom S:t Örjan eftersom de har begränsad kontakt med övriga grundskolor.

Samverkan och utbyte kring kursplaner, betygskriterier och bedömningar finns i stort sett inte alls mellan S:t Örjans enheter eller utanför det egna rektorsområdet.

Övergångar och samverkan

Alla enheter har samarbete med hemskolorna genom uppföljningsmöten i slutet av varje termin. De enheter/skolor där elevernas funktionshinder anses mer bestående inriktar oftare sina kontakter mot andra myndigheter, som habilitering, BUP, de sociala myndigheterna osv.

Samarbetet med närliggande skolor fungerar olika och är också olika frekvent. Att köpa kompetens, hyra in sig i lokaler, samnyttja skolgårdar m.m. fungerar oftast mycket bra. Det är ovanligt men det förekommer att lärare inom S:t Örjan samarbetar med något arbets- eller ämneslag på en närliggande skola.

3.6 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002

? *Fortsatta insatser för att uppmärksamma värdegrundsfrågor i skolans arbete för att öka elevernas trygghet och trivsel. Elevernas och även föräldrarnas delaktighet i detta arbete bör särskilt prioriteras.*

Arbetet med värdegrunden måste ske kontinuerligt i skolans verksamhet. Inom detta område finns en stor medvetenhet och på de flesta skolor är värdegrunden väl förankrad i det dagliga arbetet. Elevernas och föräldrarnas delaktighet i arbetet har ökat, men detta är ett fortsatt utvecklingsområde.

? *Utveckling av metoder för att möjliggöra tidiga insatser för elever som riskerar att inte uppnå kunskapsmålen. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt elever med svenska som andraspråk. Satsningar på elevernas läsutveckling skall fortsätta och omfatta också skrivutveckling och matematikutveckling samt på sikt också andra ämnen.*

Ett utvecklingsarbete pågår lokalt på många skolor för att ta fram metoder för att stödja elever som riskerar att inte uppnå kunskapsmålen och elever med svenska som andraspråk. Satsningarna på läsutveckling har fortsatt och breddning till andra ämnen har påbörjats på skolorna.

Utbildningsförvaltningen har i samarbete med Högskolan i Jönköping fortsatt arbetet med gemensamma kravnivåer och utvecklingen av stockholmsprov i matematik. Profilklasserna i matematik i några av stadens skolor har fortsatt och utvärderats. Utvärderingen visar att eleverna är mycket nöjda med utbildningen. Staden har fattat beslut om att avsätta medel för att öka intresset och det lustfulla lärandet inom matematik. Arbetet kommer att påbörjas inom fyra stadsdelar, där förskolorna och skolorna kommer att arbeta med matematikverkstäder och familjematematik.

- ? *Stöd och kompetensutveckling till skolorna i att formulera och tillämpa sina styrdokument för att eleverna ska få bättre förutsättningar att utveckla sin förmåga att själva bedöma sina resultat och ta ansvar för sina studier.*

Utbildningsförvaltningen har under läsåret fortsatt arbetet med att erbjuda stadens grundskolor stöd för att förverkliga mål- och resultatstyrningen. Arbetet har byggts upp stegvis och omfattar alla rektorer/grundskolor i staden samt de fristående skolor som så önskar.

- ? *Satsning på utbildning/fortbildning för skolledare och lärare så att den nödvändiga dialogen kring kunskap och lärande kan genomföras. Detsamma gäller dialogen kring bedömning och betygssättning för att uppnå likvärdig betygssättning och förstärka elevernas rättssäkerhet.*

På många skolor förs nu en gemensam diskussion kring bedömningen av elevernas kunskapsutveckling. Det pågår en diskussion med Kompetensfonden om hur en reell utveckling på området i stadsdelarna kan stödjas.

3.7 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

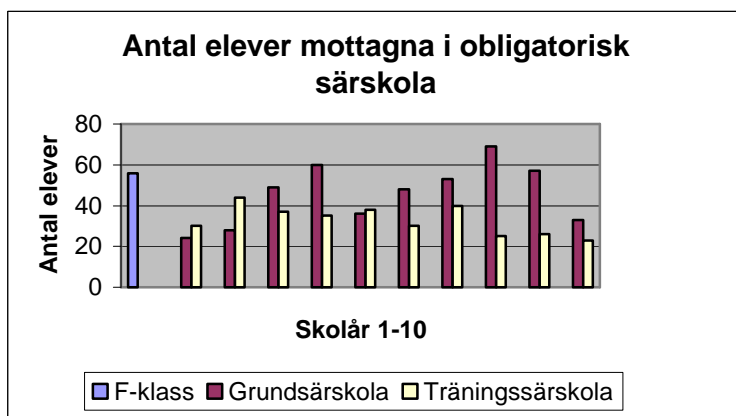
- ? Strategier för ett kontinuerligt värdegrundsarbete skall vidareutvecklas. Värdegrunden skall förankras och omfattas av alla i det dagliga arbetet i skolan och på fritidshemmet. Tillräcklig tid och utrymme skall ges för diskussion och samtal kring värdegrundsfrågor i verksamheterna. Elevernas och föräldrarnas delaktighet i värdegrundsarbetet skall öka.
- ? Metoder och arbetssätt för att tillgodose specifika behov hos elever med svenska som andraspråk skall utvecklas samt fortsatta insatser för kompetensutveckling i svenska som andraspråk för lärare skall göras. Satsningar och riktade åtgärder för att utveckla elevernas läs- och skrivförmåga och matematiska kunnande samt kompetensutveckling av lärare med tyngdpunkt på skolmatematikens mål skall fortsätta.
- ? Strategier för elevinflytande med tydlig progression utifrån läroplanens mål skall utvecklas. Elevernas och föräldrarnas delaktighet i detta arbete skall stärkas.
- ? Kontinuerlig och systematisk dokumentation för att synliggöra elevernas kunskaper och kompetenser skall utvecklas.
- ? Satsning på kompetensutveckling i bedömning och betygssättning i alla ämnen och skolår för skolledning och lärare. Utrymme och forum för dialog kring bedömning och betygssättning skapas på skolorna, mellan skolorna och mellan stadsdelarna.
- ? Fler elever inom S:t Örjans skolverksamhet bör erbjudas kursplanens hela utbud utifrån den enskilde elevens möjlighet och kapacitet.

4 OBLIGATORISKA SÄRSKOLAN

4.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Organisation

Särskoleverksamhet bedrivs i samtliga stadsdelar och cirka en tredjedel (63) av grundskolorna undervisar särskoleelever. I 49 av dem finns mellan en till tolv särskoleklasser. Övriga skolor har en eller några få individintegrerade särskoleelever. Höstterminen 2003 var 841 stockholms elever mottagna i obligatoriska särskolan, 457 i grundsärskolan, 328 i träningsskolan och 56 elever i förskoleklass. Av särskoleeleverna gick 65 % i skola i en annan stadsdel än boendestadsdelen.

Grundskolans särskoleklasser kännetecknas av hög personaltäthet. Lärarna är oftast speciallärare/specialpedagoger med lång erfarenhet av arbete inom särskolan. De har varierande pedagogiska grundutbildningar, svenska eller utländska, men är i allmänhet lärare eller förskollärare. Assistenternas utbildningsgrad varierar kraftigt, alltifrån pedagogiskt utbildad personal till högskoleutbildad personal. Några skolor söker mer medvetet än andra skolor efter personal med någon form av högskoleutbildning vid tillsättandet av assistenttjänster. Särskoleeleverna ingår i respektive grundskolas elevvård på samma villkor som grundskoleeleverna.

Lokala styrdokument

Särskolans verksamhet syns sällan i skolornas arbetsplaner, verksamhetsberättelser och kvalitetsredovisningar. Enligt stadsdelarna har samtliga särskoleelever individuell utvecklingsplan.

Integration och samverkan

De båda skolformerna arbetar oftare parallellt än integrerat, men det finns variationer mellan stadens skolor. Ett visst samnyttjande av lokaler, personal och materiel förekommer t.ex. att särskoleeleverna undervisas i slöjd, musik, bild och idrott i skolans lokaler av grundskolans lärare och att särskoleeleverna deltar i gemensamma aktiviteter. Vid de allra flesta skolor bildar särskolans personal egna arbetsenheter med egna träffar. I några skolor är dock grundsärskoleklasserna inkluderade på respektive stadium och särskolepersonalen ingår i skolans olika arbetslag och samarbete över klassgränserna ses som en naturlig del av undervisningen.

En stadsdel lägger ned mycket arbete för att särskoleeleverna i så stor utsträckning som möjligt ska integreras i skolorna. En metod stadsdelen tillämpar är samundervisningsgrupper där grund- och särskoleelever blandas. Några skolor har ett väl utbyggt samarbete mellan särskolan och skolans elevvård i form av regelbundna elevvårdskonferenser, konsultationer, klassrumsbesök samt remissärenden med initiativ både från elevvård och särskolepersonalen. I en skola är särskoleeleverna "kontrollelever" d.v.s. elever som följs upp mer systematiskt än övriga elever.

I övrigt beskrivs samarbetet mellan särskoleverksamheten och elevvården fungera genom elevvårdskonferenser som initieras av särskolans klassföreståndare och/eller genom handledning av särskoleverksamhetens personal av skolpsykologen. När det gäller skolhälsan så följer särskoleeleverna samma rutinkontroller som grundskoleeleverna.

Inspektionsrapporten konstaterar att intresset och ansvaret för skolformernas samverkan och samarbete är en fråga mer för personalen i särskolan än i grundskolan. Det är inom särskoleklasserna som diskussionerna förs kring hur en god integrering/inkludering ska kunna komma till stånd och det är oftast särskolans personal som tar initiativ till integration/inkludering av enskilda elever eller olika samverkansprojekt. Det ömsesidiga intresset och ansvaret enligt läroplanens intentioner saknas till stora delar.

En majoritet av arbetslagen inom särskolan har tillgång till metodisk-pedagogisk handledning som syftar till ett förbättrat arbete gentemot eleverna och/eller psykologisk handledning som snarare handlar om samverkan i arbetslaget. De särskoleklasser som valt en metodik att arbeta efter har oftast ett mer pedagogiskt klimat där assistenternas arbete blir mer utvecklat.

Bedömningsunderlag

- ? *Hälften av stadsdelarnas kvalitetsredovisningar berör särskoleverksamheten.*
- ? *Grundskoleinspektörernas rapport efter besök i 24 kommunala grundskolor med särskola.*
- ? *Brukarundersökning i särskolan. Brukarundersökningen omfattade elever i och föräldrar till samtliga barn mottagna i särskolan inom Stockholm.*

4.2 MÅL

Följande mål och riktlinjer ur läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo 94, har prioriterats för uppföljning.

- ? Normer och värden
- ? Kunskaper
- ? Elevernas ansvar och inflytande
- ? Bedömning och betyg

4.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Normer och värden

Inom särskolan finns en tydlig strävan att skapa så homogena grupper som möjligt. Grupperingarna sker utifrån diagnoser och det har medfört att personalen på de olika skolorna utvecklat kompetens inom olika områden för att möta olika elevkategoriers behov. Personalen har också god kunskap om eleverna och stort personligt engagemang.

Brukarna var enligt brukarundersökningen totalt sett nöjda med sin skola. Samtliga frågeområden har överlag en hög andel nöjda. Mycket högt omdöme får lärarnas sätt att vara mot eleven, skolans sätt att skapa trygghet för eleverna och skolans arbete med att skapa bra relationer både mellan lärare och elever samt mellan elever. Träningsskolan tenderar att få bättre omdöme i två frågeområden: trygghet och relationer samt yttre och inre miljö.

Mindre nöjda är brukarna med särskoleklassens relation till övriga grundskolan.

Kunskaper

En central fråga är hur elevernas kunskapsutveckling säkerställs och dokumenteras. Vid flera enheter finns behov av att utveckla kompetens bl.a. för att bättre bedöma elevens utveckling.

Den svåra balansen mellan kunskapsutmaning och trygghet väger ofta över till trygghet och omvårdnad. Elevsynen skiftar alltifrån en syn på eleven som barn med en ytterst begränsad möjlighet till inläring till en syn på eleven som en individ med goda möjligheter att utvecklas intellektuellt, socialt, motoriskt och emotionellt. Det finns en risk att det leder till för lågt ställda krav och brist på utmaningar för eleven, eller att fokus läggs på det som eleven inte kan istället för det som är möjligt att utveckla.

I brukarundersökningen framkommer att föräldrarna/eleverna var mindre nöjda med den skriftliga informationen om elevernas kunskapsutveckling. Generellt sett finns inga stora skillnader i omdömen mellan samundervisningsgrupp, särskoleklass

respektive individintegrerat i grundskoleklass. I några frågor är dock de individintegrerade eleverna respektive deras föräldrar mer nöjda; stödet för utveckling i svenska språket, elevernas möjlighet att få vara med och bestämma samt den skriftliga informationen om elevens kunskapsutveckling.

Bedömning och betyg

De individuella utvecklingsplanerna är i de flesta fall ett levande dokument till gagn för den enskilde eleven. Både inom träningsskolan och grundsärskolan råder en osäkerhet kring formuleringen av tydliga, konkreta och utvärderingsbara mål utifrån läroplanens mer övergripande mål liksom kursplanernas mer ämnesbundna mål. Målbeskrivningarna i planerna har en tendens att bli vaga och generaliserade och därmed svåra att dokumentera och utvärdera.

I de individuella utvecklingsplanerna beskrivs i många fall mer vad som ska tränas och göras istället för att beskriva mål att uppnå. Utvärderingarna fokuserar mer på vad som gjorts istället för på vilka mål som uppnåtts. Planerna beskriver i mycket hög grad arbetet med elevens sociala utveckling och i många fall med fokus på beteende.

Även resultatet i brukarundersökningen visar att de individuella utvecklingsplanerna kan utvecklas mer.

Elevernas ansvar och inflytande

Föräldra- och elevinflytandet formaliseras genom de individuella utvecklingsplanerna som följs upp genom täta kontakter med hemmet och i vissa fall genom portfoliometoden. Uppföljningarna ligger sedan till grund för revidering av planerna. De allra flesta särskoleelever får sitt arbete dokumenterat i konsekvent skrivna dagböcker som dagligen skickas med hem till föräldrar/vårdnadshavare. Även digitalkamera nyttjas i detta sammanhang för de elever som behöver visuellt stöd för att själv kunna beskriva sin dag för föräldrarna.

Brukarna ger ett genomsnittligt lägre omdöme när det gäller elevernas möjligheter att vara med och påverka.

4.4 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

- ? Fortsatt utveckling av form och innehåll i de individuella utvecklingsplanerna.
- ? Det pedagogiska ledarskapet för särskolan behöver utvecklas.
- ? Kompetensutveckling i observations- och utvärderingstekniker. Den dagliga dokumentation skulle kunna utgöra en god grund för en mer medveten utvärdering av arbetet och graden av målpuppfyllelse.
- ? Intensifiering av arbetet med inkluderings/integrationsstrategierna.

5 GYMNASIESKOLA

5.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Organisatoriska förutsättningar

Verksamheten inom den kommunala gymnasieskolan omfattade läsåret 2002/03 totalt 17 504 elever och 1 455 tjänstgörande lärare fördelade på 19 program och 23 gymnasieskolor.

Lärartätheten, antal lärare per 100-tal elever, varierar mellan skolorna från 4,9 till 11,8. Vid jämförelser mellan skolorna måste hänsyn tas till att lärartätheten har en direkt koppling till programutbudet på den enskilda skolan.

Studieförberedande program har genomsnittligt större undervisningsgrupper än yrkesförberedande program och därmed en lägre lärartäthet. Medelvärde för stadens samtliga gymnasieskolor är nu 7,1 jämfört med 7,7 läsåret 2001/02. På grund av successiva avvecklingar av ett par gymnasieenheter fanns föregående läsår ett antal övertaliga lärare i systemet.

Procentandelen behöriga lärare är generellt sett oförändrat hög i stadens gymnasieskolor: medelvärdet för staden är 91%, samma siffra som för läsåret 2001/02. Motsvarande aktuella siffra för riket är 78%.

Andelen lärare med specialpedagogisk utbildning är också oförändrad: 4 procent, dvs. 1 lärare av 25. Även här finns en koppling mellan en högre procentandel speciallärare och inslag av yrkesförberedande program på skolan.

När det gäller nyckeltalen för elevvårdspersonal vid gymnasieskolorna har en liten ökning av elevantalet per heltidspersonal skett för studie- och yrkesvägledare (syv) och skolsköterska. Siffrorna inom parentes avser läsåret 2001/02: Elevantalet per heltidstjänst syv inom stadens gymnasieskolor är 435 (427). Motsvarande siffra för skolkurator och skolsköterska är 570 (572) respektive 657 (635).

För staden som helhet är andelen flickor inom gymnasieskolan oförändrat 52 procent. Variationen är stor mellan skolorna; förekomsten på skolan av program med traditionella sökmönster för flickor och pojkar har en avgörande betydelse.

Av de antagna eleverna läsåret 2002/03 hade några gymnasieenheter en mycket hög andel förstahandssökande - 90 procent eller strax under. Flera skolor, de flesta av dem ytterstadsskolor, hade en andel förstahandsantagna elever på omkring 50 procent - en skola låg under 40 procent.

Inom gymnasieskolans ram finns ett antal verksamheter och anordningar, som i huvudsak riktar sig till gymnasieelever med behov av särskilt stöd. För att ge ökad överskådlighet redovisas dessa verksamheter separat i avsnittet 5.4 under rubriken **Elever i gymnasieskolan i behov av särskilt stöd**. Dispositionen är där i göriligaste mån densamma som i övriga avsnitt.

Bedömningsunderlag

Den sammanfattande kvalitetsredovisningen för gymnasieskolor med staden som huvudman bygger på främst följande underlag:

- ? *Utbildningsförvaltningens genomgång, analys och sammanfattande bedömning av de kvalitetsredovisningar som var och en av de 23 gymnasieskolorna lämnat in till utbildningsförvaltningen.*
- ? *Brukarundersökningen för 2002/03 för samtliga elever i årskurs 2*
- ? *Gymnasieinspektörernas skolrapporter samt motsvarande årsrapport Gymnasieutbildning med olika kvalitet.*
- ? *Utbildningsförvaltningens gymnasierapport 2003:14 Sambandet mellan grundskolebetyg och gymnasiebetyg läsåret 2002/03*

5.2 MÅL

Mål och riktlinjer anges i läroplanen för den frivilliga skolans verksamhet (Lpf94) för följande områden:

- ? Kunskaper
- ? Normer och värden
- ? Elevernas ansvar och inflytande
- ? Utbildningsval - arbete och samhällsliv
- ? Bedömning och betyg
- ? Rektors ansvar

Nedanstående avsnitt redovisar i följd läroplansmålen Normer och värden, Kunskaper, Bedömning och betyg, Elevernas ansvar och inflytande, Utbildningsval - arbete och samhällsliv.

Rektors ansvar definieras i läroplanen huvudsakligen genom en förteckning över de områden som rektor har ansvaret för. Förteckningen knyter an till ovanstående mål och kommenteras i förekommande fall under respektive rubrik. Texten under varje målrubrik är - där så är möjligt - strukturerad utifrån *mål, resultat och måluppfyllelse, åtgärder för utveckling*.

Anvisningarna till stöd och hjälp vid upprättandet av gymnasieskolornas kvalitetsredovisningar innehåller en gemensam redovisningsmall avsedd att tillämpas för vart och ett av ovanstående mål/målområden.

Gymnasieskolorna skall bl a ge svar på gemensamma frågor om strategier på skolan för att uppnå läroplansmålen, utvärdering av måluppfyllelsen, hantering av utvärderingsresultaten, resultaten i brukarundersökningen, planerade förbättringsåtgärder och utvecklingsinsatser. Ansvar? Tidplan? Uppföljning? Finns ovanstående mål/målområden - och skolans väg att nå dem - synliggjorda och formulerade i arbetsplanen? Annat dokument?

Granskningen av validiteten hos delar av de inlämnade kvalitetsredovisningarna ligger inom ramen för gymnasieinspektörernas vidgade utvärderingsuppdrag.

Under målrubriken **Kunskaper** skall skolan inledningsvis i kort sammanfattning också redovisa sin bedömning av och kommentar till eventuellt erhållna avvikande *utbildnings- och studieresultat* utifrån jämförelser med motsvarande resultat för skolan föregående läsår och/eller med kommun- eller programgenomsnitt.

5.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Normer och värden

De nationella målen inom området Normer och värden anger att skolan skall påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar, göra medvetna etiska ställningstaganden, respektera andra människors egenvärde och integritet, inte acceptera att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt visa respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv. Samtliga skolor formulerar med varierande konkretionsgrad sin uttolkning av dessa strävansmål i den lokala arbetsplanen eller annan handlingsplan, ofta i form av värdegrund, värdeplattform eller liknande.

Så gott som alla gymnasieskolor beskriver i sin kvalitetsredovisning eller handlingsplan mot mobbing åtgärder som vidtas då mobbing, sexuella trakasserier, hot om våld, främlingsfientlighet och andra kränkningar upptäcks. Man beskriver även andra förebyggande elevsociala insatser såsom antimobbingteam, kamratstödjarverksamhet, elevföreningar och andra mötesplatser där elever kan träffas. Exempelvis finns på en skola en jämställdhetsgrupp för elever, en skolans "Gay Alliance" och en Amnestyförening.

Andra åtgärder som beskrivs är värdegrundsdiskussioner inom ramen för ämnet Livskunskap. Många skolor anger mentorfunktionen som central för förmedlingen till eleverna av normer och värderingar.

Enligt brukarundersökningen 2002/03, den s k gymnasieundersökningen, är en stor andel av eleverna - 80 procent - generellt sett nöjda med möjligheten att känna sig trygga i sin skola. Av de 35 kvalitetsaspekterna som omfattas av denna undersökning ger eleverna fortsatt högst betyg på denna fråga. De enskilda frågor i gymnasieundersökningen inom området Normer och värden där eleverna var markant minst nöjda - och mest missnöjda - var frågorna om Lugn och ro i klassrummet samt Ordning och hur regler följs i skolan.

Gymnasieinspektörernas allmänna bedömning är att området Normer och värden har högst kvalitet av samtliga läroplansmålområden inom Stockholms gymnasieskolor. Eleverna är i allmänhet trygga, behandlar sina kamrater och personalen med respekt och blir ömsesidigt respektfullt behandlade av personalen. Det har till exempel varit mycket ovanligt att man mött mobbningsproblematik.

Inspektionsresultaten bekräftar alltså gymnasieundersökningens bild av allmänt goda relationer och en trivsam stämning på skolorna. Men man har också funnit att efterlevnaden av och ett gemensamt förhållningssätt till fastställda regler när det gäller frånvaro, sena ankomster och inte minst tobaksrökning inom skolans område är mycket dålig vid de flesta av skolorna. Den höga frånvaron och de sena ankomsterna är också enligt skolornas kvalitetsredovisningar fortsatt högt prioriterade frågor.

Mentorer/studiehandledare anges i skolornas kvalitetsredovisningar som nyckelpersoner även när det gäller elevernas närvaro. Tidiga åtgärder med bl. a. snabb kontakt/information till föräldrar och insatser av elevvårdsteam beskrivs av många skolor som viktiga verktyg för att minska frånvaron.

Kunskaper

Det mål som nämns först i läroplanens avsnitt om kunskaper uttrycker skolans strävan att varje elev i gymnasieskolan, så långt det är möjligt, tillägnar sig goda kunskaper i de kurser som ingår i elevens studieprogram. Detta kursmål är sammankopplat med och samverkar med andra strävansmål inom kunskapsområdet. Dessa läroplansmål måste ges en mer framskjutande plats för att ge eleverna maximala förutsättningar att lyckas i sitt lärande. De måste därför uttolkas och synliggöras i de lokala måldokumentet och i verksamheten.

Dessa mål handlar bl a om att skolan skall sträva mot att eleven kan använda sina kunskaper som redskap för att formulera och lösa problem och reflektera över erfarenheter; varje elev utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande.

De kunskapsrelaterade programmålen uttrycker också att skolan skall hjälpa eleverna att kunna överblicka större kunskapsfält, utveckla förmågan att se samband och samverkan mellan kärn- och karaktärsämnen.

Inledningsvis beskrivs här skolornas *utbildnings- och studieresultat* i sammanfattning åtföljt av en redovisning av elevernas *betygsutveckling grundskola - gymnasieskola*.

Skolorna tar i årets kvalitetsredovisningar oftare än föregående år upp förankrings- och uppföljningsarbetet vad gäller de kunskapskvaliteter som uttrycks genom ovan relaterade kunskapsmål i läroplanen. Exempel ges på kurser såsom "Arbetsätt och lärande" och introduktionskurser med liknande innehåll. Fortfarande är dock omfattningen av dessa beskrivningar i kvalitetsredovisningarna begränsad. Endast drygt hälften av skolorna formulerar en uttalad strategi för sin strävan att nå dessa mål och hur måluppfyllelsen skall utvärderas.

Efterföljande avsnitt *Kunskapskvaliteter* tar därför sin huvudsakliga utgångspunkt i gymnasieinspektörernas erfarenheter och bedömningar av gymnasieskolornas arbete på fältet med dessa kunskapsmål. Elevernas värdering vad avser måluppfyllelsen av

vissa av dessa mål återspeglas av skolans resultat i gymnasieundersökningen och redovisas i samma avsnitt.

Några utbildnings- och studieresultat

Läsår	Andel elever kvar i åk 3 från åk 1	Andel el m slutbetyg av avgångselever	Betygsmedelvärde	Andel el med grundläggande behörighet till högskolan	Andel el med reducerat program
1998/99	84%	80%	13,58	79%	17%
1999/00	81%	84%	13,81	76%	16%
2000/01	79%	85%	14,15	80%	16%
2001/02	81%	86%	14,35	84%	14%
2002/03	80%	87%	14,55	87%	9%

För stadens gymnasieskolor som helhet kan ovanstående tidsserier redovisas. Betygsmedelvärdet har höjts successivt under hela perioden liksom andelen elever med slutbetyg av avgångseleverna i årskurs 3. Andelen med högskolebehörighet har ökat mot slutet av perioden efter en tidigare nedgång.

Andelen elever från åk 1 som finns kvar i åk 3 ligger med små variationer kvar på omkring 80%. Skolornas kvalitetsredovisningar visar att ca 53% av studieavbrotten i gymnasieskolan på nationella program (exkl. IV) sker i åk 1, ca 34% i åk 2 och ca 13% i åk 3.

En markant nedgång har skett vad gäller andel elever med reducerat program: i stort sett en halvering från 17% läsåret 1998/99 till 9% 2002/03.

Betygsresultat i svenska, engelska och matematik i slutbetygen läsåren 1998/99 - 2002/03. Stadens gymnasieskolor som helhet.

Läsår	Medelbetyg i vissa kärnämnen			
	SV A	SV B	EN A	MA A
1998/99	13,2	13,5	14,1	12,9
1999/00	13,7	13,7	14,7	13,1
2000/01	14,1	14,3	14,9	13,4
2001/02	14,3	14,3	15,2	13,1
2002/03	14,8	14,5	15,1	13,3

I samtliga ovanstående ämnen utom Matematik A har medelbetyget i staden successivt höjts, mest i Svenska A. I matematik har medelbetygsnivån varierat något upp och ned under perioden, med en liten ökning senaste läsåret.

Läsår	Andelen IG i vissa kärnämnen			
	SVA	SVB	ENA	MAA
1998/99	1,6	5,6	3,2	5,2
1999/00	2,0	6,6	2,8	5,3
2000/01	1,0	3,5	2,2	3,4
2001/02	1,0	4,2	1,5	2,6
2002/03	0,9	3,5	1,9	3,0

Andelen IG i samtliga ovanstående kärnämnen är totalt sett betydligt lägre 2002/03 jämfört med 1998/99, även om fluktuationer förekommit mellan åren. Många skolor har gjort satsningar för att nedbringa andelen IG i Matematik A.

Enligt tabellen har detta, oaktat ökningen sista året, givit en totaleffekt med en allt lägre IG-andel i ämnet sedan 1999/2000.

Så gott som samtliga skolor kommenterar i kvalitetsredovisningarna sina utbildnings- och studieresultat. Man jämför resultaten med föregående läsår, relaterar till kommungenomsnitt och försöker bedöma om vidtagna förbättringsåtgärder haft effekt eller inte. Uppföljning av formulerade mål och åtaganden när det gäller utbildning- och studieresultaten beskrivs nu på ett tydligare sätt: vad? när? och av vem? Särskild uppmärksamhet riktas här mot elever som inte når kunskapsmålet minst Godkänd i svenska och matematik. Olika slag av stödjande insatser och åtgärder diskuteras och provas fortlöpande och dokumenteras i kvalitetsredovisningarna.

Elevernas betygsutveckling i gymnasieskolan

I samband med analysen och bedömningen av de olika gymnasieskolornas betygsresultat har frågor aktualiserats som rör den enskilda skolans specifika bidrag till elevernas kunskapsutveckling.

För att frågor av detta slag skall kunna besvaras måste hänsyn tas till de olika gymnasernas utgångsläge när det gäller att uppnå ett visst resultat. Ibland tolkas det genomsnittliga slutbetyget för samtliga elever vid en skola som ett mått på hur framgångsrik skolan varit att utveckla elevernas kunskaper. Ett högt - eller lågt - genomsnittligt slutbetyg kan dock säga mer om respektive skolas aktuella elevsammansättning än om elevernas kunskapsutveckling. Inte heller har frågan om likvärdigheten mellan skolors betygsättningsnivåer uppmärksamats tillräckligt.

I en undersökning genomförd av Utbildningsförvaltningen (*Sambandet mellan grundskolebetyg och gymnasiebetyg läsåret 2002/03, Gymnasierapport 2003:14*) har meritvärdet från år 9 i grundskolan valts som ett tillgängligt sammanfattningsmått på elevens förkunskaper till gymnasiet. Meritvärdet kopplas sedan till elevens slutbetyg i gymnasiets årskurs 3.

På ett liknande sätt har sambandet mellan grundskole- och gymnasiebetyg i ämnena svenska och matematik granskats. Skillnader vad gäller elevernas grundskolebetyg vid antagningen till de olika gymnasieskolorna har härigenom kunnat vägledas. Resultaten visar på relativt stora inbördes avvikelser mellan gymnasieskolorna när det gäller utvecklingen grundskolebetyg - gymnasiebetyg för elever med ungefär samma meritvärde från grundskolan. Undersökningen visar också att en och samma gymnasieskola kan ha stora skillnader mellan olika program. Stora skillnader i betygsutveckling mellan skolor och mellan program gäller även för de på liknande sätt granskade ämnena svenska och matematik.

Vid tolkningen av dessa resultat måste uppmärksammas att betygssättning inte bygger på något entydigt objektiva sätt att bedöma kunskap. Variationer i betygssättning mellan skolor och program kan därför till en del förklaras av skolornas olika värdering och tillämpning av betygskriterierna.

Den centrala frågan om bedömaröverensstämmelse och likvärdighet vid betygssättningen aktualiseras och accentueras även i denna undersökning och därmed behovet av samverkansinsatser och kompetensutveckling inom området för såväl grund- som gymnasieskolan. Denna fråga vidareutvecklas under rubriken **Bedömning och betyg** i nästa avsnitt.

Kunskapskvaliteter

Sambandet och samverkan mellan de ovan redovisade mer avläsbara kursmålen och övriga kunskapsmål i läroplanen lyftes fram inledningsvis. Allt pekar på att eleverna skulle kunna lära sig ännu mer om de blev bättre informerade om vad de förväntas lära sig, fick bättre återkoppling om sin kunskapsutveckling, fick bättre möjligheter att reflektera över vad de lär sig, fick bättre hjälp att överblicka större kunskapsfält och fick bättre möjligheter att aktivt utöva inflytande över sin utbildning.

I kvalitetsredovisningarna för läsåret 2002/03 redovisar ungefär tre av fyra gymnasieskolor strategier för uppfyllandet av mål/åtaganden inom kunskapsområdet

med koppling till läroplanen såsom helheten i undervisningen, elevinflytande i undervisningen, betygskriterier, utvecklingssamtal, individuella studieplaner. Ungefär lika många skolor redovisar strategier för utvärderingen av motsvarande måluppfyllelse.

Av kvalitetsredovisningarna framgår dock oftast inte hur och i vilken utsträckning dessa mål och strategier för måluppfyllelse har förankrats hos personal och elever. Inte heller kan utläsas vilket genomslag eller aktiv roll angivna mål och åtaganden har i den dagliga undervisningen.

Gymnasieundersökningen för läsåret 2002/03 innehöll några frågor för att fånga in elevernas allmänna uppfattning om måluppfyllelsen av dessa mål:

Hur nöjd eller missnöjd är Du med Din skola när det gäller:

Hur undervisningen är anpassad till Din kunskapsnivå?

Möjligheterna för Dig att få individuellt stöd och hjälp om Du behöver?

Hur lärarna samverkar för att Din utbildning skall bilda en helhet?

Knappt 7 av 10 elever är "ganska eller mycket nöjda" med anpassningen till kunskapsnivån, knappt 5 av 10 med möjligheterna att få stöd och hjälp, 4 av 10 med lärarnas samverkan.

I sjunkande rangordning är eleverna "ganska eller mycket nöjda" vad gäller nedanstående läroplansinriktade frågor. Elevandelen inom parentes.

Att utveckla Din förmåga att ta ett personligt ansvar för Dina studier? (knappt 7 av 10)

Att utveckla Din förmåga att själv söka kunskap? (knappt 6 av 10)

Att lära Dig att reflektera över vad Du lär Dig och vad kunskaperna kan användas till? (5 av 10)

Att stärka Ditt självförtroende i lärandet? (knappt 5 av 10)

De lägsta elevbetygen vad gäller frågorna ovan får de som handlar om individuellt stöd, lärarsamverkan, reflektion och självförtroende.

Gymnasieinspektörerna ger på basis av genomförda skolbesök beskrivningar i skolrapporterna av skolornas styrkor och svagheter även när det gäller prioriterade strävansmål inom kunskapsområdet.

Rapporterna tar ofta upp avsaknaden av samverkan mellan lärare, som bl a får till följd att flertalet skolor uppvisar brister vad gäller strävansmålet att varje elev ska kunna överblicka större kunskapsfält. De goda exempel som finns handlar oftare om enskilda lärares eller lärargrupperns initiativ än ett systematiskt arbete på skolnivå utifrån nationella och lokala styrdokument. Detsamma gäller programmålen och den strävan efter samverkan mellan kärn- och karaktärsämnen som där betonas.

Elevernas förkunskaper mellan olika gymnasieskolor i staden varierar mycket. Det är få skolor som har utvecklat tydliga strategier för att introducera eleverna i vad som

krävs av dem för att genomföra framgångsrika gymnasiestudier. Vidare saknas ofta strategier på skolan för att utveckla elevernas kunskaper om det egna sättet att lära.

Bedömning och betyg

När det gäller bedömning och betyg skall skolan sträva mot att varje elev - utöver att ta ansvar för sitt lärande och sina studieresultat - kan bedöma sina studieresultat och utvecklingsbehov i förhållande till kraven i kursplanerna. Kursplanemål och betygskriterier skall förmedlas till eleverna på ett sådant sätt att de förstår och kan relatera till dem.

Synen på kunskap och lärande är avgörande för hur undervisningen organiseras, men har också betydelse för bedömningen av lärandet och kunnandet, för vad som skall bedömas, vilket bedömningsunderlag som skall användas och hur detta skall samlas in. Diskussionen om likvärdighet och bedömaröverensstämmelse vid betygssättningen kan m a o inte frikopplas från de kunskapsmål och kunskapskvaliteter som togs upp i samband med läroplansområdet **Kunskaper**.

Ovanstående mål uttrycker en viktig del av läroplanens kunskapssyn, nämligen att eleverna ska ha möjlighet att vara aktiva i samt välinformerade och medvetna om läroprocessen.

Endast drygt hälften av gymnasieskolorna har i kvalitetsredovisningarna för läsåret 2002/03 angivit strategier för måluppfyllelse eller utvärdering av måluppfyllelsen inom området Bedömning och betyg.

En problematik av övergripande art är betygens likvärdighet. För att betygen ska vara likvärdiga krävs att lärarna samarbetar med varandra om tolkningen av kriterierna. För att en acceptabel likvärdighet ska nås krävs att det sker ett gemensamt arbete också mellan skolorna. Initiativ till samarbete av denna typ mellan gymnasieskolorna i staden har tagits i några fall, men denna samverkan är fortfarande mycket begränsad. I några fall har medel för kompetensutveckling genom Växtkraft Mål 3 gymnasieundersökningen får eleverna betygsätta 36 kvalitetsaspekter på en nöjdhetskala. Utöver denna bedömning skall varje elev också försöka rangordna vilka fem av dessa aspekter som är viktigast för att skolan skall fungera bra. Två enkätfrågor berör området Bedömning och betyg:

? Att omdömen/betyg är rättvisa? Denna fråga anser eleverna vara den viktigaste av alla 36 enkätfrågorna läsåret 2002/03. 5 av 10 elever är nöjda eller ganska nöjda med sin skola när det gäller denna fråga.

? Hur lärarna informerar om vad Du ska kunna och hur Du ligger till? Denna fråga anses av eleverna vara den viktigaste inom enkätområdet Information och inflytande. Nöjdheten är även här låg - knappt 5 av 10 elever är nöjda.

Även om nöjdhetsvärdena när det gäller dessa två frågor fortfarande är relativt låga och de successiva positiva förändringarna mellan åren har varit små antyder de ändå

en ur elevernas synpunkt sammantaget något bättre situation nu än vid första mätillfället för fyra år sedan.

Bedömning och betyg är för närvarande det läroplansområde som i gymnasieinspektörernas årsrapport bedöms ha lägst kvalitet i Stockholms gymnasieskolor. Informationen till eleverna om kursmål och betygskriterier sker i regel inte på ett sådant sätt att de förstår den och har nytta av den. De får inte heller fortlöpande information för att kunna förstå var de kunskapsmässigt befinner sig i förhållande till betygskriterierna.

Följden blir att kursmålen och betygskriterierna i praktiken förlorar den avsedda rollen som pedagogiskt verktyg i elevernas kunskapsutveckling. Om betygssystemet fungerar som det är tänkt utgör det en väsentlig del av lärprocessen och hjälper eleverna att få en insikt om sitt lärande och underlättar deras kunskapsutveckling.

Ett viktigt instrument för denna kommunikation mellan lärare och elev är utvecklingssamtalet. Inspektörernas uppfattning är att kvaliteten på utvecklingssamtalen varierar mycket. Det finns också exempel på skolor som ännu inte infört dem som ett regelbundet återkommande inslag i undervisningen. De ska enligt förordningen föras med elevens individuella studieplan som utgångspunkt och hjälpa eleverna och föräldrarna att överblicka hela utbildningen och bidra till elevernas utveckling, just som namnet anger. I inspektörsrapporten framförs att detta borde bli ett av de prioriterade områdena för fortbildning inom stadens gymnasieskolor.

Stadens gymnasieinspektörer har vid sina skolbesök funnit att ovanstående områden tillsammans med frågan om betygens likvärdighet även fortsättningsvis i hög grad bör prioriteras och bli föremål för förbättring och utveckling. Det är fortfarande sällsynt med en dialog över ämnesgränserna kring kunskapskvaliteter som är genomgående i kriterierna för olika kurser. Där det förekommer har samarbetet oftast sin grund i ett utvecklingsarbete som bedrivits av ett arbetslag av lärare.

Genomgående tycks gälla att när eleverna är missnöjda med bedömning och betygssättning beror det på att det råder stor oklarhet om vad som verkligen ingår i bedömningsgrunderna. Inte minst oroas de av att de inte betygsätts utifrån gällande kriterier utan att det handlar om en bedömning av deras beteende.

En väsentlig förklaring till att betygssystemet inte fungerar som det är tänkt är också att eleverna inte fullt ut verkar vara klara över sina egna rättigheter att utöva insyn och att delta i den kontinuerliga dialogen med lärarna omkring betyg och bedömning.

Det finns således ett stort behov av fortbildningsinsatser, dialog, och samverkan vad gäller dessa frågor både inom och mellan skolorna. Detta underströks även i den tidigare refererade betygsrapporten *Från grundskola till gymnasieskola*.

Ett ytterligare verktyg i arbetet på skolan med likvärdighet och bedömaröverensstämmelse i samband med betygssättningen ges av de nationella proven. Det övergripande syftet med det nationella provsystemet är att ge lärare stöd vid diagnostisering och betygssättning av elevernas kunskaper för att därigenom skapa

förutsättningar för att bedömningsgrunderna skall bli så enhetliga som möjligt över landet.

På *kommunnivå* låter sig jämförelser av statistiska skäl inte göras mellan aktuella resultat på de nationella proven i t ex kärnämnen Svenska B, Engelska A och Matematik A och de utfärdade betygen i motsvarande ämnen. Ca tre fjärdedelar av eleverna genomför här det nationella provet i årskurs 1 medan betygen dokumenteras i slutbetyget först två år senare.

Man kan alltså inte jämföra betygen i ovanstående tabeller i avsnittet *Några utbildnings- och studieresultat* med resultaten av årets nationella prov eftersom det gäller helt skilda elevpopulationer i två olika årskullar. För den enskilda läraren/lärargruppen på skolenivå kan däremot motsvarande bedömningsunderlag tjäna som ett viktigt stödjande verktyg vid betygsättningen, utan att detta kursprov skulle behöva bli det allt överskuggande underlaget för betygsättningen..

Elevernas ansvar och inflytande

Skolan skall sträva mot att varje elev bl. a. tar personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö och aktivt utövar inflytande över sin utbildning

Som framgått av föregående avsnitt är ovanstående mål när det gäller elevernas ansvar och inflytande i undervisningen till stora delar förutsättningar för och integrerade i målen vad gäller såväl **Kunskaper** som **Bedömning och betyg**.

Även om strävansmålen ovan med skiftande pregnans omnämns i de flesta skolors kvalitetsredovisningar tycks de inte - dock med flera viktiga undantag - ha något tydligt genomslag i undervisningens vardag.

Av kvalitetsredovisningarna framgår dock med större tydlighet nu jämfört med tidigare läsår hur så gott som samtliga skolor arbetar med olika modeller för elevrepresentation i styrande organ på skolan. Det kan gälla elevrepresentation i skolans olika beredande och beslutande organ förutom den självklara elevmedverkan i klassråd, elevråd, skolkonferenser och olika elevföreningar. För dessa ändamål genomförs på flera skolor utbildningsinsatser för eleverna.

Exempel: Undervisning i mötesteknik och utbildning av elever med uppdrag som elevskyddsombud, representanter i elevrådet får genomgå en tvådagarskurs i förenings-teknik och teambuilding, elevrådet får en utbildningsdag genom skolledningens försorg, elevrådets styrelseledamöter erbjuds en kurs om 50 poäng i "Elevernas ansvar". Gymnasieundersökningen för läsåret 2002/03 innehöll några frågor för att fånga in elevernas uppfattning om måluppfyllelsen av målen om personligt ansvarstagande för studierna och arbetsmiljön liksom inflytandet över utbildningen.

Frågan *Att utveckla Din förmåga att ta ett personligt ansvar för Dina studier?* täcker in viktiga mål även inom områdena **Kunskaper** och **Bedömning och betyg** och diskuterades under den förstnämnda rubriken. Knappt 7 av 10 elever visades sig vara nöjda med skolan i detta avseende.

Frågorna nedan har rangordnats utifrån hur pass viktiga de ansågs vara av eleverna läsåret 2002/03. Inom parentes elevernas bedömning utifrån "nöjdhet".

Hur nöjd eller missnöjd är Du med:

Hur lärarna lyssnar och tar hänsyn till Dina synpunkter? (knappt 5 av 10)

Informationen till Dig om vad som ska hända i skolan? (knappt 5 av 10)

Möjligheterna för Dig att påverka hur Dina kunskaper skall bedömas? (knappt 3 av 10)

Möjligheterna för Dig att påverka hur Dina kunskaper skall inhämtas? (4 av 10)

Syfte med läroplanens målformuleringar är att målen om ansvar och inflytande skall samverka. Gymnasieinspektörernas bedömning är att denna samverkan är ovanlig på de flesta av de inspekterade skolorna. Inte minst när det gäller inflytandet över den för eleverna viktigaste delen av utbildningen, det egna lärande, visar rapporterna att måluppfyllelsen ofta är låg.

Den generella bilden i årsrapporten är att skolorna alltför sällan tar tillvara den resurs som eleverna skulle kunna utgöra i skolutvecklingsarbetet. De goda exempel på motsatsen som finns visar tydligt hur eleverna aktivt kan bidra till att forma en verksamhet med en högre måluppfyllelse inte bara inom detta läroplansområde utan också inom andra.

En genomgång av inspektörsrapporterna ger följande sammanfattning av observerade styrkor och svagheter vad gäller ansvar och inflytande.

Vanliga styrkor

Det är vanligt att skolan ser till att eleverna får vara med och utvärdera undervisningen i de olika kurserna.

Eleverna tar i allmänhet stort ansvar för den gemensamma miljön.

Vanliga svagheter

Bristande återkoppling till eleverna av genomförda utvärderingar.

Brister i dialogen med syfte att engagera eleverna i utvecklingsarbetet

Elevernas inflytande över hur undervisningen utformas är ofta liten.

Det är vanligt att klassråden inte fungerar.

Utbildningsval - arbete och samhällsliv
--

Dessa läroplansmål uttrycker bl. a. gymnasieskolans strävan om nära samverkan med den obligatoriska skolan, med arbetslivet, med universiteten och högskolorna och med samhället i övrigt.

Samverkan av detta slag krävs för att eleverna skall få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser på den utbildning eleven går, vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om den yrkesförberedande utbildningen.

Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolorna och deras elever. Även en ökad internationell samverkan är viktig bl a för förståelsen av förändringarna inom de flesta yrkesområden.

Så gott som samtliga skolor redovisar i sina kvalitetsredovisningar och arbetsplaner hur man arbetar med kontakterna inom ett eller oftast flera av ovanstående områden.

Många exempel ges på kontakter med arbetslivet genom APU (arbetsplatsförlagd utbildning), annan praktik, projektarbeten och studiebesök hos företag och myndigheter liksom gästföreläsare från olika yrkesområden. Program-, yrkes- eller utbildningsråd med anknytning till olika branscher förekommer inom den yrkesförebereadande utbildningen. Elever deltar i mässor och tävlingar, övningsföretag, lärlingsverksamhet samt i kontakter med företagarföreningar.

Kontakter med högskolor, universitet och andra postgymnasiala institutioner sker bl a genom medverkan av gästföreläsare, studiebesök och andra former av pedagogiskt samarbete.

Skolornas internationaliseringsarbete exemplifieras i de flesta kvalitetsredovisningar och arbetsplaner: kurser i Europakunskap, fördjupningskurser i språk, genomförande av delar av utbildningen, t ex APU, utomlands. Vänskolor, utbytesskolor och annat samarbete med skolor utomlands är vanligt förekommande; en skola deltar i samarbetet kring Östersjöprojektet.

En regelbunden och systematisk utvärdering av effekterna på utbildningen och undervisningen av uppräknade exempel förekommer endast i mycket begränsad omfattning i skolornas kvalitetsredovisningar. Det är därför inte möjligt att i nuläget beskriva graden av generell måluppfyllelse för stadens skolor vad gäller detta läroplansmål. En närmare belysning av området **Utbildningsval - arbete och samhällsliv** planeras ske inom ramen för nästa års kvalitetsredovisning.

5.4 ELEVER I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

Under denna rubrik sker en sammanfattning av kvalitetsredovisningarna för nedanstående verksamheter och anordningar för elever inom gymnasieskolan med behov av särskilt stöd:

- ? Individuella programmet i avsnitt 5.4.1
- ? Skolstödsenheten i avsnitt 5.4.2
- ? ESS-skolorna i avsnitt 5.4.3

Kvalitetsredovisningen för respektive område grundar sig på följande underlag:

- ? *Utbildningsförvaltningens verksamhetsberättelse för år 2003*
- ? *Skolstödsenhetens kvalitetsredovisning för år 2003*
- ? *ESS-skolornas kvalitetsredovisning för år 2003*

? *Brukarundersökning för år 2003 i ESS-skolorna. Svarsfrekvensen var här mycket låg - 26 %*

Redovisningens disposition är i detta kapitel i görligaste mån densamma som i tidigare avsnitt. Målbeskrivningarna utifrån målen i läroplanen för de frivilliga skolformerna återfinns i förekommande fall i avsnitt 5.2.

5.4.1 Individuella programmet

Organisatoriska förutsättningar

Vid elevmätningen hösten 2003 studerade totalt 2 443 ungdomar eller 13,6% av eleverna i stadens gymnasieskolor vid ett individuellt program. Jämfört med 2002 är andelen oförändrad. Av eleverna inom individuellt program gick 75% i årskurs 1, 11% i årskurs 2, 12% i årskurs 3 och 2% av eleverna gick ett fjärde år.

Den största andelen 45% läste vid ett programinriktat program, 27% vid ett allmänt eller yrkesinriktat program för invandrarelever med bristande kunskaper i svenska, 18% studerade vid individuellt program för elever med särskilda behov (DAMP, Asperger etc) och 10% gick en preparandkurs.

Inom det individuella programmet utfärdades 1101 grundskolebetyg år 2003, vilket är en ökning med 34% jämfört med året innan. År 2003 blev 276 elever behöriga till nationellt program. År 2002 var antalet 256.

Resultat och målpuppfyllelse

En försöksverksamhet med elever inom IVIK (individuellt program för elever med invandrabakgrund) startade hösten 2003 vid Norra Reals gymnasium. Ett tiotal elever med god skolbakgrund men med bristande kunskaper i svenska är integrerade två och två i nationella program. Stödet, med bl a studiehandledning på hemspråket, organiseras särskilt för denna grupp. Verksamheten avses utvidgas till fler gymnasier hösten 2004.

Förutom de sommarkurser som erbjuds i stadsdelarnas regi till elever som saknar behörighet till gymnasieskolan, erbjuder även gymnasieskolan sommarskola för elever som avslutat grundskolan. Sammanlagt gick ca 375 elever på en sådan sommarskola och cirka 180 betyg med minst betygsnivån Godkänd utfärdades.

För elever med särskilda behov (ADHD, Aspergers syndrom etc) har utbudet av utbildningar inom ramen för individuellt program ökat. Jämfört med året innan ökade elevantalet under 2003 med 9 % till 443 elever.

Elever med studiesvårigheter inom nationellt program erbjuds i första hand stöd inom det nationella programmets ram. Skolstödsenheten - se nästa avsnitt - framhåller att en kompetenshöjning behövs på gymnasieskolorna kring elever i behov av särskilt stöd. Det finns brister i skolornas specialpedagogiska kompetens, bl a när det gäller

läs- och skrivsvårigheter och matematiksvårigheter, men också beträffande koncentrationssvårigheter och inlärningsvårigheter av andra orsaker.

I kvalitetsredovisningarna framhålls angelägenheten av att höja den specialpedagogiska kompetensen vid gymnasieskolorna. Även kvalitetsprogrammets mål om högst 650 elever per heltidstjänstgörande skolsköterska förs fram som en viktig utvecklingsinsats. I dagsläget uppnår endast knappt hälften av gymnasieskolorna detta mål.

5.4.2 Skolstödsenheten

Organisatoriska förutsättningar

Skolstödsenheten är en anslagsfinansierad enhet vid utbildningsförvaltningen. Den är uppbyggd kring fem områden:

- ? elever med synskada
- ? elever med hörselskada
- ? elever med rörelsehinder
- ? elever med allvarliga skol- och inlärningsvårigheter i gymnasieskolan
- ? en inslussningsgrupp för flyktingbarn

Uppdraget innefattar även vägledning för de fyra förstnämnda elevgrupperna inför gymnasieval, arbetsliv och vidare studier. Skolstödsenheten administrerar också ansökningar och fattar beslut om intagning till de särskilda klasserna för elever med funktionshinder i grundskolan. Enheten arbetar på uppdrag av rektor i samverkan med elev/förälder/vårdnadshavare, men kan även utifrån egen kännedom initiera och bevaka nödvändiga insatser för eleverna.

Resultat och måluppfyllelse

Antalet stödärenden har ökat dramatiskt under året. Skolstödsenheten har under året placerat cirka 50 elever vid olika fristående huvudmän. Efterfrågan på andra alternativ, som studier vid folkhögskolor, tenderar att öka. Vidare har enheten tillhandahållit teckentolkar och för drygt 30 elever assistenthjälp. Vägledningsdagar har genomförts för elever med syn- eller hörselskada, rörelsehinder samt astma/allergi. Insatser från skolstödsenheten sätter ofta igång skolornas eget stödarbete.

Inslussningsgruppen har under år 2003 tagit emot 39 flyktingbarn. Antalet flyktingbarn som anländer till Stockholm har minskat betydligt.

Av inslussningsgruppens 39 elever har 29 slussats ut till 12 grundskolor i staden. Inslussningsgruppen bedrev sommarskola för tredje året i rad under fyra veckor i juli månad i samarbete med Bromma.

5.4.3 ESS-skolorna (Elevstöd - Socialtjänst - Sjukhus)

Organisatoriska förutsättningar

ESS-skolorna är ett rektorsområde inom utbildningsförvaltningen med en intäktsfinansierad verksamhet som omfattar skolår 1-9 och gymnasiet. Rektorsområdet har ansvar för att elever på olika institutioner och sjukhus får anpassad undervisning. Kontinuerlig intagning sker via sociala myndigheter. I ESS-skolornas uppgifter ingår även att placera elever hos andra utbildningsanordnare, exempelvis folkhögskolor.

Inom ESS-skolornas egna verksamheter var under året ca 275 elever inskrivna. Totalt bedriver skolan ett 30-tal verksamheter med sammanlagt ca 380 elever inklusive de elever som studerar hos andra utbildningsanordnare. Eleverna är inskrivna mellan sex veckor och upp till två år. Två tredjedelar är flickor.

Undervisningen sker i små elevgrupper (3-5 elever), alternativt enskild undervisning. Cirka 80 personer arbetar inom enheten. Av dem är 70 lärare vilket ger lärartätheten 4 elever per lärare. Andelen behöriga lärare är 92% och 10% har specialpedagogisk utbildning. Vid varje verksamhet tjänstgör i allmänhet 1-2 lärare. ESS-skolorna har skolsköterska och skolläkare kopplade till verksamheten; övrig skolhälsovård och elevvård upphandlas vid behov. Två studie- och yrkesvägledare är anställda för individuell rådgivning och stöd bl. a. vid övergången till gymnasiestudier.

Normer och värden

I kvalitetsredovisningen beskrivs att lärarna aktivt arbetar mot kränkningar av alla slag, sätter gränser för eleverna, arbetar för att socialisera dem och påvisa samhällets möjligheter.

Genom tillit stärks eleverna till ett värdigt vuxenliv. I det dagliga arbetet sker en dialog mellan lärare och elever, ofta med utgångspunkt från aktuella händelser om etiska och existentiella värden. Eftersom skolan består av ett stort antal mindre enheter, oftast i anslutning till behandlingshem, ingår arbetet mot mobbning och arbetet med att skapa gemensamma normer och värden i behandlingen. Där involveras även föräldrarna.

Resultatet i brukarundersökningen pekar på att elever respektive föräldrar/vårdgivare är nöjda med kvaliteten i ESS-skolorna. Inom alla frågeområden är de som svarat nöjda överlag. Vid jämförelse med resultatet i 2002 års brukarundersökning i skolår 7-9 har ESS-skolorna överlag mer nöjda elever respektive föräldrar/vårdgivare. Speciellt nöjda är de med lärarnas sätt att vara mot eleverna.

Kunskaper

Eleverna läser enligt kvalitetsredovisningen olika ämnen på varierande årskurser samtidigt. Eleverna läser i allmänhet grundskolekurser även om de formellt är gymnasieelever (ca 80%) och erhåller betyg i de ämnen de slutför. Andelen elever behöriga för gymnasiestudier var ca 25% och någon enstaka elev blev behörig för högskolestudier.

Brukarundersökningen 2003 visar att den skriftliga informationen om elevernas kunskapsutveckling, volymen undervisning, klassrumsmiljön, kunskapskontrollen, ordning och arbetsro behöver förbättras. Rapporten visar att det finns attitydskillnader mellan olika grupper elever beroende av kön och var eleven får sin undervisning. Pojkarna tenderar överlag att ha mer positiva attityder till ESS-skolorna än flickorna.

En kompetensutveckling för att möta de nya kraven med en utveckling mot "svårare" elever bedöms som angelägen, liksom en utveckling av den skriftliga informationen om elevernas kunskapsutveckling. Att öka volymen undervisning och förbättra kunskapskontrollen anges också som förbättringsområden inom ESS-skolorna.

Bedömning och betyg

Enligt kvalitetsredovisningen har arbetsgrupper sammansatta av lärare i ämnet vid ESS-skolorna utformat lokala betygskriterier i svenska, engelska och matematik. Det genomförs regelbundet ämneskonferenser där normering av kraven sker. Eleverna har tillgång till betygskriterierna och sitt eget åtgärdsprogram.

Elevernas ansvar och inflytande

Varje elev, och i förekommande fall målsman, erbjuds enligt kvalitetsredovisningen att medverka i utformning och uppföljning av åtgärdsprogrammet. Detta utvärderas och revideras successivt under behandlingstiden, dock minst två gånger per termin, och ses som ett mycket viktigt instrument för elev, målsman och lärare.

I åtgärdsprogrammet preciseras elevens mål och hur arbetet mot målet fortskrider. Det viktigaste är dock den dagliga fortlöpande kommunikationen mellan elev och lärare för att lyssna in och tillgodose den enskilda elevens önskemål.

I brukarundersökningen uppger 84% av eleverna/föräldrar att de är nöjda med möjligheterna att vara med och påverka och 80% är nöjda med sina möjligheter att vara med och bestämma.

5.5 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002

? *Minska andelen elever med Icke godkänt i matematik och svenska*

Andelen IG i matematik har ökat senaste året från 2,6 till 3,0 varför detta är ett fortsatt förbättringsområde.

? *Förankring av mål- och resultatstyrning på gymnasieskolorna*

? *Gemensam dialog kring kunskap och lärande, betyg och bedömning*

? *Likvärdiga betygskriterier och kravnivåer*

? *Samverkan mellan bl a kärnämneslärare och karaktärsämneslärare*

? *Öka elevernas insyn i målen för verksamheten och grunderna för bedömningen enligt det målrelaterade betygssystemet*

När det gäller ovanstående strävansmål sker i samtliga fall en positiv utveckling initierad bl a av den uppföljning och utvärdering som skett genom utvärderingsavdelningens samlade arbete. Goda exempel finns på flera skolor såväl vad gäller arbetet med likvärdigheten vid betygssättningen som samverkan mellan lärare. Arbetet inom ovanstående områden bör fortsätta.

? *Efterlevnaden av skolans ordningsregler när det gäller frånvaro, sena ankomster och tobaksrökning inom skolans område.*

Måluppfyllelsen är svårbedömbär. Insatserna bör fortsätta.

5.6 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

- ? Tydliggöra de lokala styrdokumentens (lokal arbetsplan, kvalitetsgarantier och kvalitetsredovisning) funktion i skolans vardagsarbete samt deras anknytning till läroplansmålen
- ? Minska andelen elever med Icke godkänt i matematik och svenska. De stödinsatser och den individualisering som förekommer i skolorna utvecklas ytterligare
- ? Utforma och samordna introduktionskurser för att stödja och hjälpa antagna elever i gymnasieskolans årskurs 1.
- ? Arbetet att göra betygskriterier likvärdiga mellan skolor och mellan lärargrupper inom den enskilda skolan skall fortsätta. Fortbildningsinsatser bör göras med syftet att stödja lärarna i arbetet med lokala konkretiseringar av kursplanemål och betygskriterier.
- ? Erbjuder rektor kompetensutveckling i såväl det mål- och resultatorienterade styrsystemet som bedömning och betygssättning
- ? Elevernas rätt till delaktighet ifråga om fortlöpande information om kursmål och betygskriterier utvecklas
- ? Insatser med syfte att förbättra efterlevnaden av skolans ordningsregler när det gäller frånvaro, sen ankomst och tobaksrökning inom skolans område.
- ? Höja den specialpedagogiska kompetensen vid gymnasieskolorna
- ? Utveckla den skriftliga informationen om elevernas kunskapsutveckling.

6 GYMNASIESÄRSKOLAN

6.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Organisatoriska förutsättningar

I Stockholm skolor studerade år 2003 cirka 360 elever inom gymnasiesärskolan, huvudsakligen vid sju kommunala gymnasieskolor och två kommunala grundskolor. Ca sju procent av eleverna gick i fristående gymnasiesärskolor. Fyra av stadens gymnasieskolor hade en relativt stor andel gymnasiesärskoleverksamhet med mellan 50 och 95 elever. I de tre övriga gymnasierna är särskoleverksamheten liten.

Vid de olika gymnasiesärskolorna hade mellan ca 25% och 50% av de undervisande lärarna en specialpedagogisk utbildning.

Bedömningsunderlag

Föreliggande sammanfattande kvalitetsredovisning för gymnasiesärskolor med staden som huvudman bygger på främst följande underlag:

- ? *Reducerade kvalitetsredovisningar för år 2003 från fem gymnasieskolor med gymnasiesärskola*
- ? *Gymnasiesärskolans resultat i brukarundersökningen för eleverna i denna skolform år 2003 enligt rapporten: Eleverna tycker om gymnasiesärskolan*
- ? *Inspektionsrapport för gymnasiesärskolan sammanställd av stadens gymnasieinspektörer grundad på besök vid fem gymnasiesärskolor*

Lokala styrdokument

Tre gymnasieskolor redovisar att de har en lokal arbetsplan för särskolan, antingen en separat eller att särskolan ingår som en del i skolans lokala arbetsplan.

Fyra av de fem gymnasieskolorna redovisar att samtliga elever inom gymnasiesärskolan har individuella utvecklingsplaner.

Integration och samverkan

Kvalitetsredovisningarna från skolorna beskriver att gymnasiesärskolans personal främst arbetar inom sin egen skolform, men det finns exempel på personal som arbetar i såväl gymnasiesärskola som gymnasieskola. Endast vid en skola deltar särskolepersonalen i hela skolans verksamhet och är ett programområde på samma villkor som skolans övriga programområden.

Vid en skola läser några elever inom gymnasiesärskolan gymnasiekurser, antingen i egen grupp vid särskolan, i skolans läs- och skrivstudio eller integrerade i en grupp. I övrigt ges exempel på lokalintegration samt visst samnyttjande av lokaler. Oftast är det i ämnena gymnastik och musik som gymnasiesärskoleelever integreras med övriga gymnasieelever samt vid t ex friluftsdagar, avslutningar och luciafirande.

En skola beskriver ett lyckat samarbete mellan skolformerna. Under hösten har påbörjats ett samarbete med hantverkspedagogerna som ger eleverna vid de individuella programmen möjlighet att över de organisatoriska gränserna få gemensamma lektioner i hantverk en förmiddag i veckan. Ytterligare exempel är "kill- och tjejgrupper".

En skola beskriver det väl fungerande samarbetet med elevvårdsteam och skolhälsa. När en elev börjar sin utbildning kallar EVT familjen till ett introduktionssamtal. Samtalet ger elev och förälder möjlighet att muntligt komplettera de handlingar och utredningar som följer eleven vid övergången till gymnasieskolan. I samma skola finns även ett väl fungerande samarbete med skolhälsan. Förutom att

hålla i elevvårdsorganisationen svarar skolsköterskan, i samarbete med arbetslagen, för undervisningen av sex- och samlevnad, kostfrågor, hjärt- och lungräddning mm.

Övriga gymnasieskolor beskriver ett mera traditionellt samarbete med skolhälsan genom t ex elevvårdskonferenser, som vanligtvis initieras av särskolans klassföreståndare eller skolpsykologen.

6.2 MÅL

Mål och riktlinjer anges i läroplanen för den frivilliga skolans verksamhet (Lpf94) för följande områden:

- ? Normer och värden
- ? Kunskaper
- ? Bedömning och betyg
- ? Elevernas ansvar och inflytande
- ? Utbildningsval - arbete och samhällsliv

6.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Normer och värden

Ett par gymnasier framhåller i sina kvalitetsredovisningar att handikappmedvetande och livskunskap är en stor del av skolans arbete. Inom ämnet "Vardagskunskap" och "Livskunskap" arbetar lärarna med elevens medvetenhet om sig själv som person och om hans/hennes förutsättningar. I ämnet Livskunskap ingår "Boken om mig själv" där eleven i olika övningar beskriver sig själv, sitt liv med möjligheter och begränsningar, sina behov nu och för framtiden.

Nio av tio elever svarar i brukarundersökningen att de oftast eller alltid känner sig trygga i skolan och 86% att de trivs ganska eller mycket bra i sin skola. Uppskattningen av trygghet och trivsel i gymnasiesärskolan ligger därmed på samma nivå som för övriga gymnasieelever i Stockholm.

När eleverna i enkäten värderar sin skola beträffande undervisning/lärande, trygghet/trivsel, yttre förutsättningar och information/inflytande är fler nöjda än missnöjda i samtliga dessa avseenden. De individuella programmens elever trivs bäst och ger skolan i allmänhet högre betyg än de nationella programmens elever.

Gymnasieinspektörernas erfarenhet från skolbesöken vid gymnasiesärskolorna är att eleverna i allmänhet upplever en stor trygghet på sina skolor. Detta är av särskild vikt eftersom det ofta rör sig om elever som på tidigare skolor har varit mobbade eller utsatta för andra trakasserier. En orsak till den trygga stämningen är ett gediget arbete med värdegrundsfrågor från personalens sida.

Kunskaper

Det pedagogiska arbetet med eleverna utgår i allmänhet, enligt kvalitetsredovisningarna, på ett tydligt sätt från varje elevs individuella förutsättningar. Det finns ett nära samarbete mellan karaktärsämneslärarna för att skapa helhet i utbildningen för eleverna. Ofta finns det på de nationella och specialutformade programmen också ett bra samarbete mellan lärarna i kärnämnen och karaktärsämnen, vilket gör att elevernas utbildning som helhet hänger ihop.

Enligt utfallet i brukarundersökningen anser ungefär en tredjedel av eleverna att de har för få läxor respektive prov. Önskan om större utmaningar är speciellt uttalad bland elever vid nationella program.

Gymnasieinspektörerna konstaterar i sin rapport att diskussionerna om kunskap, om läroplanens mål och hur de nya kursplanerna ska tolkas och användas förefaller vara sällsynta - såväl på de enskilda skolorna som inom gymnasiesärskolan som helhet.

Det verkar vidare finnas en svag tradition av målstyrning på gymnasiesärskolorna och medvetenheten på skolorna om de nationella styrdokumenterna är ofta låg.

Bedömning och betyg

Enligt kvalitetsredovisningarna ger lärarna i allmänhet en god information om elevernas kunskapsutveckling till elever och föräldrar vid utvecklingssamtalen. Dessa är oftast baserade på en noggrann dokumentation av elevernas lärande i form av individuella utvecklingsplaner eller någon form av pedagogiska journaler.

I brukarundersökningen uppger 35% av eleverna att de har en individuell utvecklingsplan medan 23% svarar "nej". 42% svarar "vet ej" vilket antyder brister i hur innehållet kommuniceras med elever och föräldrar.

Det råder enligt gymnasieinspektörsrapporten en osäkerhet hos många lärare om hur betygsättningen ska genomföras. Många kurser pågår parallellt under elevernas fyra utbildningsår och lärarna sätter i praktiken samtliga betyg när eleverna avslutat utbildningen, vilket inte är i överensstämmelse med förordningen. De elever som betyg sätts får dessutom ofta en ganska vag information om sin kunskapsutveckling i förhållande till betygskriterierna och kursmålen. De är därför ofta inte klara över var de befinner sig i sin kunskapsutveckling i relation till kursmålen.

De individuella utvecklingsplanerna är oftast inte heller utformade utifrån målen för kurserna, utan i stället gentemot mer allmänna mål. Detta medverkar också till att kurserna och betygen inte får den avsedda rollen som pedagogiskt verktyg i elevernas kontinuerliga lärande.

Elevernas ansvar och inflytande

Utvecklingssamtalen har som nämnts ovan enligt kvalitetsredovisningarna en stark ställning som instrument för information till elever och föräldrar, men ofta också för den gemensamma planeringen av den fortsatta verksamheten till exempel genom individuella utvecklingsplaner.

Främst inom karaktärsämnena vid de nationella och specialutformade programmen, liksom vid det individuella programmets yrkesträning, har eleverna ofta möjligheter att utifrån sina förutsättningar kombinera ansvarstagande med ett relativt stort inflytande över hur arbetet och lärandet ska genomföras. För de elevgrupper, där detta är möjligt, hålls klassråd, där eleverna kan diskutera sådant som är väsentligt för dem. Brukarundersökningen visar att drygt 60% av eleverna var nöjda med i vilken utsträckning lärarna lyssnade på dem (cirka 25 % lämnade frågan obesvarad).

Gymnasieinspektörerna konstaterar att det ofta saknas medvetna och tydliga strategier för en progression i elevernas ansvarstagande och delaktighet i planering och utvärdering av verksamheten för de elever som har möjlighet att delta i en sådan.

Utbildningsval – arbete och samhällsliv

Samtliga skolor strävar enligt gymnasieinspektörerna aktivt och ofta framgångsrikt efter att anknyta sin verksamhet till det omgivande samhället genom främst APU, annan praktik och studiebesök. De flesta elever på nationella och specialutformade program förefaller dock inte erhålla hela kvoten av de enligt gymnasiesärskoleföreläringen föreskrivna 22 APU-veckorna.

År 2002 upprättades inte någon kvalitetsredovisning för gymnasiesärskolan.

6.4 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

- ? Kompetensutveckling för att tydliggöra och konkretisera gymnasiesärskolans pedagogiska mål
- ? Fortsatt utveckling av form och innehåll i de individuella utvecklingsplanerna
- ? Kompetensutveckling i såväl mål och resultatstyrning som bedömning och betygssättning

7 VUXENUTBILDNING

7.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Organisatoriska förutsättningar

Vuxenutbildningen i staden omfattar grundläggande och gymnasial vuxenutbildning, påbyggnadsutbildning, svenska för invandrare (sfi) och särvux. Den grundläggande och gymnasiala utbildningen för vuxna bedrevs under år 2003 av kommunens tre egna vuxenheter, i mindre omfattning vid fyra kommunala gymnasieenheter samt av 19 externa anordnare. All sfi i Stockholm år 2003 var upphandlad. Undervisningen var utlagd på fem utbildningsanordnare - en intraprenad och fyra entreprenader.

Antalet vuxenstuderande	Antal individer			Omräknat till heltidsstuderande		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Grundläggande vuxenutbildning	1880	1643	2872	1200	906	1364
Gymnasial vuxenutbildning	4229	6240	13624	2700	2625	5643
Påbyggnadsutbildning	962	390	374	614	476	130
Totalt	7071	8273	16870	4514	4007	7137
Svenska för invandrare (sfi)	-	-	-	5070	5200	5410

När det gäller antalet *individer* inom vuxenutbildningen har beräkningssättet ändrats under 2003. Fortsättningsvis avser detta antal samtliga individer som varit studieaktiva någon gång under kalenderåret oavsett tidpunkt för eventuellt studieavbrott. Tidigare siffror har grundats på medelvärdet av antalet studerande under vår- och höstterminen. Detta gör att man inte bör jämföra de senaste åren när det gäller tabellvärden inom olika delar inom vuxenutbildningen. Som *heltidsstuderande* inom grundläggande och gymnasial vuxenutbildning samt påbyggnadsutbildning räknas studerande som läser in motsvarande 400 studiestödspoäng per termin.

Under 2002 och 2003 fattades successiva beslut om nedläggning av *påbyggnadsutbildningen* i egen regi, vilket fortlöpande har minskat studerandeantalet inom denna inriktning.

Inom sfi har en mindre ökning skett under de tre senaste åren av antalet studerande.

Bedömningsunderlag

Föreliggande kvalitetsredovisning för vuxenutbildningen bygger på följande underlag:

- ? *Utbildningsförvaltningens verksamhetsberättelse 2003*
- ? *Utbildningsförvaltningens registrering av kursdeltagare och betyg*
- ? *Kvalitetsredovisningar upprättade av stadens tre egenregionheter*

- ? *Sammanställning av de externa anordnarnas kvalitetsredovisningar upprättad av Vuxenutbildningscentrum, samordnande enhet för utbildning för vuxna*
- ? *Brukarundersökning inom vuxenutbildningen hösten 2003*
- ? *Kvalitetsredovisning för sfi upprättad av SFI-centrum, samordnande enhet för sfi-verksamhet*
- ? *Brukarundersökning inom sfi hösten 2003*
- ? *Enhetsrapporter sammanställda av inspektören för vuxenutbildningen i Stockholm (i den fortsatta texten vuxeninspektören) utifrån hittills gjorda besök hos anordnare med utbildning för vuxna*

7.2 MÅL

Enligt ändringsförordningen (SFS 2001:6499) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet skall kommunens kvalitetsredovisning bygga på skolornas kvalitetsredovisningar och innehålla en bedömning av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts. Mål och riktlinjer anges i läroplan för den frivilliga skolans verksamhet (Lpf94) bl a för följande områden:

- ? Normer och värden
- ? Kunskaper
- ? Bedömning och betyg
- ? Den studerandes ansvar och inflytande
- ? Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Dessa mål utgör i följd rubriker i den följande texten, som också - där så är möjligt - är strukturerad utifrån *mål, resultat och måloppfyllelse, åtgärder för utveckling*. I följande avsnitt 7.3 respektive 7.4 redovisas verksamheten inom den grundläggande och gymnasiala vuxenutbildningen respektive sfi var och en för sig.

7.3 GRUNDLÄGGANDE OCH GYMNASIAL UTBILDNING FÖR VUXNA

Förutsättningar

Vuxenutbildningscentrum (VUC) svarar för den samlade servicen till vuxna som vill börja studera. VUC svarar för information om studier och studiefinansiering, central intagning till vuxenstudier och myndighets-utövning gentemot de externa utbildningsanordnarna. VUC skall också säkerställa likvärdigheten i bedömning och betygssättning mellan de olika verksamheterna. Där sker studie- och yrkesvägledning och den studerande erbjuds möjlighet att testa från vilken nivå i engelska, matematik och svenska som andraspråk utbildningen skall starta. Även validering av tidigare kunskaper kan göras på VUC.

Den kommunala vuxenutbildningen i staden erbjuder ett brett utbud av kurser och rekommenderade studiegångar. Studieorganisationen har som helhet präglats av mångfald och flexibilitet. Studier har kunnat bedrivas på dag- och kvällstid under hela året. Studierna inom den gymnasiala vuxenutbildningen påbörjas vid fem olika tidpunkter under året. Inom den grundläggande utbildningen sker en kontinuerlig intagning. Kurser med olika studietakt erbjuds, liksom i förekommande fall, specialpedagogiska resurser till studerande med olika slag av funktionshinder.

Enligt brukarundersökningen för år 2003 är ca tre fjärdedelar av de studerande nöjda med kursutbudet och informationen om detta. Efter införandet av s k vuxpeng och central intagning är det enligt samma undersökning fler studerande - 58% - som tycker att möjligheten att välja utbildningsanordnare har ökat. År 2002 var andelen 49%.

Drygt hälften av de studerande läser vid Åsö vuxengymnasium, 12% läser vid Västerorts vuxengymnasium och vid Frans Schartau läser 5%. Knappt en tredjedel (30%) studerar hos de 19 externa anordnarna. Jämfört med föregående år är det en fördubbling av andelen studerande i extern regi.

I stort sett samtliga lärare inom egenregi var behöriga. Behörigheten hos de externa anordnarna varierar mellan enheterna. Flera enheter med yrkesutbildning framhåller att utbildare med branschfarenhet är en kvalitetsfaktor och garanti för en god och verklighetsnära kontakt med arbetslivet.

Nästan tre fjärdedelar av de studerande är kvinnor. Hälften av de studerande är under 30 år. Merparten av samtliga studerande - drygt 75% - studerar på gymnasial nivå. Deltidsstudier är något vanligare än heltidsstudier. Genomströmningen är stor; mer än hälften av de studerande har läst under kortare tid än ett år.

Resultat och måluppfyllelse

Normer och värden

De nationella målen inom läroplansområdet Normer och värden anger att skolan skall påverka och stimulera de studerande att omfatta våra gemensamma värderingar, göra medvetna etiska ställningstaganden, respektera andra människors egenvärde och integritet, inte acceptera att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt visa respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv. Värdegrundens kvalitetsredovisningar beskriver på olika sätt arbetet med Normer och värden, i förekommande fall dokumenterat i den lokala arbetsplanen eller annan handlingsplan. I ett par fall utgör kompetensutvecklingsarbetet inom ramen för Växtkraft Mål 3 en viktig plattform för värdegrundsarbetet.

Enligt brukarundersökningen 2003 är de studerande generellt sett mest nöjda med kvalitetsfaktorerna bemötande och omtanke från lärarna och skolpersonalen. Även tider och schemaläggning samt aspekten ordning och reda uppfattas positivt. Det är

mycket få studerande som på det hela taget inte är nöjda med den utbildning som de får: 84% är ganska eller mycket nöjda medan 5% är uttalat missnöjda.

Ovanstående studerandeomdömen sammanfaller med vuxeninspektörens observationer av ett allmänt gott arbetsklimat med lugn och arbetsro inom de enheter som hittills inspekterats. De studerande uttrycker att de blir behandlade på ett vuxet sätt och att arbetsmiljön är anpassad till vuxenstudier. Lärarna och de studerande trivs oftast och känner sig trygga på sin enhet.

Kunskaper

Det mål, som nämns först i läroplanens avsnitt om kunskaper, uttrycker strävan att varje vuxenstuderande så långt det är möjligt tillägnar sig goda kunskaper i genomgångna kurser.

Detta kursmål samverkar med andra läroplansmål inom kunskapsområdet, vilka därför bör ges en mer framskjuten plats i undervisningen för att ge de studerande maximala förutsättningar att lyckas i sitt lärande. Dessa mål uttrycker strävan att de studerande skall kunna använda sina kunskaper som redskap för att formulera och lösa problem och reflektera över erfarenheter; varje studerande utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande.

AR	Grundläggande vuxenutbildning		
	IG	G	VG
2001	13%	55%	32%
2002	12%	58%	30%
2003	19%	51%	30%

Jämfört med år 2002 har andelen IG inom grundläggande vuxenutbildning ökat markant. En av fem studerande når inte målet minst Godkänd i kursen. I motsvarande grad har andelen G minskat.

En bidragande orsak till den ökade antalen IG antas vara den ändrade schablonen för resursberäkning, vilken infördes i samband med upphandlingen av grundläggande och gymnasial vuxenutbildning år 2003. Studerande, för vilka den tidigare bedömningen var att "betygsunderlag saknas", erhåller nu i högre grad betyget IG.

AR	Gymnasial vuxenutbildning			
	IG	G	VG	MVG
2001	12%	31%	36%	21%
2002	14%	31%	35%	20%
2003	19%	29%	31%	21%

Även på gymnasial nivå har andelen studerande med IG kraftigt ökat jämfört med föregående år. Inte heller här når mer än fyra av fem målet minst Godkänd i kursen. Den gymnasiala vuxenutbildningen omfattades 2003 också av upphandling och nya rutiner för avbrottsshantering och resursberäkning. Minskningen av andelen G är inte lika markant på gymnasial som på grundläggande nivå.

AR	Påbyggnadsutbildning			
	IG	G	VG	MVG
2001	5%	36%	48%	11%
2002	6%	34%	60%	0%
2003	6%	33%	61%	0%

En påbyggnadsutbildning innehåller både gymnasiala och lokala kurser. Enbart på de gymnasiala kurserna kan betyget MVG ges. Under 2002 och 2003 fattades beslut om successiv nedläggning av all påbyggnadsutbildning i egen regi, vilket fortlöpande drastiskt har minskat studerandeantalet inom denna inriktning på de gymnasiala kurserna.

Så gott som samtliga utbildningsanordnare kommenterar i kvalitetsredovisningarna sina enhetsvisa utfall vad gäller studieresultaten. Inte minst för att kunskapsmålen skall uppnås lägger de flesta vuxenheter också stor vikt vid att kartlägga och analysera orsakerna till studieavbrott.

I genomsnitt fullföljer ungefär fyra av fem studerande sina påbörjade studier inom vuxenutbildningen som helhet. Andelen avbrott är enligt kvalitetsredovisningarna större på enstaka kurser jämfört med rekommenderade studiegångar.

Nedanstående uppräknade fångar upp ofta refererade orsaker till avbrott:

- ? Erbjudande om arbete
- ? Ensamstående föräldrar har problem med barnpassning
- ? Den studerande har sociala problem
- ? Hög arbetsbelastning - den studerande arbetar och studerar samtidigt
- ? Otillräckliga kunskaper i svenska språket

Många studerande upplever svårigheter med reglerna runt studiemedel, i första hand det antal studiepoäng man måste läsa in för fullt studiestöd. Detta medför att man i vissa fall försöker läsa upp till fyra-fem kurser samtidigt, vilket många av de studerande inte har förutsättningar att klara.

Skolledning och lärare på enheterna vidtar såväl kortsiktiga som långsiktiga åtgärder för att förbättra måluppfyllelsen vad gäller kunskapsmålen och att förebygga studieavbrott. Exempel:

- ? Utökad lärarkontakt under kurs tiden
- ? Räknestuga, datastuga och mediatek och möjlighet till läxhjälp i de flesta kärnämnen
- ? Stöd till kursdeltagare med läs- och skrivsvårigheter

? Rekommenderade studiegångar som leder till förbättrad studiesocial miljö och utökad lärarkontakt

? En effektivare studierådgivning

Vid en av stadens enheter har studieavbrotten kartlagts i ett större projekt. Resultatet är dokumenterat i en rapport november 2003.

I brukarundersökningarna år 2002 och 2003 är det en lika stor andel studerande - knappt 20% - som anger att de har problem att följa undervisningen på grund av att de har bristande kunskaper i svenska. Ca 30% menar att studietakten är för hög. Resultaten antyder att kraven på kunskaper i svenska och kursernas svårighetsgrad bör presenteras tydligare för att underlätta för de studerande att bättre anpassa sitt val av kurs/utbildning till sina förkunskaper.

De faktorer som de studerande är minst nöjda med när det gäller undervisningen avspeglas i resultatet av brukarundersökningen: lärarnas information om hur man ligger till (utvecklingssamtal), lärarnas förmåga att möta de studerandes förkunskaper och förmåga att individualisera undervisningen samt möjligheterna att få individuellt stöd och hjälp. De två sistnämnda aspekterna tycks enligt brukarundersökningen fungera något bättre hos de externa anordnarna. I övrigt är, enligt samma undersökning, de studerandes åsiktsskillnader små mellan egen och extern regi i de aspekter som berör undervisningskvaliteten.

Vuxeninspektören har vid sina hittills genomförda besök funnit att individualisering av studierna inte är allmänt förekommande. Vuxenstudier är komprimerade över tid och det finns litet utrymme för lärarna att se och fullt ut kunna beakta varje studerandes tidigare erfarenheter och nuvarande behov. Validering av tidigare kunskaper förekommer enligt vuxeninspektören sparsamt, liksom lärarnas möjlighet att kunna möta den studerandes behov av hjälp under kursens gång.

Exempel på försök att möta individuell efterfrågan på stöd finns i så kallade studieverkstäder - matematikstuga, räknestuga, datastuga, språkstudio etc - där den studerande kan få ett mer individuellt bemötande, stöd och hjälp av handledare utanför ordinarie lektionstid. Det finns en tendens att de studerande väljer studieverkstad i stället för vanlig lektion, vilket gör att antalet studerande där blir fler och fler.

De externa anordnarna, som oftast är jämförelsevis små till antalet studerande, synes enligt den hittillsvarande inspektionen vara något bättre på att möta de studerande: dels genom alternativa undervisningsformer, dels genom ett mer aktivt personligt bemötande av den studerande. Dessa iakttagelser stämmer enligt ovan också med resultatet från brukarundersökningen 2003.

Bedömning och betyg

Skolan skall sträva mot att varje studerande tar ansvar för sitt lärande och sina studieresultat och kan bedöma sina studieresultat och utvecklingsbehov i förhållande till kraven i kursplanerna. Dessa mål uttrycker en viktig del av läroplanens

kunskapssyn, nämligen att de studerande ska ha möjlighet att vara aktiva i samt välinformerade och medvetna om läroprocessen. Kursplanemål och betygskriterier skall förmedlas till de studerande på ett sådant sätt att de fortlöpande kan förstå och relatera till dem.

Kvalitetsredovisningarna ger flera exempel på vuxenheter där det regelbundet förs diskussioner om hur lärarna ska bedöma och sätta betyg på de studerandes prestationer i relation till läroplanens mål och gällande betygskriterier. Flera enheter ger också de studerande fortlöpande information om kravnivåer på såväl kurser som enskilda kursmoment. Vuxenstuderande är generellt sett mycket betygsmedvetna och många gånger också stressade av prestationskrav. Detta ställer särskilda krav på lärarnas förmåga att både sporra de studerande till goda prestationer och dämpa deras prestationer. Enheten redovisar hur de studerandes tidigare förvärvade teoretiska och praktiska erfarenheter vägs in vid betygssättningen. Det är viktigt att den studerande utöver läroplanens mål också når sina egna studiemål. Återkopplingen till den studerande sker under kursens gång, liksom den avslutande utvärderingen, vilket bidrar till ökad självinsikt hos de studerande och en bättre förmåga att bedöma de egna prestationerna.

Nedan ges exempel på åtgärder som i övrigt föreslås i kvalitetsredovisningarna för att uppnå likvärdighet vid bedömning och betygssättning.

- ? Gemensamma prov och gemensam bedömning av dessa
- ? Förankring av Skolverkets betygskriterier hos alla lärare
- ? Studiedagar gällande tillämpning av betygskriterier och samsyn vid betygssättning
- ? Ett bättre utnyttjande av konferenstiden för diskussioner kring avbrott, bedömning och betyg med syfte att uppnå samsyn i dessa frågor
- ? Nationella provet som ett viktigt redskap i samband med betygssättningen

Vilket genomslag får då dessa intentioner och åtgärder i vuxenutbildningens vardag?

Brukarundersökningen visar att en av de faktorer som allmänt sett får mest kritik av de studerande är lärarnas bristande information om hur man ligger till i förhållande till kursmålen, t ex genom utvecklingssamtal.

Vuxeninspektörens enhetsrapporter pekar här i samma riktning: En lokal uttolkning av kursmål och betygskriterier görs inte i den omfattning som möjliggör för den studerande att ta ett större ansvar och aktiv del i studierna. Många av de studerande informerades om Skolverkets mål och kriterier, men dessa användes inte som verktyg i den fortsatta undervisningen och det var oklart för de studerande hur betygssättningen skedde i förhållande till dessa mål och kriterier.

Den studerandes ansvar och inflytande
--

Skolan skall sträva mot att varje studerande tar personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö och aktivt utövar inflytande över sin utbildning.

De flesta enheter redovisar i kvalitetsredovisningarna ett arbete, som på olika sätt syftar till att främja de studerandes ansvarstagande i och inflytande över sin studiesituation. Detta arbete kan dock möta speciella hinder inom vuxenutbildningen. Kulturella skillnader, språkliga problem och en kort men intensiv studietid gör det ofta svårt att engagera de studerande i t ex studieråd eller konferenser.

Flera enheter har introduktionsdagar eller introduktionsveckor med olika innehåll för att ge de studerande möjlighet att själva planera sina studier på ett optimalt sätt: Föreläsningar t ex i studieteknik, kost och motion, stresshantering, avslappning, konflikthantering, introduktion i bibliotek; kurser i grammatik, repetitionskurser i matematik för olika nivåer.

Det ges även exempel på mindre kurser med temat "Vad krävs för att få MVG?", eller "Hur man lyckas med sina studier". Introduktionsveckan inleds i ett fall med ett informationsmöte om studieekonomi som CSN ansvarar för, följt av ett introduktionsmöte i skolledningens regi.

För att främja de studerandes ansvar och inflytande arbetar några externa anordnare med en introduktion enligt nedanstående struktur:

- ? Info om utbildningen
- ? Genomgång av betygsriterier
- ? Studieteknik
- ? Intervjuer med samtliga studerande
- ? Startsamtal samt samtal under utbildningen vid behov
- ? Upprättande av individuell studieplan

I brukarundersökningen för 2003 var de studerande generellt sett *minst* nöjda med sina möjligheter att påverka utbildningens uppläggning och utformning. Var sjätte studerande var här missnöjd.

Denna bild sammanfaller i hög grad med de hittills gjorda erfarenheterna av vuxeninspektören. Anordnarna gör övergripande utvärderingar varje termin. På kursnivå överlåter de flesta anordnare ansvaret för utvärdering till den enskilde läraren. Resultaten från dessa utvärderingar återkopplas sällan till skolledningen eller till de studerande. Följden blir att utvärderingarna sällan diskuteras och blir föremål för mer utvecklande och varaktiga pedagogiska åtgärder inom de olika verksamheterna. Utvärderingssamtal lärare - studerande förekommer vid de hittills besökta enheterna i liten utsträckning. Betygsamtal i samband med prov etc är mer förekommande, men ligger då i allmänhet i slutet av terminen/kursen. Den studerande får på så sätt svårt att ta ett mer kontinuerligt personligt ansvar för sina studier och att kunna påverka sitt lärande på det aktiva sätt som läroplanen beskriver.

Utbildningsval - arbete och samhällsliv
--

Läroplansmålen uttrycker bl a strävan om nära samverkan med arbetslivet, med universiteten och högskolorna och med samhället i övrigt.

Samverkan med universitet och högskolor krävs för att de studerande skall få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser på den utbildning han/hon går, vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att vuxenutbildningen samarbetar med arbetsliv och branschorganisationer om den yrkesinriktade utbildningen.

De flesta anordnare av yrkesinriktade kurser anger i sin lokala arbetsplan eller annat dokument att skolan skall utveckla goda och nära kontakter med arbetsliv och näringsliv inom de yrkesområden där man bedriver utbildning. Man önskar successivt anpassa innehållet i sin verksamhet så att kursdeltagaren efter genomgången utbildning finner att den har aktualitet på arbetsmarknaden.

Nedan ges ett axplock av kontakter och aktiviteter som anordnare anger i sina kvalitetsredovisningar:

- ? Studiebesök på för branschen viktiga arbetsplatser
- ? Kontakter genom arbetsplatsförlagd utbildning (APU)
- ? Via gruppuppgifter, projektarbeten, fallstudier och seminarieövningar söker man förbereda de studerande för arbetslivet inom yrkesområdet.
- ? Realistiska uppdrag mot företag ger de studerande insikter inom yrkesområdet
- ? Föreläsare från bransch och högskola ingår som viktiga delar i undervisningen
- ? Annat pedagogiskt samarbete med universitet och högskola

I vuxeninspektörsrapporterna framhålls att målet med studier inom vuxenutbildningen enligt de nationella styrdokumenterna i första hand skall leda vidare till arbete eller högre studier. Omvärldsbevakningen och anpassningen till arbetsliv och högskolor är i allmänhet, trots ovanstående goda exempel, sparsamt förekommande vid hittills besökta verksamheter. Undantagen finns i regel hos de verksamheter som har yrkesutbildning eller de som har eftergymnasiala utbildningar.

7.4 SVENSKA FÖR INVANDRARE, sfi

Förutsättningar

All sfi i Stockholm år 2003 var upphandlad och bedrevs hos fem utbildningsanordnare - en intraprenad och fyra entreprenader. *SFI-centrum* tar emot alla invandrare och flyktingar som söker till stadens sfi. Där registreras, testas och kartläggs de sökande och tilldelas studietimmar. De får sedan i mån av plats välja anordnare och skola.

Under år 2003 har totalt omkring 10145 personer deltagit i stadens sfi-undervisning. Ca 10% av deltagarna är analfabeter och ytterligare ca 30% har kort utbildning från hemlandet.

Utöver den ordinarie undervisningen finns också alternativ sfi för personer som av olika anledningar, oftast psykosociala, inte kan delta i ordinarie sfi. Denna verksamhet

har haft 87 deltagare under 2003. På SFI-centrum finns även en hörselpedagog och hörselskadade invandrare har fått anpassad undervisning. För synskadade har särskild undervisning funnits hos Liber Hermods AB i Västertorp.

I januari 2003 infördes en ny kursplan med tre olika studievägar och fyra kurser. Några nationella betygskriterier hade under 2003 ännu inte tagits fram. SFI-centrum har tagit fram slutprov för kurserna A, B och C som genomförts hos samtliga anordnare sedan april 2003. För kurs D används nationella provet i sfi.

Stadens organisationen av sfi präglas av mångfald och flexibilitet med särskilda resurser för att tillgodose individens behov. Samtliga anordnare har dag- och kvällskurser, några har distanskurser. Alla tar emot nya studerande varje vecka i en introduktionskurs som varierar mellan en dag och ett par veckor, varefter de studerande placeras ut i ordinarie grupper. Lokalerna hos samtliga anordnare är anpassade för handikappade.

Även för år 2003 genomfördes på Utbildningsförvaltningens uppdrag en brukarundersökning bland sfi-studerande. I likhet med de två föregående åren är ca 60% av de studerande kvinnor, lika många är under 35 år och de flesta har bott 1 - 5 år i Sverige. Fyra av fem läser på dagtid, resten på kvällstid.

De studerande är nöjda med sin kontakt med SFI-centrum; 88% är nöjda med personalen vid SFI-centrum, 80% med den information SFI-centrum gett om skolorna och 74% med informationen de fått om reglerna för sfi. Rätten att välja utbildningsanordnare infördes år 2001. En jämförelse med förra årets resultat visar att fler studerande i år än förra året uppger att de fick börja studera där de önskade.

Resultat och måluppfyllelse

Normer och värden

De nationella målen för de frivilliga skolformerna anger här att skolan skall påverka och stimulera de studerande att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar, göra medvetna etiska ställningstaganden, respektera andra människors egenvärde och integritet, inte acceptera att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt visa respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

I SFI-centrums kvalitetsredovisning är beskrivningen av arbetet med värdegrundsfrågor relativt kortfattad. Eftersom kunskaper om normer och värderingar i det svenska samhället ingår i målen för kursplanen för sfi förutsätts arbetet inom detta läroplansområde ingå som en naturlig del i sfi-undervisningen.

I brukarundersökningen finns för närvarande inte heller någon specifik fråga som fångar upp de studerandes uppfattning om skolans arbete kring normer och värden.

Vuxeninspektören har hittills hunnit besöka endast en av fem sfi-enheter. Intrycket av värdegrundsarbetet från denna inspektion, är att verksamheten utmärktes av gott

arbetsklimat präglat av arbetsro, ordning och reda samt engagerade lärare. Ingen av de studerande hade upplevt någon form av mobbing eller trakasserier på skolan, vilket inte heller fanns några tecken på under inspektionsperioden. Det fanns en beredskap hos lärare och skolledning om något i den riktningen skulle inträffa.

Kunskaper

Enligt läroplanen skall skolan sträva mot att varje studerande tillägnar sig goda kunskaper i genomgångna kurser.

Staden har här formulerat ett lokalt mål: Kunskaperna mäts med hjälp av andelen studerande som erhåller betyg. Efter tilldelat antal timmar skall 80% av de studerande inom sfi ha erhållit betyg.

Utbildarna/lärarna arbetar enligt kvalitetsredovisningen med deltagarna mot kursplanens mål. De studerande som inte uppnått målen för kurs A, B och C får oftast en förlängd kurstid, vilket har visat sig ge goda resultat.

Det sammanlagda resultatet på A, B och C- kurserna, 68% godkända, är något bättre jämfört med totalresultatet för motsvarande delkurser år 2002, där 60,5% blev godkända.

Stockholms stad har enligt ovan formulerat målet att minst 80% av de studerande skall klara sitt kursmål. Flera orsaker anges i kvalitetsredovisningen till att detta mål inte uppnåtts:

- ? Ett antal sfi-studerande har stor frånvaro
- ? Grupperna är stora
- ? En del studerande läser sfi för att erhålla försörjningsstöd trots att de inte är i den fysiska och/eller psykiska kondition som krävs för att klara studierna
- ? De studerandes fria val av anordnare har inneburit att vissa mindre studerande-grupper, t ex analfabeter, har fördelats på sju utbildningsenheter. Anordnarna har härigenom inte haft möjlighet att nivågruppera, eftersom de inte kan ha för små studiegrupper.

När det gäller *studieavbrotten* skrivs enligt de nuvarande reglerna studerande som varit frånvarande 31 dagar ut. Har de läkarintyg kan de börja igen så snart de återanmäler sig, men har de avbrutit av annat skäl får de som regel vänta tre månader på ny start. Detta gör att ett antal studerande går ut och in i systemet. Det är därför svårt att få fram en rättvisande siffra för andelen avbrott.

Vanliga orsaker är arbete, barnafödande eller andra familjerelaterade orsaker, sjukdom, flytt till annan kommun eller i vissa fall övergång till annan utbildning, projekt eller praktik. För omkring 20% av avbrotten var anledningen okänd. Vid en tidigare gjord uppföljning av dem som avbrutit studierna av okänd anledning visade det sig att orsakerna var desamma som nämnts ovan.

Närvaroandelen under året var i genomsnitt 67% vilket inte innebär någon förändring jämfört med 2002. Orsaker till frånvaro är oftast sjukdom eller familjeskäl,

i vissa fall också oregelbundna arbetstider - framför allt på kvällskurserna. Kvalitetsredovisningen visar att det är en mindre andel av de studerande som står för en stor del av frånvaron. Anordnarna har arbetat intensivt med att öka närvaron. Man skriver samarbetsavtal med de studerande, har stämpelklocka, lärare/utbildare skickar brev eller ringer hem till studeranden som inte varit närvarande under 14 dagar.

Enligt brukarundersökningen är 79% av de studerande på det hela taget ganska eller mycket nöjda med sina studier på sfi, vilket är en ökning jämfört med tidigare. Av särskilt stor betydelse för ett positivt ställningstagande är att den studerande anser att hon/han hamnat i rätt grupp, är nöjd med lärarna och inte behövt byta lärare ofta.

Oförändrat mot föregående år är att mer än varannan har bytt lärare och nästan var femte ofta. Det är viktigt att de studerande i sin utbildning möter olika lärare, men resultaten i brukarundersökningen antyder att många av de studerande tycker sig ha fått byta lärare alltför ofta.

Knappt 75% uppger att de har en individuell studieplan, en ökning jämfört med de två tidigare mätillfällena. Andelen studerande som upplever problem i samband med studierna har sjunkit kraftigt. År 2003 ansåg 37% att det finns vissa problem kring studierna vid sfi jämfört med 66% år 2001 och 62% 2002.

I vuxeninspektörens rapport från den besökta sfi-skolan finns exempel som bekräftar flera av de studerandes generella bedömning i brukarundersökningen i frågor som rör undervisningen. Det är ordning och reda på skolan och undervisningsmiljön upplevs av de studerande som "trygg och lugn".

Bedömning och betyg

Skolan skall sträva mot att varje studerande tar ansvar för sitt lärande och sina studieresultat och kan bedöma sina studieresultat och utvecklingsbehov i förhållande till kraven i kursplanerna. Kursplanemål och betygskriterier skall förmedlas till de studerande på ett sådant sätt att de förstår och kan relatera till dem.

Enligt kvalitetsredovisningen deltar rektor eller biträdande rektor vid samtliga betygskonferenser för att säkerställa likvärdigheten i betygssättningen mellan olika anordnare. Pedagoger från SFI-centrum genomför i samarbete med lärare/utbildare hos anordnarna de muntliga delarna av proven för kurs A, B och C. De skrivna delarna bedöms av pedagoger på SFI-centrum.

Enligt brukarundersökningen samtalar två av tre studerande minst en gång i halvåret, oftast varje månad, med läraren om sina studier - en ökning jämfört med tidigare. De studerande anser att viktiga egenskaper hos läraren är att denne är tydlig i vilka krav som ställs på de studerande, att han/hon talar om resultatet och vad de ska förbättra sig på.

Vuxeninspektören konstaterar att en diskussion runt betygssättning och bedömning i förhållande till riktlinjerna i de nationella styrdokumenterna i ett studerandeperspektiv framstår som en angelägen utvecklingsinsats.

De studerandes ansvar och inflytande

Skolan skall sträva mot att varje studerande tar personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö och aktivt utövar inflytande över sin utbildning

Som framgått av föregående avsnitt är ovanstående mål till stora delar förutsättningar för och integrerade i målen vad gäller såväl Kunskaper som Bedömning och betyg.

Enligt kvalitetsredovisningen kommer många av deltagarna i sfi från skolsystem där de studerandes eget ansvar och inflytande inte diskuteras. Det är därför en lång väg för många studerande och ett enträget arbete för läraren/utbildaren att ge vuxna studerande förståelse för den syn på inläring och aktivt deltagande som tillämpas i all vuxenutbildning.

Det är också enligt kvalitetsredovisningen svårt att ha väl fungerande studeranderåd eftersom genomströmningen är stor och det tar en tid innan de studerande kan så pass mycket svenska att detta blir det gemensamma språket. Olika former av klass- och deltagarråd har ändå prövats och samtliga anordnare har någon form av regelbundna möten med sina studeranderepresentanter.

Trots en ökning jämfört med de två tidigare brukarundersökningarna anger endast knappt 75% av de studerande att de har en individuell studieplan, en förutsättning för det personliga ansvarstagandet och det aktiva inflytandet över studierna. Samma ungefärliga andel - 75% - anser att de har inflytande och kan påverka arbetssättet under lektionerna.

Vuxeninspektörens erfarenhet från sitt sfi-besök är att lärarna är lyhörda för de studerandes synpunkter i den dagliga verksamheten. Planering tillsammans med de studerande är inte alltid lätt att genomföra i en verksamhet som hela tiden förändras i sin personsammansättning. Sfi-studerande har inte heller enligt inspektörens uppfattning alltid en vana att ta del i och ha inflytande över undervisningen och dess innehåll.

Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Läroplansmålen under denna rubrik uttrycker skolans strävan om nära samverkan med arbetslivet, universiteten, högskolorna och samhället i övrigt.

I upphandlingen om sfi-undervisningen ingick inte praktik men några av anordnarna har ändå haft praktikansvariga som hjälpt studerande med formaliteter kring praktik. Anordnare har enligt kvalitetsredovisningen samarbetat med t ex stadsdelar, frivilligorganisationer, Stockholm Matchning, Kista Open Academy, bibliotek, företag, museer, teatrar, skolor, olika nätverk.

Cirka 65% av de studerande uppger enligt brukarundersökningen att det är vanligt att de gör studiebesök. Däremot är besök från företag och/eller utomstående personer relativt ovanliga i skolan. De studerande önskar betydligt fler sådana besök.

7.5 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002

Grundläggande och gymnasial vuxenutbildning, påbyggnadsutbildning.

- ? *Insatser för att minska andelen studerande som får betyget Icke Godkänd*
På grund av ändrade förutsättningar för betygsättningen - se texten - är denna måluppfyllelse svårbedömd. Insatserna bör fortsätta.
- ? **Mer studie- och yrkesvägledning till de studerande innan studierna påbörjas samt tillgång till studie- och yrkesorientering alternativt kuratorshjälp när studierna kommit i gång**
- ? **Omforma alla nationella kursmål till lokala mål för att hjälpa de studerande att förstå vilka krav som gäller**
- ? *Kursplaneringen bör i högre grad innehålla åtgärder som utgår från att många studerande har problem med svenska språket*
- ? *Förbättra bedömaröverensstämmelsen*
- ? *Utveckla ytterligare metoder och arbetsformer så att den studerande kan ta ett större eget ansvar för sina studier*

Enligt kvalitetsredovisningarna pågår ett utvecklingsarbete vad gäller samtliga ovanstående strävansmål. Det finns goda exempel på enheter där man nått goda resultat inom ett eller flera av dessa områden. Arbetet bör fortsätta för att ytterligare öka måluppfyllelsen.

Svenska för invandrare (sfi)

- ? *Insatser för att öka andelen studerande som klarar sfi med godkänt resultat.*
68% av de studerande är godkända år 2003, vilket är något bättre jämfört med 2002, då 60,5% blev godkända. Stockholms stad har dock formulerat målet att minst 80% av de studerande ska klara sitt kursmål, varför ett fortsatt arbete att öka måluppfyllelsen är angeläget.
- ? *Fortsatt arbete för att öka närvaron.*
- ? *Ökat stöd till de studerande för att koppla sitt lärande till utbildningsmålen och ansvarstagande för sin kunskapsutveckling.*
Inom dessa områden bör arbetet fortsätta med att öka måluppfyllelsen.

7.6 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

- ? Tydliggöra de lokala styrdokumentens (lokal arbetsplan, kvalitetsredovisning, lokala policydokument etc) inbördes koppling och funktion inom vuxenutbildningen samt deras anknytning till läroplansmål och programmål
- ? Fortsatt arbete för att minska andelen med betyget Icke Godkänd i samtliga kurser inom vuxenutbildningen. De stödinsatser och den individualisering som förekommer i skolorna bör utvecklas vidare.
- ? Fortsatt arbete för att öka närvaron och minska antalet studieavbrott
- ? Utveckla former för validering av formella och informella kunskaper
- ? Fortsatt utvecklingsarbete att göra betygskriterier och kravnivåer mer likvärdiga
- ? Insatser för att öka den studerandes rätt till delaktighet och fortlöpande information om kursmål och betygskriterier
- ? Fortsatta insatser görs för att öka den studerandes inflytande över hur undervisningen skall utformas. Insatser görs för att få studeranderåden att fungera
- ? ~~Öka~~ Öka samverkan med arbetsliv och högskolor
- ? Fortsatt utveckling av samarbetsprojekt mellan skolorna och med stadsdelarna. Utöka kombinationen av sfi och grundläggande/ gymnasial vuxenutbildning.

8 VUXENUTBILDNING FÖR UTVECKLINGSSTÖRDA (SÄRVUX)

8.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Organisatoriska förutsättningar

Genom samverkansavtal ansvarar Särvox-enheten i Stockholm stad även för särvox i åtta kranskommuner: Ekerö, Huddinge, Nacka, Salem, Solna, Sundbyberg, Värmdö och Upplands Bro. Undervisningen bedrivs i två lokaler centralt i Stockholm samt i anslutning till ca 15 dagliga verksamheter i Stor-Stockholm.

Under år 2003 var det totala antalet studerande per termin i genomsnitt 275 personer, varav 186 var folkbokförda i Stockholm. Kurser erbjöds motsvarande följande nivåer (antalet studerande inom parentes): träningskola (64), grundsärskola (135) och gymnasial särvox (76).

<u>Gruppstorlek</u>	<u>Antal stud 2003</u>	<u>Antal stud 2002</u>
Ensamstuderande	44	83
Grupper med 2 -3 studerande	186	149
Grupper med 4 - 5 studerande	43	55
Grupper med 6 - 7 studerande	54	46
Grupper med 8 - 12 studerande	50	52

Under höstterminen 2003 hade särvox 19 heltidsanställda lärare. Alla lärare utom en hade formell kompetens som speciallärare eller specialpedagog. En studie/yrkesväg-

ledare var projektanställd under mars till december, övriga elevvårdsfunktioner saknades.

Bedömningsunderlag

- ? *Särvux-enhetens kvalitetsredovisning för verksamheten*
- ? *Brukarundersökning för år 2003 genomförd bland samtliga studerande vid Särvux i Stockholm inklusive de åtta samverkanskommunerna.*

8.2 MÅL

Mål och riktlinjer anges i läroplanen för den frivilliga skolans verksamhet (Lpf94) för följande områden:

- ? Normer och värden
- ? Kunskaper
- ? Bedömning och betyg
- ? Elevernas ansvar och inflytande
- ? Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Nedanstående avsnitt redovisar dessa läroplansmål i följd. Beskrivningen av målen framgår av föregående avsnitt 7.2.

8.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Normer och värden

Kursen i Livskunskap och de arbetslivsinriktade kurserna tar enligt kvalitetsredovisningen i stor utsträckning upp värdegrundsfrågor. Målgruppens problematik utifrån olika slag av funktionshinder, gör att många frågeställningar med anknytning till värdegrundsfrågor kommer upp i olika sammanhang. Det är en viktig del av undervisningen att möta och ta upp de frågeställningar eleverna för fram.

Resultatet från brukarundersökningen visar att inte mindre än 87% av de studerande alltid trivs i särvux; endast 1% menar att de aldrig gör det. Drygt hälften av de studerande säger till andra att det är bra i särvux.

De studerandes erfarenheter innan de börjat på särvux har inte alltid varit positiva. Många av de öppna svaren på frågan varför de går i särvux vittnar om det, liksom att 45 % anger att de tidigare varit utsatta för mobbing. Nu som vuxenstuderande är de betydligt mindre utsatta, 5 % svarar att de ibland blir mobbade i särvux, enbart 1% känner sig alltid mobbad.

Kunskaper

Enligt kvalitetsredovisningen avslutade 100 personer sina studier vårterminen 2003 och skrevs ut från särvux. På träningsskolnivå gavs 16 intyg. I enstaka ämnen på

grundsärskolenivå och gymnasial nivå gavs 54 intyg och 66 betyg, varav 57 Godkänd och 9 Väl godkänd.

Brukarundersökningen år 2003 visar att de studerande i särvux generellt sett är nöjda med lektionerna och lärarna. De tycker att de lär sig bra saker och får den hjälp de behöver. De studerande anser vidare att de har användning av det de lär sig i arbetet, i hemmet samt under fritiden.

De flesta svarade på enkätens öppna fråga om orsaken till varför de sökt till särvux. Var tionde går i särvux för att förbättra sina kunskaper i svenska. En tredjedel anger ett vidare perspektiv, som att få kunskap och att det är roligt att lära sig. Att lära sig främmande språk, data, lära sig läsa och skriva, en bättre möjligt till arbete är andra orsaker som nämns.

Bedömning och betyg

Kvalitetsredovisningen beskriver att arbetslag och andra lärarkonstellationer tar upp innehåll, upplägg och bedömning av olika ämnen/kurser. Under diskussioner i verksamheten berörs ofta frågeställningar kring kunskap, individens behov och förutsättningar kopplade till målsättningen och användningen av förvärvade kunskaper.

Elevernas ansvar och inflytande

Genom det i kvalitetsredovisningen beskrivna konferenssystemet *First class* finns möjligheter till e-postkontakt och utbyte mellan både lärare och andra studerande.

I brukarundersökningen 2003 svarade 82% av de studerande att läraren alltid lyssnade på de studerande medan 1% ansåg att läraren aldrig gjorde det.

Utbildningsval – arbete och samhällsliv

Enligt kvalitetsredovisningen arbetar man i de arbetslivsinriktade kurserna direkt med utbildningsval och arbetsliv, men också med andra områden inom samhällslivet. Studiebesök vid riksdagshuset, arbetsplatser och besök på bibliotek, museum m m exemplifierar detta.

I ett delprojekt inom Framtidsvalet har en arbetslivsförberedande utbildning "På väg mot arbete" utarbetats och prövats. Kursen vänder sig till personer med lindrig utvecklingsstörning som är arbetslösa eller inte har adekvat sysselsättning med behov av kunskaper inom arbetslivsområdet. I kursen ingår samverkan med studie- och yrkesvägledare, som är sökande, studerande och företrädare behjälplig i frågor kring arbetsliv och utbildningsval.

8.4 UPPFÖLJNING AV KVALITETSREDOVISNINGEN 2002

- ? *Öka antalet undervisningstimmar i genomsnitt för elev/vecka*
- ? *Arbetet med att minska antalet studerande som erhåller enskild undervisning ska fortsätta*

Dessa åtgärder har genomförts. En miniminivå på minst två timmar per elev/vecka har införts, och det genomsnittliga antalet undervisningstimmar har ökat från 2,7 till 3,3 timmar i genomsnitt per elev/vecka. Dessutom har prioriterade elever givits fler antal undervisningstimmar. Antalet studerande med enskild undervisning har härigenom minskat.

- ? *Utveckla arbetet med individuella studieplaner så att övergripande målsättningar diskuteras och utvärderas tillsammans med de studerande.*

Alla studerande har nu individuella studieplaner. De görs i samverkan mellan elev och lärare och utvärderas kontinuerligt.

- ? *Insatser med studie- och yrkesvägledning ska skapa bättre förutsättningar för de studerande att ha realistiska och nåbara målsättningar med sina studier.*

En studie- och vägledningsfunktion upprätthållen med hjälp av en projektanställning har utvärderats och resulterat i en fast anställning.

8.5 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

- ? Utvärdera och diskutera förutsättningarna för elever och studiegrupper, vilket kan bidra till att studie- och arbetsklimat ytterligare förbättras
- ? Utveckla kursen "På väg mot arbete"
- ? Fortsatt utveckling av studie- och yrkesvägledarfunktionen
- ? Fortsatt utveckling om form och innehåll i de individuella studieplanerna

RESERVATIONER M.M.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Mikael Söderlund m fl (m) till förmån för eget förslag till beslut, enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta

1. att delvis godkänna och överlämna kvalitetsredovisningen för skolväsendet för år 2003 till kommunstyrelsen.
2. att därutöver anförda följande:

I "Kvalitetsredovisningen av skolväsendet i Stockholms stad 2003" dokumenteras resultatet av socialdemokraternas första år som ansvariga för stadens skolor och förskolor. De tog över efter en borgerlig majoritet som genomförde stora satsningar på de prioriterade kärnområdena. Inte minst skolan fick förbättrade villkor med ökad valfrihet och förstärkta resurser. Socialdemokraterna har under sitt första år vid makten fört en politik i rakt motsatt riktning. Deras politik har kraftigt försämrat den ekonomiska utvecklingen i Stockholm. En av de allvarligaste följderna är att antalet arbetslösa i åldersgruppen 18-24 år ökade med nära 40 procent under 2003.

Som ett resultat tvingas socialdemokraterna svika en rad vallöften. Det märks inte minst inom utbildningsnämndens verksamhetsområde.

- ✗ Barngrupperna i förskolan har inte minskats med två barn som utlovats, istället ökar de på många håll.
- ✗ Beslutet om att införa tak för antalet barn på dagis må vara fattat formellt, men är långt ifrån uppfyllt.
- ✗ Trots löften om att erbjuda likvärdiga villkor mellan fristående och kommunala anordnare har majoriteten ständigt försämrat villkoren för fristående förskolor och skolor.
- ✗ Löftet om att erbjuda alla 10-12-åringar möjlighet att delta i en fritidsklubb är inte heller realiserat.

Utöver de svikna vallöfterna ser vi en total avsaknad av idéer om hur Stockholms skolor och förskolor ska bli bättre. Framförallt saknar majoriteten varje ansats till att förtydliga ansvaret och sätta upp tydliga och mätbara mål för förskolornas och skolornas verksamhet. Istället väljer socialdemokraterna att i sitt förslag till ny skolplan ta bort flera av de viktiga verktyg för måluppfyllelse som den förra moderatledda majoriteten initierade.

I detta avseende skiljer de sig inte från den socialdemokratiska regeringens skolpolitik. Resultaten talar för sig själva. I dagens svenska skola är det alltför många elever inte uppnår godkända resultat. En av fyra elever lämnar grundskolan utan fullständiga kunskaper, en av tio elever uppnår inte behörighet till gymnasieskolans nationella program, tre av tio elever fullföljer inte sina gymnasiestudier inom föreskriven tid och en av åtta elever i årskurs nio har så bristande kunskaper i matematik att de inte kan anses uppfylla kursplanens kunskapskrav.

Vi är övertygade om att lärandet stärks om vi ser den enskilde individen. Det gäller såväl i förskolan som grund- och gymnasieskolan. Därför vill vi ge varje elev och dennes föräldrar valfrihet och verkligt inflytande. På samma sätt ska lärare och skolledare ges frihet att avgöra hur de bäst hjälper till. Vår skolpolitik sätter barnens kunskaper i centrum och betonar tydligare föräldrars, elevers och lärares ansvar. Friheten att välja är grundläggande för att åstadkomma detta.

Vi moderater vill minska byråkratin genom att administrationen av förskolan och skolan lyfts från stadsdelsnämnderna. Vi vill se till att verksamheterna verkligen ges lika villkor oavsett form och oavsett var i staden man bor.

Förskolan måste få en mer pedagogisk inriktning i linje med den nu antagna förskoleplanen. Förskolan skall stimulera utveckling och lärande. Föräldrarna skall ha ökat inflytande över förskolan. Deras val och önskemål skall styra inriktningen och utbudet av förskola i Stockholm. Kvaliteten i verksamheten garanteras bäst genom en mångfald av förskolor med skiftande inriktning. Etableringsfrihet för enskilda alternativ skall självfallet råda och kommunala verksamheter ska uppmuntras att ombilda sina verksamheter till fristående förskolor. Om behov av utbyggnad av förskolor finns skall detta i första hand ske i enskild regi.

Politikens roll bör renodlas till att ställa tydliga kunskapskrav, att via skatter finansiera skolan, att utvärdera de uppnådda resultaten samt inte minst att säkerställa att elever, föräldrar, lärare och skolledare ges tillgång till information och underlag inför de viktiga beslut och val dessa får makt och ansvar att fatta.

Utbildningsförvaltning bör därför ges i uppdrag att ge konkreta underlag och förslag till:

1. tydliga, höga och mätbara kunskapsmål för alla elevers kunskaper
2. tydliga krav på minimikunskaper som alla elever måste uppnå
3. ett likvärdigt resursfördelningssystem där skolors finansiering, oavsett huvudmannaskap, helt bestäms av föräldrars och barns val av skola
4. system för kontinuerlig utvärdering av skolors prestationer med hjälp av flera olika komplementära metoder och oberoende utvärderingsinstitut
5. system för bred och tillförlitlig spridning av information till föräldrar och barn, liksom till lärare och skolledningar, om elevers och om skolors prestationer.
6. en radikal minskning av den byråkrati som idag detaljstyr de kommunala skolorna och omprioritering av resurser till undervisning och utvärdering

Vi är övertygade om att detta är vägen mot en bättre skola. En skola där alla kan bättre: elever, lärare och skolledare. Och där politikerna också blir bättre på att leva upp till medborgarnas rättmätiga krav.

Reservation anfördes av Helen Jäderlund Eckardt (fp) till förmån för eget förslag till beslut enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta

1. att delvis godkänna och överlämna kvalitetsredovisningen för skolväsendet för år 2003 till kommunstyrelsen, samt
2. att därutöver anförda följande:

Kvalitetsredovisningen demonstrerar det stora problem som skolväsendet i Stockholm står inför. Elva procent av eleverna som lämnat grundskolan är inte behöriga till gymnasiet, avhoppen från de yrkesförberedande programmen är omfattande och det individuella programmet är numera gymnasieskolans största studieväg i årskurs ett. Det krävs en omläggning av den svenska skolpolitiken.

Höga och tydliga kunskapsmål i grundskolan, avteoretisering av de yrkesförberedande programmen och en studentexamen är bara några av de åtgärder som måste genomföras.